

1/05

ISSN 1230-1876

Czasopis

Białoruskie pismo społeczno-kulturalne, poświęcone zagadnieniom współczesności, historii, literatury i sztuki, miejsca człowieka w świecie. Nr 1 (168). Styczeń 2005. Internet: www.czasopis.com. Cena 3 zł

Dziś Ukraina, jutro Białoruś? Raczej nie wiadomo, bo naród białoruski w nowoczesnym rozumieniu ciągle jest w stadium zaczynu. Ale przykład ukraiński proces ten z pewnością przyspieszy. (str. 19)

W numerze

Lubię walczyć, lubię nieznanie i kocham być i walczyć w pierwszym szeregu. Lubię robić to, czego boją się inni. Lubię sprzeciwiać się raz ustalonym społecznym „porządkom i normom” tego świata, szczegó... (str. 21)

Gdy rozpoczął się rok akademicki, studenci I i II roku białorusistyki Uniwersytetu w Białymstoku przecierali ze zdumienia oczy. Raptem zostali studentami filologii białoruskiej. To nie koniec, bo okazało się, że... (str. 43)

Шчыра вітаем нашых Чытачоў і Супрацоўнікаў з Калядамі і Новым 2005-ым годам! Жадаем Вам радасьці, цяпла, задавальненьня з працы, а таксама ўпэўненасьці ў тым, што прыносіць яна радасьць іншым. Няхай Божае Нараджэньне асьвеціць любоўю Вашы душы, прынясе ўсім спакой і згodu, напоўніць сэрцы верай і надзеяй на лепшае заўтра, дадасьць сіл для рэалізацыі высакародных мэтай. Жадаем моцнага здароўя, дабрабыту ў кожнай хаце і здзяйсненьня мараў. Вясёлых Калядаў ды шчасьлівага Новага 2005-га Году!

Рэдакцыя

- **Сакрат Яновіч. Быць сабою.** З’явіўся з друку – у а... str. 4
- **Tamara Boldak-Janowska. Kazania Białorusinki...** str. 5
- **Opinie, cytaty. Kontakty patriarchy konstantynopoli...** str. 7
- **Minął miesiąc. W regionie.** 1 grudnia przebywał w B... str. 8
- **Krzysztof Goss. Dziś Ukraina, jutro Białoruś?** W k... str. 17
- **Вачыма географы.** Размова з Віталем Куплевіча... str. 19
- **W cudzych butach.** Białorusini, nawet będąc wię... str. 20
- **Обсу – decydujące starcie. 5. Przegrana batalia.** L... str. 21
- **Trzeba głosić prawdę.** O liczebności prawosław... str. 24
- **Аляксандр Анташэвіч. Хатняе стагоддзе. 4.** (укладка)
- **Jan Bagiński. Wspomnienia. 19. Czas sowietów i n...** str. 25
- **Календарыюм. Студзень – гадоў таму.** 965 – 1040... str. 27
- **Helena Kozłowska. W cieniu syna.** Rok 2004 w... str. 28
- **Юры Гумянюк. Прывід даўніх Крэсаў. 4.** Зямельн... str. 32
- **Літаратурная паласа. Wspomnienia. 13. Czas...** str. 36
- **Sokrat Janowicz w Lublinie.** Nie chciało mi się w... str. 38
- **У гасьцях – Лёнік.** Вялікай неспадзяванкай б... str. 39
- **Апошні рамантык.** Малады гарадзенскі паэт... str. 40
- **Recenzje.** Niezwykła recenzja Herodota. Kiedy przed... str. 42
- **Komu potrzebna białorusistyka?** Gdy rozpoczą... str. 43
- **Радкі з лістоў, адгалоскі.** Do kaznodziejki... str. 46

Fot. na okładce Jerzy Jurecki

Юрка Хмялеўскі

Роздумы на пачатак года. Чалавека найбольш інтрыгуе яго будучыня. Так было заўсёды. Нашы продкі невыпадкова для такіх роздумаў абралі апошнюю ноч у годзе. Яшчэ не так даўно, бо толькі нека паўвеку таму назад, у беларускіх хатах новы год віталі не на „imprezach” з танцамі, як сёння, але ў атмасферы магіі і прапаведвання. І малыя, і старыя варажылі тады, што іх чакае ў бліжэйшай будучыні. Праўда, былі гэта проста гульні, але паціху кожны над сваім лёсам задумоўваўся. Палякі чамусьці дзеля гэтага прыдумалі „Andrzejki”, устаноўлены імі месяц раней – мабыць і ў апазіцыі да нас, рускіх, бо без глыбейшага асэнсавання ў прыродзе. Пачатак года ёсць болей адпаведны, бо мае нейкае сымбалічнае значэнне.

Хаця я – інжынер па адукацыі – у аніякія варожбы не веру, то прагнозы лічу патрэбнымі. Пра будучыню думаць трэба. Аднак вядома, што дэтальныя прагнозы не спраўджаюцца і ставіць іх проста небеспечна, каб пасля не асмяшыцца.

У выпадку нашага беларускага лёсу бліжэйшую будучыню можна менш-больш прадказаць з падабенства сённяшняга дня, які вынікнуў жа з учарашняга.

Чытаю вось у адным са снежаньскіх нумароў „Нівы” знакамітую замалёўку студэнта Юркі Буйнюка, а ў ёй такі фрагмент: „Сам я не ведаю як размаўляць з нашымі дзяўчатамі, якія імкнуцца быць *trendy*, страшэнна на вачах панеюць. Пабачыш такую дзеўку з суседняй вёскі, пры-

сядзешся побач у аўтобусе і нават не спрабуеш загаварыць па-свойму, бо яна сароміцца, што нехта з пасажыраў папракне яе і назаве *wieśniara*”.

Гэта пад Бельскам, адкуль аўтар родам. У больш мне вядомым Гарадку – не інакш. Радныя пачалі там дамагацца, каб тэксты па-беларуску ў мясцовай газеце друкаваць таксама ў польскім перакладзе. Такія пастулаты былі, праўда, і раней, але з боку палякаў-католікаў. Цяпер дамагаюцца гэтага таксама праваслаўныя, якіх дзяды ці бацькі ў сваіх хатах гаварылі амаль выключна па-беларуску.

Што тады чакае беларушчыну ў бліжэйшым часе? – запытаў я нядаўна ў Уладзіміра Лукошыка, вядомага фермера з Гарадка, калісь дзеяча Беларускага Дэмакратычнага Аб’яднання.

– Гэта ўжо канец, – пачуў я ў адказ. – Калі ў суседнім Міхалове мае сябры, з якімі я заўсёды і ўсюды размаўляў па-беларуску, цяпер аказваюцца толькі па-польску, то пра што тут гаварыць...

Думаю, аднак, што не трэба нам ламацца. Мы яшчэ не загінулі і так хутка не загінем. Мова, што ж, сапраўды – у драматычнай сітуацыі. Гэта перад усім вынік таго, што жывем у моры польскасці. Як складана маладым паслугоўвацца беларускай мовай, добра разумею на прыкладзе сваіх дараस्ताючых дзяцей, якіх прыходзіцца напамінаць, каб дома стараліся гаварыць па-свойму. Але тое, што родную мову от так сабе забываюць старэйшыя, надта мяне здзіўляе. Відаць, сапраўды

– гэта нейкая хвароба маральнага характару.

Нягледзячы на ўсе неспрыяльныя абставіны, не мусім яшчэ здавацца. Калісьці Мікола Гайдук прызнаўся мне, што і яго пакаленне было амаль пераканана, што на яго равесніках і скончыцца ўся беларуская нацыя на Беласточчыне. – А тут і ў „Ніву” прыйшлі маладыя, і „Часопіс” з’явіўся.... – сказаў ён.

Новая генерацыя беларусаў фармуецца і ў сённяшні час. Гэта моладзь (яшчэ студэнты) пераважна – гарадская і, як моладзь, на меншасныя праблемы глядзіць па-свойму. Няма ў іх, як у нас старэйшых, столькі наракання і енкі. Беларускасць успрымаюць з аўтэнтчным зацікаўленнем, але і спакойна, з асабістым шчырым аптымізмам. Іхняя беларуская мова, праўда, даволі ўбогая, але важна, што наогул стараюцца гаварыць па-беларуску. Толькі шкада, што мала хто пераймае гаворкі з родных мясцін бацькоў і дзядоў. Дзяўчаты і хлопцы з Бельшчыны і Гайнаўшчыны, калі ўжо гавораць па-свойму, паслугоўваюцца выключна літаратурнай беларускай мовай. Хіба ўжо нішто не змога паўстрымаць павольнай смерці гэтых цудоўных адвечных гаворак нашых беларусаў.

Лёгка нам не будзе, праўда, але сваё рабіць трэба. І рабіць будзем.

P.S. Miniony rok nie był dla naszej społeczności przełomowy. Wstąpienie w maju Polski do Unii Europejskiej miało wyjść na dobre i mniejszościom, ale pewnie minęło zbyt mało czasu, by odpowiednie mechanizmy,

выпрацаваны в Бруксели, могуць за-
дзіаць. А дзіаць ачронны, зразу-
мьенне і wsparcie польскай wьксзо-
сьці і аоьнне паьства сь нам дзсь по-
требне як нгды даьд. Опннь ть по-
дзела coraz wьцей жьчлнвх нам
Полакoь, оьльнне лудз мьодых, не
обарчоных нсторьчннмн засьло-
сьцнмн, кьорьз розумьей, нзь хамован-
не розвоу куьтуры бнльскай зуба-
жа нх самых. І згадзая сь, же внне
за неповстрыманне утраты сьвндо-
мосьці народоуей, оьчзстего жьзука
і tradыцнн прьз сорь чьсь вьсней
спoьчнсносьці понось не same jeno
бнльскае елнть, як звыклн мавнць

нась адверсарьз і врьоуе, а наьчь-
сьцей цн, со самн врьеклн сь оьцов-
скай тоьсamoсьці (neofнцн, тьзв. „пра-
восьланнн Полакь”, безнародоуьцн).
А жьст то внльце нсправнєдлнва оь-
ена, зваьзьвсь на то, в як нспрьз-
жаяьчых варункох напору асьмнлაცн
і polоннзаци дзнламы. До тьго тьре-
ба додць brak опарця в бнльскам
паьствн, гдьз нмоцнлн сь ннеде-
мократьчнне снль, прьвядьце анаро-
доуь полнтькь, оьльнне в сферьз оь-
чзстегь куьтуры.

А ефькть нашьз прьзцы такнє мар-
не знову не сь. Кондыцн бнльска-
руськьз ннтелнгенцн (наьчннннсьз

варсьтвь каьдего народоу) жьст ннєзла.
Нась лнтерачн, дзнннкарьз, наукоуь-
цн (нсторьчн) то прьчнєзь страьннцн
бнльскай памнєцн. Ськода тьлькь,
же в релациох з польскай wьксзоьцн
brakuє partnerstwa і wspoьлцьз
we вьснньх крьгах. Але то жьз на-
прьвдь не од нас залеьз.

Дьлать оьсобоу маьцым вьплыв
на атмосферь wokoьл нашьз мннє-
сьзоьці, оьльнне полнтькoу і урьєд-
ннкоу, налеьзалоуь жьчнць в новым
2005 року wьцей розвагн і мьдросьцн
в поьднємьованнн оьповнєднньх дь-
цьз. З корьзньцн дьла вьсньх. ■

Фота Мнкалая Давнзьюка

Сакрат Яновнч

Быць сабоу. З'явнсь з дьруку
– у апрацоуьцн Ярасьлава Яновнча
– фундаментальнн том гнстарьч-
нньх крьннцнць *Likwidacja oficjal-
nego nazewnнctwa мнєсцьовосьцн
Bnльскаго прьз адннстрациь рьзadowь
w latach 1921-2004 (dokumenty, ko-
mentarze)*. Гьтає вьданнє не магчн-
ма будьзє замауьчачь на смьрць нават
наьбольш несумьленнмн дасьлєдчн-
камн, па той звычннай прьчннне,
шьто уьяуьляє яно сабоу поуьнн збор
дакумьнтациь перш за уьсє. Ужь су-
стрьлєся з сур'єзннм зацнкауьлен-
ннєм навуковых цьнтрауь Польшчн,
м.нн. вьдатнага гнсторька Януша
Тазьбнра, якн прьвнцнць бнльскаго
ауьтара асабнсьтым пнсьмом.

Пьраца над томам *Лнквнцнць*

афнцьнньх назовауь... заняла ауьта-
ру бoьльш за дьзєсяць гадоуь. Зуснм
натуральна тое, шьто бьлн потым
проблємы зннєсцн вьдауьца. Тьма
надта ж прькрьзая!

На прьзцнгу уьснх тьх эпохуь (ад
1921) лнквнцнць афнцьнньх назо-
вауь, шьто нахлн бнльскасьцн, бьла
роблєна нлєгальна! Без шанаван-
ннє сннуьчых законауь. Не падаючн
зьменауь хоць у фармальннм спнську
мясцьовасцьуь Польшчн. Здаралєся
так, шьто тая самая вьска ннчнць
называлєся да вайнн, ннчнць па-
сьля вайнн, а яшчє ннчнць учора.
І ннкоуь гьта не шькодзлнць уь аднн-
ннстрациь. А калн нхьта спьрабауь
вьрнць гнстарьчнньу назву – аказ-
валєся раптам, шьто гьта ннрьзальнає
па прьчннне вьсокнх кошьтауь пьра-

робкн тьає ж дакумьнтациь. Лухьта на
лухьцє і лухьтоуь паганья!

Том Ярасьлава Яновнча мьжна
палнцьць як акт абвннавачаннн
уь крьмннальннм зьлачннствє уь вьлн-
кнм машьтабє.

Алє, прьглнєдаючнсь да цьтаван-
нньх ауьтарам прькрьладауь, мьжна па-
думачь і пра ньдбннєсьцн уь спнсах
назвауь мясцьовасцьуь. Ньрєдка бь-
вала і бьває так, шьто адна мясць-
на-вьска па-розннмн называєцьца
уь папєрах, алє ннкоуь гьта чамуьсь-
цн не пьршкьаджає, нават не зауьва-
жаєцьца таго (Барсуковнна vel Барсу-
кавнзнна). Такууь снтуациуь магчнма
тлумачнць мужьцнцькай абьцякавасцьоуь
да роднага гнєзда і такоуь жа абь-
цякавасцьоуь гьтак жа мужьцнцькнх
войьтауь дьз ннньх начальннцькауь
Малой Айн-

чыны. Аўтар прасачыў тое на прыкладзе ўсіх 27-мі „беларускіх” гмінаў, пачынаючы ад Белавежы. Усе яны бароняцца рукамі-нагамі ад вяртаньня карэнных імёнаў вёскам ды ўрочышчам. Псіхалагічна гэта яснае: воіт Барыс, які стаў Большкам, ці радная Ніна, якая стала Янінаю, – у метрыках надалей Барыс і Ніна – не будуць абараняцца, скажам, Трасцянке ад перайначаньня ў Тжэсьцянку (нягледзячы на нелегальнасць змены). Кажуць: сяляне легалісты, не любяць незаконня... Няпраўда гэта! Сяляне перад усім труссы, баяцца начальства, якое вычаўпае з імі што хоча! Наша халопскае, парабкоўскае начальства настолькі распанела на шляхецкі манер, што ні з кім не лічыцца, акрамя службовых хлебадаўцаў у павеце і ваяводстве. Без народнага патрыятызму яно ў душах. Служкі на каланіяльны ўзор, поўныя пагарды да тубыльцаў. Хоць самі тубыльчага роду; такія аўтахтоны найгоршыя ў публічных справах.

Чытанне тому Яраслава Яновіча патрабуе сталёвых нерваў. Гэта самая сумная кніжка нашага часу. Яна дакументуе не толькі маральнае ўбоства гмінных „элітаў”, іх інтэлектуальную цемнату, недавучанасць, але і прадажнасць, курвяжны менталітэт. Такая urzędowa прастытутка будзе прыкідвацца большай полькаю, чым сама полька, і высякаць пад карань усенька беларускае, у імя ўмацавання панскай польскасці. Быццам ад удалай паланізацыі пару тузінаў вёсчак залежыць лёс Польскай Дзяржавы.

Чакаюць прастакі пахвалы зверху? Пэўна так, хаця я не чуў, каб каторага лізунскага воіта ўзвысіў ваявода якраз за вынішчэнне рэшты беларускасці ў тутэйшых назвах. Ні да вайны, ні пасля.

Ад прачытання пакутна падрыхтаванага Яраславам Яновічам тома неадчэпна насоўваецца здогад, што беларусаў вынішчаюць самі... беларусы як людзі з навыкамі парабкаў.

Беларус ненавідзіць беларуса за тое, што ён такі самы беларус. Самаеды! Гэта дасканала змяшчаецца ў паводзінах парабка, які ніколі не палюбіць другога парабка. Таму беларускую нацыю губіць вёска, бо яна не дае гонару чалавеку, ніхто ёю не хваліцца. Гэта перадаецца і ў сферу веравызнання сярод мужыкоў: *Няма чым хваліцца, не панскай я веры, але... праваслаўнай.*

Як у выпадку веры вырашае культурны і адукацыйны аўтарытэт у парафіі духоўнай асобы, так у выпадку ролі нацыянальнасці ў ваколіцы вырашае маральная чысціня або хамуцкая брыдота мясцовай інтэлігенцыі. Людзі глядзяць, хто як сябе вядзе і бяруць або не бяруць з такога прыклад у жыцці. Наша бяда ў тым, што не ўмеем быць ганаровымі, па-беларуску дастойнымі, а толькі з парабкоўскім гарбом.

Або палякі мы, або рускія, а беларусаў няма! – найчасцей. Бог не мілуе беларусаў? ■

Fot. Archiwum

Tamara Bóldak-Janowska

Kazania Białorusinki. Odda-
lamy się od starego wizerunku Boga –
Bóg nam błednie, nie włada nami tak,
jak władał starożytnym ludem, który
przed wiekami ułożył dla siebie naj-
nowocześniejszy wtedy, w tamtych
warunkach ekonomicznych, poli-

tycznych, kulturowych, obyczajowych, kształt Boga. Tak właśnie się dzieje, choć istota piękna religijnego nie zmienia się, jest nią piękno sumienia, związane z takimi sprawami jak sprawiedliwość, pokój, miłość, miłosierdzie, itd. Nasz obecny ustrój,

globalizacja, opiera się na mamonie, niszczy starożytne piękno sumienia – globalizacja umiejscawia mamonę w miejscu Boga, walczy też z demokracjami. Inaczej mówiąc, Bóg nam błednie, bo błednie tamto piękno sumienia w obecnych warunkach

polityczno-ekonomicznych. Człowiek z żywym sumieniem, wrażliwiec, kochający bliźniego, dziś wygląda na durnia. Bóg dziś zamienia się w chwilowe tęsknoty za tamtym pięknym sumieniem. Taki jest obecnie Bóg chrześcijan. To Bóg – Chwilowa Tęsknota. Można rzec drastycznie: każdy ma na języku przykazanie „nie kradnij” i kradnie, każdy ma na języku przykazanie „nie zabijaj” i zabija albo milczy, kiedy obok ktoś kogoś zabija, czy nieco dalej od nas urząda swoje wojny, wciągając nas w to, i każdy tylko chwilowo, np. na niedzielnym nabożeństwie, pomarzy sobie przez pięć minut o świecie bez mamony w miejscu Boga i bez przemocy. Na wszelki wypadek przeproszę za słowo „każdy”.

Bóg nam błędnie, a powinno być inaczej, to nieludzkie ustroje i lodowate serca powinny błędnąć przy Bogu, a wraz z ustrojami my, ich twórcy o lodowatym sercu.

Piękno, sumienie, powinno łączyć ludzi różnych religii jako sprawa uniwersalna – to tutaj znajduje miejsce hasło nowoczesne: Bóg jest jeden i łączy.

Nie łączy.

Teraz opowiem moją osobistą historijkę, aby unaocznic, jak bardzo niekiedy potrafi dokuczyć własne żywe sumienie i jak bardzo człowiek nie jest w stanie sprostać byciu uczciwym i dobrym.

Być może to, co opowiem wyda się komu sprawą błahą i niewartą uwagi. Nie szkodzi.

Pewnego razu wracałam z nabożeństwa, a był to dzień, kiedy bardzo mocno zagłębiłam się w liturgię. Szłam pieszo, pokonując dość długą drogę do domu i miałam wrażenie, że niosę całą sobą niewinny obłok liturgii. Cieszyłam się, że osiągnęłam religijne skupienie. Było mi lekko. Doszłam do śródmieścia Olsztyna, gdzie przed katolicką katedrą zastąpiła mi drogę mała dziewczynka. Dziewczynka zwróciła się do mnie z następującą prośbą: „Proszę pani, za chwilę mam występ na konkursie

piosenki religijnej, występują dzieci, takie małe, jak ja. Czy pani przyjdzie posłuchać, jak śpiewam?” Odpowiedziałam: „Nie wiem, śpieszę się do domu, niedaleko mieszkam, to może za chwilę wrócę, aby posłuchać twojego występu”. Dziewczynka nie ustępowała: „Przyjdzie pani, prawda? Proszę, aby pani przyszła. To będzie za piętnaście minut. Bardzo panią proszę. Ja pierwszy raz tak występuję, a ja nie mam rodziców, proszę o to panią, przyjdzie pani?” Dobrze, przyjdę, odpowiedziałam, od razu czując, że kłamie. Miałam jakąś bardzo pilną robotę w domu. No i zaczęło się – wewnątrz mnie usłyszałam – dosłownie – krzyk: Tak się nie godzi! Kłamiesz! Wróć. Namacalnie czułam, jak we mnie walczą duch kłamstwa i duch prawdy, jakby poza moim udziałem, lecz przeze mnie mocno odczuwalnym. Zostałam rozszarpana na dwie części o sprzecznych kierunkach. Do domu wzywała pilna robota, do zawrócenia głos sumienia i prośba dziewczynki. Poszłam do domu, będąc w stanie krańcowego niezadowolenia z siebie. Ponownie usłyszałam głos sumienia: Widzisz? Kłamiesz. Skłamałaś dziecku. Jesteś obrzydliwa. Czy Bóg może na tobie polegać? Wolne żarty.

Dopiero po południu doszło do mnie, że ta dziewczynka była mizerna, wręcz zabiedzona, że chyba naprawdę, jak mówiła, jest sierotą, że zapewne rozpaczliwie usiłowała znaleźć pośród przechodniów publiczność dla siebie. Obrazek jak z telenoweli, może jak z Dostojewskiego.

Nie, to nie był przypadek, że ta dziewczynka stanęła mi na drodze. Pamiętam, że usiłowałam spierać się z głosem mego sumienia. Przekonywałam ten głos, nieustępliwy i natrętny, że sytuacja jest w gruncie rzeczy błaha, co tam jakaś dziewczynka. Wtedy głos z mego wnętrza zabrzmiał donośniej, w zasadzie jak grzmot: Co, to dla ciebie jest to sytuacja błaha? Nie ma w tej chwili rzeczy bardziej błahych, niż twoja pilna robota w domu. To, co w tej chwili dzieje się w to-

bie, jest sprawdzaniem twojej religijnej wiarygodności i gotowości sprostanania bliskim sytuacjom, nie mówiąc już o tym, że dla tej dziewczynki twoja obecność na jej występie jest sprawą rangi „być albo nie być”, to jej sprawa życiowa, niemal sprawa życia i śmierci w tej chwili, ona chce mieć komu śpiewać!

Moje sumienie nawrzeszczało na mnie i długo nie mogło się uspokoić, po czym jakby odeszło – jakby uleciało ze mnie, zniechęcone a zarazem triumfujące w negatywnym sensie, jakby obwieściło mi triumfalnie: Widzisz? Taka jesteś, dla mnie – do niczego...

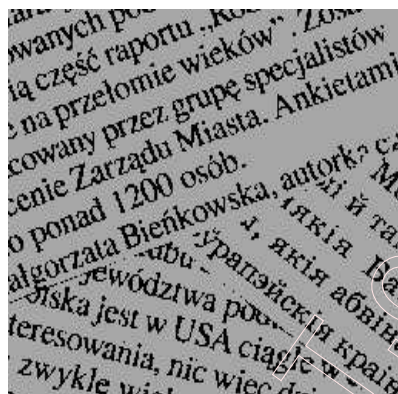
Czuję niesmak w stosunku do siebie aż do dziś. Nie sądziłam, że sumienie jest czymś samoistnym, że można z nim się spierać, że ono samo może być zdolne do sporu z człowiekiem. Zapewne przez całe życie człowiek bywa tak sprawdzany, poprzez szereg sytuacji, które wydają się błahę, małe, niegodne uwagi lub w ogóle nie są dostrzegane z powodu np. przepracowania, zabiegania, pogoni za mamoną. Jesteśmy uwikłani w systemy polityczne, które uniemożliwiają nam kontakt ze sferą duchową w taki sposób, aby słyszeć głos sumienia, ale to przecież my tworzymy systemy polityczne, czyli co, nie bierzemy pod uwagę istnienia czegoś takiego, jak sumienie? A przecież Bóg mieszka w naszym sumieniu, wewnątrz nas, nie gdzie indziej. Jeszcze niedawno w środowisku białorusko-chłopskim nazwanie kogoś człowiekiem bez sumienia było najgorszą obelgą i rodzajem wygnania – wykluczeniem z grupy. Dziś „sumienie” to słowo krańcowo niemodne i krańcowo pogardzane, być może dlatego, że nikt nie tłumaczy, czym ono jest. Nikt z duchownych nie opowiada wiernym o swych osobistych przygodach z własnym sumieniem, duchowni są wyniośli i chłodni w stosunku do wiernych, a przecież tak wiele się zmieniło w relacjach międzyludzkich – dziś już wiadomo, że pomiędzy ludźmi pożądane są relacje osobiste, że tyl-

ko sprawy osobiste noszą znamię powszechności, że się powinno szeroko rezygnować z postaw chłodnych i wyniosłych, szczególnie jeśli wykonujemy zawód relacji czy piastujemy stanowisko relacji, dotyczy to np. lekarzy, psychologów, terapeutów, duchownych. Sumienie, jeśli jest żywym – osobistym – kontaktem z Bogiem, jeśli nie zostało zastąpione zbiorem cudzych poglądów czy idei, nie

pozwała nikogo krzywdzić i wyklucza chłód i wyniosłość. Nie ma czegoś takiego, jak zbiorcze sumienie, narodowe czy należące do grupy wiernych wybranego Kościoła.

Podobny mechanizm widzę w problemach mówienia o sobie przez mniejszości – wstępna wygoda omawiania niewygód została tu osiągnięta poprzez istnienie pism mniejszościowych. Wygoda stała, egzysten-

cyjna czy jakakolwiek najszersza, całościowa, nigdy nie będzie wyróżnikiem człowieka, który zawsze będzie zaznawał utrapień na swej planecie i w śmiertelnym życiu, zatem będzie poszukiwał jakiegokolwiek wygody, np. płynięcia wraz z losem swego narodu, aby uniknąć zgryzoty przynajmniej z własną tożsamością. Piszę zawsze językiem odrzuconych – czy dlatego tak wielu drażnię? ■

Opinie, cytaty

Kontakty patriarchy konstantynopolitańskiego i innych biskupów z pozostałych Cerkwi prawosławnych z Rzymem w sytuacji konfliktów na Ukrainie, Serbii, Rosji etc. mają charakter antyprawosławny. (...) A co robią nasi biskupi?

„Przegląd Prawosławny”,
grudzień 2004

Puste cerkwie, jeden wierny, maksimum trzech, przy dużym spięciu się jest czterech. Tak właśnie jest u nas (na zachodzie Polski). Liturgia raz na dwa tygodnie i nie ma kto kadzidła podać. Obrazek, ostatnia niedziela. Wyjechałem po batuszkę na dworzec, jedziemy autem we dwóch, akurat ciągną tłumy z kościoła katolickiego po mszy do domów a my we dwóch na liturgię do małej cerkiewki. (...) Teraz drugi obrazek. Jedna z naszych parafianek dojeżdżających na nabożeństwo 20 km., starsza kobieta, ostatnio miała wypadek w domu, zatrula się tlenkiem węgla z uszkodzonej ku-

chenki. Przez 25 lat pomagała jej sąsiadka i teraz nagle w tak trudnych chwilach odwróciła się od niej. Dlaczego? Hmm... w końcu się przyznała. Ksiądz proboszcz się dowiedział, że jej koleżanka jest „prawosławna” i zabronił jej („bo nie wypowiadam”) kontaktować się z nią.

Głos na forum www.cerkiew.pl

Czy nie lepiej obchodzić święta tak jak reszta cywilizowanego świata? Zresztą np. w Bułgarii obchodzi się święta wg nowego porządku. Ponadto uważam, że w liturgii powinien być język polski a nie starocerkiewnosłowiański. (...) To mogłoby przyciągnąć ludzi z zewnątrz do cerkwi, a tak jesteśmy postrzegani jako inni – „Ruscy”...

Głos na forum www.cerkiew.pl

Kiedy poznałam Leona Tarasewicza trzynaście lat temu i zobaczyłam, z jaką pasją potrafi pracować, od razu wiedziałam: chcę o nim kiedyś nakrę-

cić film. I w końcu powstał, choć z powodów finansowych trwało to aż trzy lata. Tytuł jest metaforą drogi, którą artysta przebył od miejsca urodzenia w świat, jednocześnie z owym miejscem nie zrywając i czerpiąc z niego ogromną siłę. Chciałam uchwycić jakąś prawdę o Leonie, sporządzić film – intymną obserwację procesu twórczego.

Helena Włodarczyk, reżyser filmu dokumentalnego pt. „Stacja Waliły – Wenecja”, „Gazeta Wyborcza”, 10 grudnia 2004

Вы тут на Беласточчыне робіце добрую справу таксама для нас у Беларусі, таму, што захоўваеце сваю культуру і родную мову.

Уладзімр Новікаў, спонсар фільма пра эстрадны гурт „Прымакі”, „Гарадоцкія навіны”, снежань 2004

W drugiej połowie XX wieku wskutek intensywnie przebiegających pro-

cesów urbanizacji kulturowej, unifikacji wiejskich środowisk lokalnych oraz asymilacji niepolskich grup etnicznych nastąpił w naszym regionie prawie całkowity zanik tradycyjnej obrzędowości i folkloru muzycznego w jego naturalnych historycznie ukształtowanych formach i związanej z nim tradycyjnej muzyki ludowej.

Z założeń programowych nowo powstałego Towarzystwa Muzycznego „Swojszczyzna” w Białymstoku

Падзеі ва Украіне — гэта вынік васьмігадовага кіравання прэзідэнта Кучмы, яго хістання паміж Расіяй і ЗША. Яго незразумелая палітыка прывяла да размежавання краіны і нацыі. Сёння ёсць толькі адно выйсьце. Калі ва Украіне дэмакратыя, то Юшчанка павінен заявіць аб прызнанні перамогі Януковіча і павіншаваць яго. У адваротным выпадку або

Кучма застаецца прэзідэнтам да 2006 года (гэта ў іх прадугледжана Канстытуцыяй), або пачнецца грамадзянская вайна. (...) Прычым меркаваць, што меншасць усё ж такі падпарадуецца большасці, цяжка. Бо гэта меншасць аплачана і падтрымліваецца Злучанымі Штатамі Амерыкі і Еўрапейскім саюзам, якія вядуць змаганне за тое, каб уцягнуць Украіну ў НАТО і прыняць яе ў ЕС, а таксама пакончыць з Расіяй як з вялікай дзяржавай.

Сяргей Касцян, старшыня камісіі па міжнародных справах і сувязях з СНД Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Беларусі, „Звязда”, 25 лістапада 2004

Я родзіўся ў сям’е атеістаў, быў, саответствэнна, неверуючы ад рождэння. Когда мяня прывозілі рэбенкам у Беларусь, бабушка мяня тайно ад родітэлей пкрэ-

стала. На следуючы год мяня отвезлі к украінскай бабушке, она тожэ мяня тайно пкрэстала. Я был неверующий, но дважды крещеный. Я родился в Ленинграде, жил в Ленинграде, потом в Москве. Трудно сказать, какая у меня национальность, но есть одно стопроцентное определение — я православный.

(...) Анализируя свою жизнь, я понял, что Бог все-таки есть. Я много раз пытался поломать свою жизнь, но какая-то сила вмешивалась и не позволяла мне этого сделать. Поэтому я верю в Бога. Я не знаю, как он выглядит... Но есть то, что выше нас, чему мы подконтрольны, в чьих руках наши судьбы. Я верю, что есть судьба, есть ангел-хранитель, без которого я со своим образом жизни уже давно был бы в лучшем мире...

Георгий Гречко, летчик-космонавт, „Звязда”, 16 снежня 2004 ■

Minął miesiąc

W regionie. 1 grudnia przebywał w Białymstoku prezes Najwyższej Izby Kontroli Mirosław Sekuła. Podczas wypowiedzi dla dziennikarzy odniósł się on m.in. do tzw. sprawy „Niwy”. Prezes NIK-u bronił białostockich kontrolerów, odrzucając zarzuty o szykanowanie mniejszości narodowych. Zapewniał też, że jedynym kryterium, na podstawie którego wybierano podmioty do kontroli, była wysokość państwowych dotacji. Przedstawiciele niemal wszystkich organizacji białoruskich w Polsce wydali w tej sprawie oświadczenie, w którym ostatnie poczynania polskich władz i instytucji wobec mniejszości białoruskiej nazwali „terrorem psychicznym”. *Tekst oświadczenia na str. 10-11*

5 grudnia w monasterze Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Białymstoku – Dojlidach odbyło się VII walne zgromadzenie Bractwa Trzech Świętych Hierarchów Bazylego Wielkiego, Grzegorza Teologa i Jana Złotoustego. Działa ono od sześciu lat, zajmując się głównie kształtowaniem i podnoszeniem świadomości religijnej wśród wiernych Cerkwi prawosławnej (odczyty, wykłady, informacyjne broszury). Członkowie tego bractwa organizują też pomoc charytatywną, między innymi w okresie świąt Bożego Narodzenia przygotowują paczki żywnościowe dla osób ubogich, organizują półkolonie dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych. Od kilku lat materialnie wspierają również sierociniec w Pieczorach koło Pskowa w Rosji. Siedziba Bractwa Trzech Świętych Hierarchów mieści się przy parafii Wszystkich Świętych w Białymstoku. Od sześciu lat jego przewodniczącym jest nasz były redakcyjny kolega Sławomir Nazaruk,

zasiadający także w Radzie Miejskiej Białegostoku. Funkcje tę powierzono mu na kolejną IV dwuletnią kadencję bractwa.

11 grudnia w parafii Zmartwychwstania Pańskiego w Białymstoku odbyło się natomiast XXIII Walne Zgromadzenie Bractwa Młodzieży Prawosławnej w Polsce. Na zjazd przybyło ok. stu delegatów bractw parafialnych z prawie wszystkich diecezji. W Zgromadzeniu jako goście uczestniczyli metropolita Sawa oraz biskup Jakub. Delegaci ocenili dotychczasową działalność BMP oraz omówili plany na przyszłość. Nastąpiły też ważne zmiany kadrowe we władzach organizacji. Przewodniczący Bractwa Grzegorz Szwed zrezygnował – w połowie kadencji – z pełnionej funkcji, a jego miejsce zajął dotychczasowy wiceprzewodniczący Dariusz Żdanuk. Zmienił się też nieco skład zarządu. Walne Zgromadzenie zajęło się również problemem spore-

Ivan Kirczuk – wokalista i multiinstrumentalista trio „Trojca” z Mińska w białostockiej „Famie” znów pokazał wielką klasę

go zadłużenia organizacji (nieoficjalnie mówi się o kilkudziesięciu tysiącach złotych).

W dniach 6-12 grudnia w Bielskim Domu Kultury odbyły się III Wieczory Muzyki Cerkiewnej. W koncertach wystąpiło ponad dwadzieścia chórów parafialnych z Bielska Podlaskiego i okolic.

16 grudnia w białostockiej kawiarni „Fama” odbyła się białoruska impreza pod nazwą „Zimowe Spotkania Muzyczne 2004”. Na scenie wystąpili: zespół Trojca z Mińska, grający na oryginalnych instrumentach aranżacje oparte na wschodniosłowiańskiej, w tym białoruskiej, muzyce źródeł oraz Aleksander Pomiadoroff, reprezentujący współczesnego białoruskiego rocka. Koncert zorganizował Związek Młodzieży Białoruskiej w Polsce.

W dniach 18-19 grudnia w Białowieży odbyły się doroczne białorusko-polskie spotkania literackie „Biazmiezza”. Jak zawsze dyskutowano tam o problemach literatury współczesnej, dodatkowo zaś oma-

wiano trudną sytuację Związku Pisarzy Białoruskich. W tegorocznych spotkaniach wzięli udział: Barys Piotrowicz, Andrej Chadanowicz, Michaś Skobła, Kasia Kamocka, Wiktor Korzun, Nadzieja Artymowicz, Jerzy Plutowicz, Bogdan Dudko oraz zespół redakcyjny „Niwy”. Nie dojechali goście z Grodna, którym nie pozwoliły na to formalności administracyjne. Organizatorem spotkań literackich „Biazmiezza” jest Związek Białoruski w RP.

20 grudnia br. w Białymstoku przebywał minister spraw zagranicznych Włodzimierz Cimoszewicz. Spotkał

się z przedstawicielami samorządów, organizacji pozarządowych, członkami Klubów Europejskich i osobami zainteresowanymi problematyką zagraniczną. Podczas spotkania w auli Politechniki Białostockiej szef polskiej dyplomacji mówił o „Wschodnim wymiarze polskiej polityki zagranicznej po wstąpieniu do UE”.

W przyszłym roku zakonnicy z prawosławnego monasteru w Supraślu otrzymają dotację z budżetu państwa w wysokości 1,5 mln zł. Jak poinformowały źródła cerkiewne, zostaną one przeznaczone na dalszą rekonstrukcję zespołu monasterskiego.

Trzy książki, zawierające najnowsze wyniki badań nad dwudziesto-wieczną historią naszego regionu, zostały wydane przez białostocki Instytut Pamięci Narodowej i Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Białymstoku. Szczególnie interesująco zapowiada się pozycja pt. „Podziemie niepodległościowe w województwie białostockim w latach 1944-56”, stanowiąca zbiór trzynastu referatów różnych autorów, w tym również historyków z Białorusi i Litwy.

Sokrat Janowicz został nominowany do nagrody Złoty Kluczy za rok 2004 w kategorii kultura w tegorocznym plebiscycie „Kurier Porannego”. Głosować można do 7 stycznia za pomocą SMS-ów lub codziennie na drukowanych w gazecie kupo-

Fot. Grzegorz Dąbrowski

Fot. Jerzy Chmielewski

Koncert grupy „Prymaki” podczas pokazu filmu o zespole w GOK-u w Gródku

nach. Rozstrzygnięcie plebiscytu nastąpi w styczniu 2005 roku podczas uroczystej gali połączonej z obchodami 15-lecia „Kuriera Porannego”.

Jerzy Kalina z Telewizji Białystok (nasz były kolega redakcyjny) został uhonorowany nagrodą Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich za film pt. „Partyzancka szkoła”, opowiadający o zlikwidowanym przez obóz Łukaszewki ostatnim białoruskojęzycznym liceum w Mińsku.

W celu ratowania w regionie ginących tradycyjnych form muzyki lu-

dowej w Białymstoku powstało Towarzystwo Muzyczne „Swojszczyzna”. Jego inicjatorem jest znany także z łamów „Cz” Zbigniew Nasiadko, emerytowany dziennikarz rodem z Kurpiów, miłośnik autentycznego folkloru białoruskiego i ukraińskiego. On też został szefem towarzystwa, zaś sekretarzem Sławomir Halicki, pamiętny pełnomocnik do spraw mniejszości białostockiego wojewody. „Swojszczyzna” zamierza zorganizować międzynarodowy festiwal muzyki ludowej oraz przeglądy dla dzieci i młodzieży „Dawne pieśni – młode głosy”.

Znany estradowy białoruski zespół „Prymaki” doczekał się o sobie filmu. Zrealizowało go Studio „5 element” z Mińska, a sfinansował młody biznesmen białoruski Uładzislau Nowikau. 40-minutowy film, opowiadający przede wszystkim o grupie „Prymaki”, w którym są też sceny z Gródka (zdjęcia robiono pod koniec sierpnia ub.r. podczas Święta Gródka) był już emitowany na obydwu kanałach białoruskiej telewizji. W końcu listopada jego uroczysty pokaz zorganizowano w gródeckim Gminnym Ośrodku Kultury.

Oświadczenie

W Polsce jedną z najliczniejszych mniejszości narodowych stanowią Białorusini mieszkający we wschodniej części województwa podlaskiego. Według powszechnego spisu ludności z 2002 roku narodowość tę zadeklarowało prawie 50 tys. osób. Jest to jednak liczba daleko niepełna, bowiem większość w obawie przed reakcją polskiego otoczenia wolała ukryć swoje etniczne pochodzenie.

Od kilku lat zmienia się na gorsze atmosfera wokół białoruskiej mniejszości narodowej w Polsce. W latach 2003-2004 skumulowały się jednak wydarzenia, które wywołały ogromne zaniepokojenie środowisk białoruskich. W maju i czerwcu 2003 r. Delegatura Najwyższej Izby Kontroli w Białymstoku rozpoczęła szereg działań mających na celu wykazanie kryminogennych skłonności białoruskiej inteligencji. Dotyczy to nielicznej grupy społecznej, która była organizatorem życia kulturalnego, oświatowego i politycznego Białorusinów w Polsce. Funkcjonariusze NIK, wykorzystując błędy natury formalnej popełnione przez księgową Rady Programowej Tygodnika „Niwa”, zainicjowali historyczną kampanię propagandową przeciwko wydawcom jedynego pisma w języku białoruskim ukazującego się w Polsce. Chociaż podczas kontroli finansowej nie stwierdzono ubytku ani jednej złotówki z dotacji państwowych, ani wydania ich na cele niezgodne z działalnością statutową, dokumenty pokontrolne sporządzono w taki sposób, aby wskazywały na świadome naruszanie prawa przez wydawców. Funkcjonariusze NIK manipulowali faktami i liczbami, aby wykazać jak największe sumy, które zostały wydane na przykład z naruszeniem obowiązujących terminów ich wydatkowania.

Odpowiednio spreparowane dokumenty posłużyły następnie do oszczerczej kampanii propagandowej przeciwko Radzie Programowej Tygodnika „Niwa”, z udziałem

dziennikarzy lokalnej prasy, telewizji i radia. Po kilku tygodniach triumfalnie ogłoszono w mediach skierowanie sprawy do miejscowej prokuratury.

Radę Programową Tygodnika „Niwa” tworzą liderzy organizacji białoruskich utworzonych w Polsce po 1989 roku. Swoją działalność prowadzili społecznie nie otrzymując żadnych wynagrodzeń, ani innych form gratyfikacji. Członkowie Rady Programowej nie mieli żadnego związku ani z księgowaniem, ani z rachunkowością.

Po roku prowadzenia śledztwa przez policję pod nadzorem prokuratury postawiono zarzuty 5 członkom Zarządu Rady Programowej. Trzy osoby obwiniono o popełnienie przestępstwa polegającego na naruszeniu ustawy o rachunkowości w czasie, kiedy nie byli członkami Rady Programowej. Wobec wszystkich oskarżonych zastosowano poniżające procedury, takie, jakie zazwyczaj stosowane są w stosunku do sprawców niebezpiecznych czynów kryminalnych, a policja demonstracyjnie dokonała najazdów na mieszkania podejrzanych, celem dokonania spisu posiadanego majątku. Poniżaniu osób, którym nie udowodniono żadnego czynu przestępczego, towarzyszyła nowa kampania propagandowa wszczęta tym razem przez Prokuraturę Rejonową Białystok-Południe, której kierownictwo ogłaszało komunikaty w mediach mówiące, iż wydawcy „Niwy” popełnili czyny, za które grożą kary do 8 lat więzienia. Na początku października 2004 r. w lokalnej prasie każdego dnia mnożono czyny przestępcze, które miały być dokonane z udziałem inteligencji białoruskiej w Polsce. W dyskusjach internetowych obelgi pod adresem Białorusinów mieszały się z szowinistycznymi postulatami pozamykania wszystkich osób tej narodowości w więzieniach. W listopadzie prokuratura oskarżyła kolejnych 5 osób, które wcześniej były członkami Rady Programowej.

W kraju. Białoruski bard z Grodna Wiktar Szalkiewicz został laureatem Ogólnopolskiego Przeglądu Piosenki Autorskiej, który 27 listopada zakończył się w Warszawie. W finale konkursu piosenkarz wykonał pięć utworów: jedną piosenkę w języku białoruskim i cztery po polsku. Szalkiewicz występował w duecie z pianistą Anatolem Kandybą.

Pod koniec listopada Najwyższa Izba Kontroli ogłosiła raport dotyczący działalności szkół dla mniejszości narodowych. W szkołach mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce

uczy się ok. 50 tys. uczniów, czyli 0,8 proc. ogólnej ich liczby. Zajęcia z języka mniejszości prowadzi 607 szkół w całym kraju. NIK skontrolował 16 z nich. Jak wynika z raportu, mimo licznych uchybień szkoły białoruskie, ukraińskie czy litewskie działają dobrze. Gorszą ocenę dostał resort oświaty. Zarzuty dotyczą m.in. trybu dopuszczania programów nauczania do użytku szkolnego (jest ich za mało). Ministerstwo zaniedbało też kwestię dopuszczenia do użytku odpowiedniej ilości podręczników szkolnych. Jeśli chodzi o szkoły, zarzuty NIK dotyczyły głównie posługiwania się podręcz-

nikami, które nie zostały dopuszczone przez ministerstwo, zbyt małej ilości zajęć z języka mniejszości oraz braku zgody rodziców, aby ich dzieci uczyły się języka narodowego, narodowej historii i geografii. NIK zaleciła ministerstwu uelastyczenie przepisów w wymienionych kwestiach.

Język mniejszości może być używany jako dodatkowy w kontaktach z urzędami tych gmin, w których mniejszość stanowi 20 proc. – tak 2 grudnia Senat poprawił ustawę o mniejszościach narodowych. Przypomnijmy, iż Sejm chciał, by drugie-

Terror psychiczny wobec białoruskiej inteligencji nie jest tylko dziełem lokalnych funkcjonariuszy NIK i prokuratorów. Na początku grudnia 2004 roku przebywał w Białymstoku szef centrali NIK Mirosław Sekuła, który na konferencji prasowej, zaaranżowanej przez swoich podwładnych, zaakceptował ich działania w stosunku do środowiska białoruskiego.

Równoległe z represjami wobec wydawców „Niwy”, NIK podjął próby sparaliżowania procesu nauczania języka białoruskiego w szkołach na Białostocczyźnie. Po kontroli kilku placówek zażądano od dyrektorów zebrania deklaracji od rodziców potwierdzających ich wolę nauczania dzieci języka ojczystego. W przeszłości taki formalny wymóg stosowano wówczas, gdy władze państwowe zamierzały ograniczyć lub zlikwidować szkolnictwo białoruskie w Polsce.

Działania podjęte przez ludzi reprezentujących aparat władzy państwowej doprowadziły do gwałtownego zahamowania wszelkiej aktywności środowisk białoruskich w Polsce. Przypadek Rady Programowej zrodził przekonanie, że represje mogą być stosowane za samą przynależność do organizacji białoruskiej. Po raz pierwszy od czasu zaistnienia systemu demokratycznego społeczność białoruska ma poczucie strachu wywołane jawnie dyskryminacyjnymi działaniami osób reprezentujących państwo polskie. Do tej pory Białorusini żyli w przekonaniu, że płacąc podatki na policję, prokuraturę, administrację — instytucje, które chronią ich prawa obywatelskie. Dziś ta optymistyczna wizja została zastąpiona wiedzą, iż są to instrumenty represji wykorzystywane w działaniach wobec środowiska białoruskiego w Polsce.

Oczekujemy, że naczelne władze państwowe wyjaśnią okoliczności opisanych zdarzeń i przywrócą wiarygodność podległym sobie instytucji.

Białystok 10.12.2004 r.

PODPISALI:

*Przewodniczący Związku Białoruskiego w RP **Eugeniusz Wappa***

*Przewodniczący Białoruskiego Towarzystwa Historycznego **Oleg Łatyszonek***

*Prezes Stowarzyszenia Villa Sokrates **Sokrat Janowicz**
Przewodniczący Białoruskiego Forum Samorządowego w RP **Michał Androsiuk***

*Sekretarz Zarządu Białoruskiego Stowarzyszenia Literackiego „Białowieża” **Mirosława Łuksza***

*Przewodnicząca Białoruskiego Towarzystwa Kulturalnego „Chatka” w Gdańsku **Helena Głogowska***

*Przewodniczący Białoruskiego Towarzystwa Oświatowego **Piotr Chomik***

*Przewodniczący Stowarzyszenia Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach **Doroteusz Fionik***

*Przewodniczący Stowarzyszenia Dziennikarzy Białoruskich **Jerzy Chmielewski***

*Przewodniczący Białoruskiego Zjednoczenia Demokratycznego **Eugeniusz Janczuk***

*Przewodniczący Związku Młodzieży Białoruskiej **Michał Stepaniuk***

*Przewodnicząca Białoruskiego Zrzeszenia Studentów **Ilona Karpiuk***

*Prezes Fundacji Muzyka Cerkiewna **Mikołaj Buszko**
Wice-Prezes Stowarzyszenia Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej w Hajnówce **Jan Karczewski***

*Dyrektor Zespołu Szkół z dodatkową nauką języka białoruskiego w Hajnówce **Eugeniusz Saczko***

*Dyrektor Liceum Ogólnokształcącego z białoruskim językiem nauczania im. Bronisława Taraszkiewicza w Bielsku Podlaskim **Andrzej Stepaniuk***

*Sekretarz Zarządu Powiatowego Białoruskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego w Hajnówce **Michał Hołub***

go języka można było używać w gminach, gdzie jest 50 proc. mniejszości. Senatorowie przegłosowali także, że w gminach z 20-proc. mniejszością mogą pojawić się tablice z nazwami miejscowości i ulic w drugim języku. Po tych poprawkach ustawa znowu wróciła do Sejmu. *Czyt. niżej.*

2 grudnia w Warszawie odbyły się uroczystości z okazji 50-lecia Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej. Jednym z punktów jubileuszu była wspólna, ekumeniczna modlitwa z udziałem przedstawicieli trzech Kościołów: prawosławnego, starokatolickiego i ewangelickiego.

9 grudnia w Nadbałtyckim Centrum Kultury w Ratuszu Staromiejskim w Gdańsku odbył się przed-

premierowy pokaz filmu dokumentalnego pt. „Stacja Waliły – Wenecja”. Blisko godzinny obraz Heleny Włodarczyk przedstawia znanego malarza Leona Tarasewicza. Pokazuje trzy ważne miejsca i momenty w życiu artysty: Biennale w Wenecji w 2001 roku, na którym reprezentował Polskę, dom we wsi Waliły i Akademię Sztuk Pięknych w Warszawie, gdzie wykłada. Malarz opowiada też o tym, co jest ważne w sztuce, o nim samym zaś mówią krytycy i kuratorzy wystaw. Film po Nowym Roku można będzie zobaczyć w TVP 2. W tym samym dniu Leona Tarasewicz spotkał się z młodzieżą w Centrum Sztuki Współczesnej „Łaźnia”. *Czyt. na str. 39*

11 grudnia w znanym warszaw-

skim Klubie Hybrydy odbył się koncert białoruskiego zespołu blues-rockowego Krama. Występ zorganizowany został w ramach cyklu „Zespoły z czarnej listy”. Trzy miesiące temu władze białoruskie spis zespołów rockowych, które brały udział w antyłu-kaszenkowskiej akcji 21 lipca 2004 r., przesłały do stacji radiowych i telewizyjnych z rozporządzeniem zakazującym puszczania w eterze ich piosenek i teledysków. Organizatorem warszawskiego koncertu była Inicjatywa Białoruska.

14 grudnia w Instytucie Politologii Uniwersytetu Gdańskiego z inicjatywy Klubu Debat Studenckich odbył się panel dyskusyjny „Co z tą Białorusią?”, w którym udział wzięli: Alena Kursiewicz – białoruska dziennikarka współpracująca z redakcjami nie ukazujących się już niezależnych gazet z Grodna – „Pahonia” i „Dień”, Bogdan Lis – działacz „Solidarności”, sygnatariusz porozumień sierpniowych, dr Helena Glogowska – pracownik naukowy Katedry Kultury Białoruskiej UwB, prof. Andrzej Chodubski – politolog, specjalista z zakresu spraw wschodnich.

16 grudnia w siedzibie Fundacji Stefana Batorego w Warszawie olsztyńskie Stowarzyszenie „Wspólnota Kulturowa Borussia” zaprezentowało książkę „Białoruś kraina otoczona wysokimi górami”. Jest to wybór tekstów autorów białoruskich w przekładzie na język polski.

16 grudnia w Łazienkach Królewskich w Warszawie odbyło się wręczenie Nagrody im. św. Brata Alberta za 2004 r. Jednym z jej tegorocznych laureatów został zwierzchnik Cerkwi prawosławnej w Polsce metropolita Sawa. Nagrodę przyznano mu za szczególne zasługi w działalności charytatywnej i ekumenicznej. Doroczną Nagrodę im. Brata Alberta ustanowiła w 1975 r. grupa wybitnych naukowców, twórców kultury i artystów. Ma ona na celu promowanie

Senatorowie dają swobodę

Głosami senatorów z Sojuszu Lewicy Demokratycznej, Socjaldemokracji Polskiej i Unii Pracy uchwalono 34 poprawki do ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Większość z nich ma charakter formalny. Były jednak i takie, które radykalnie zmieniły zapisy uchwalone w Sejmie. To głównie kwestie używania języka mniejszości (jako pomocniczego) w urzędach gmin oraz dwujęzycznych nazw miejscowości, ulic i sztyków instytucji publicznych.

Senatorzy ustalili 20 proc. próg osób należących do mniejszości spośród ogółu mniejszości gminy, jako przesłankę wprowadzenia języka pomocniczego. Wcześniej posłowie tę kwestię w ogóle wyrzucili z projektu. Natomiast odnośnie dwujęzycznych nazw poselski 50 proc. próg obniżyli również do 20 proc. Senatorowie wnieśli także poprawkę umożliwiającą wprowadzenie dodatkowych nazw w miejscowościach, nawet jeżeli w ich gminach nie mieszka ponad 20 proc. osób należących do mniejszości. Wystarczy, że opowie się za tym ponad połowa mieszkańców miejscowości spośród tych, które wezmą udział w konsultacjach w tej sprawie. Dodatkowe nazwy nie mogą nawiązywać do nazw nadanych w okresie 1933-1945 przez władze III Rzeszy Niemieckiej lub ZSRR.

Poprawiona przez Senat ustawa wróci pod obrady Sejmu w końcu stycznia. Czy zaproponowane poprawki zyskają akceptację posłów, zależy od zwarcia szeregów w głosowaniu przez kluby lewicowe oraz ostatecznej postawy Platformy Obywatelskiej.

Jerzy Chmielewski

P.S. Prawicowi senatorowie z naszego regionu byli oczywiście za odrzuceniem ustawy. Pod takim wnioskiem podpisali się Krzysztof Jurgiel z Prawa i Sprawiedliwości oraz Jan Szafraniec z Ligi Polskich Rodzin. Ustawę zaatakował też niezrzeszony Kazimierz Kutz, reżyser ze Śląska, gdyż nie ma w niej mowy o Ślązakach, z którymi się identyfikuje.

wartości chrześcijańskich i głęboko humanistycznych w kulturze i w życiu społecznym. Nagrodę przyznaje obecnie trzynastoosobowy komitet za wybitne osiągnięcia w zakresie działalności artystycznej, naukowej, kulturalnej, społecznej, ekumenicznej i charytatywnej.

Metropolitę Sawę uhonorowała także Fundacja Prometeusz Pro Publico Bono – Kapituła pod przewodnictwem Prezydenta Kawalera Orderu Uśmiechu – przyznając Złoty Medal „Serce za serce”. Wyróżnienie to przyznawane jest za wkład w pracę na rzecz dobra dzieci, szczególnie niepełnosprawnych. Medal wręczono 21 grudnia 2004 r. w Krakowie.

W Polsce uruchomiona została strona internetowa Ruchu „Polska za demokratycznymi przemianami na Białorusi” – ruchbel.org.pl. Ruch „Polska za demokratycznymi przemianami na Białorusi” powstał w tym roku przed wyborami parlamentarnymi i referendum w Białorusi. Rozpoczął swą działalność od apelu wystosowanego do Polaków o udzielenie poparcia dla Białorusinów w ich walce o przemiany demokratyczne. Koordynatorem ruchu jest Andrzej Potocki, polityk Unii Wolności.

W Republice Białoruś. 29 listopada białoruskie ministerstwo informacji wstrzymało na trzy miesiące wydawanie niezależnej grodzieńskiej gazety „Birza Infarmacji”. Redakcja otrzymała dwa dokumenty: w jednym ministerstwo informowało o udzieleniu ostrzeżenia za naruszenie prawa, w drugim oznajmiło o czasowym wstrzymaniu wydawania tygodnika. Kilka tygodni wcześniej Alena Raubieckaja, redaktor naczelna gazety została ukarana grzywną w wysokości 1,3 mln. rubli za zniesławienie prezydenta Białorusi.

W Grodnie odbyło się dziesiąte, jubileuszowe seminarium „Dobrosąsiedztwo 2004”. Wzięli w nim

udział wysocy urzędnicy władz polskich i białoruskich. Seminarium poświęcone było przede wszystkim problemom stosunków handlowo-gospodarczych pomiędzy Polską a Białorusią po rozszerzeniu Unii Europejskiej w 2004 r. Uczestnicy spotkania zgodnie skonstatowali, iż stosunki te nie ucierpiały w ostatnim czasie, co więcej, Polska postrzegana jest w Białorusi jako swoisty rzecznik jej interesów gospodarczych w całej Unii. Polskiej delegacji przewodniczył wiceminister gospodarki i pracy Jacek Piechota, białoruskiej – wiceminister spraw zagranicznych Aleksander Michniewicz.

Białoruscy politycy opozycyjni opowiedzieli się po stronie Wiktora Juszczenki, prozachodniego kandydata na prezydenta Ukrainy. Wielu białoruskich działaczy wprost przyznawało, że Ukraina jest przykładem dla Białorusi, szczególnie jeśli chodzi o postawę tamtejszego społeczeństwa. Działacze z młodzieżowej opozycyjnej organizacji Żubr rozdawali zaś w Mińsku pomarańczowe wstążki, symbol poparcia dla Wiktora Juszczenki. Jeden z przywódców Żubra, Aleksander Atraszczankau, był nawet za to aresztowany.

Grupa mieszkańców Białorusi z Mińska, Orszy i Witebska zaapelowała do obywateli Wschodniej Ukrainy, aby nie szli oni „drogą białoruską” – poinformował sztab wyborczy Wiktora Juszczenki. Autorzy apelu przypomnieli, jak „reżim Łukaszenki oszukał naród białoruski”, wbrew białoruskim i międzynarodowym prawom ustanowił w kraju nieograniczone samowładztwo. Doprowadzi to, ich zdaniem, do spadku poziomu życia narodu, niekontrolowanego wykorzystywania środków społecznych, wszechobecnego strachu, a także do bezpośredniego zagrożenia „zniszczeniem narodu białoruskiego”.

W obliczu ostatnich wydarzeń na Ukrainie prezydent Łukaszenka

Fot. Helena Głogowska

w zdecydowanym tonie wypowiadał się na temat ogólnej polityki prowadzonej przez Zachód. Jego zdaniem, Białoruś jest poddawana potężnemu naciskowi politycznemu, a państwa zachodnie prowadzą politykę, która ma doprowadzić do odsunięcia go od władzy. Najbardziej znacząco zabrzmiało jednak zdanie, w którym białoruski prezydent zaznaczył, że prowadzony jest również werbunek przedstawicieli władz do sił opozycji. Oznaczać to może, iż Łukaszenka przestał ufać nawet swoim najbliższym współpracownikom. W taką logikę myślenia wpisują się m.in. jego ostatnie posunięcia kadrowe.

6 grudnia prezydent Łukaszenka zdymisjonował swego dotychczasowego szefa administracji Urała Łatypowa. Zastąpił go były prokurator generalny Wiktor Szejman, a jego zastępcą została Natalia Pietkiewicz, była rzeczniczka prasowa prezydenta. Komentatorzy polityczni posunięcie to stawiają w jednym rzędzie ze zdymisjonowaniem w ostatnim czasie szefa KGB Leonida Jeryna. Mówi się nawet, iż w prezydenckim gołębniku zagnieździły się jastrzębie – osoby zdecydowane i ślepo oddane prezydentowi.

Zajęty został majątek byłej szefowej wydziału gospodarczego Administracji Prezydenta, Haliny Żurawikowej, której proces toczy się przed

Leon Tarasewicz i reżyser Helena Włodarczyk w Nadbałtyckim Centrum Kultury w Gdańsku

Sądem Najwyższym. Jest ona oskarżona o liczne nadużycia i defraudacje. Sąd zajął trzy należące do Żurawikowej auta – mercedesa 200, mercedesa 320 i toyotę Land Cruiser – oraz 46 wyrobów ze złota, dwa cenne obrazy i dużą ilość sprzętu technicznego.

Dziennik „Sowietskaja Bielorusija” zajął się tzw. sprawą „Niwy”, publikując obszerny artykuł na ten temat. Ta największa białoruska gazeta (300 tys. nakładu w dziesięciomilionowym kraju), będąca organem administracji Aleksandra Łukaszenki, zdecydowanie stanęła w obronie białostockich wydawców i dziennikarzy białoruskiego tygodnika, akcentując rażące dysproporcje między charakterem i skalą popełnionych przez nich przewinień a grożącymi za to karami do ośmiu lat więzienia. „Jest to przejaw dyskryminacji białoruskiej mniejszości w Polsce” – napisano w artykule. Jego autor w ten sam sposób ocenił kontrole NIK-u w podlaskich szkołach, gdzie nauczany jest język białoruski. Wytknął polskim władzom, że „chcą pełnić rolę pomostu w przepływie demokratycznych wartości na wschód, a nie zapewniają demokratycznych swobód obywatelom u siebie”.

W tym roku prezydent Aleksander Łukaszenka pojechał na narty do Kazachstanu. Przypomnijmy, że w ubiegłym roku szusował na stokach austriackich Alp, co narobiło zresztą niemało szumu polityczno-medialnego. Być może w tym roku nie chciał niepotrzebnie wzbudzać sensacji, stąd ten wschodni, azjatycki wybór. Wielu politycznych komentatorów podkreśla jednak, że wizyta w Kazachstanie miała nie tylko charakter rekreacyjno-wypoczynkowy. Stała się bowiem okazją do spotkania dwóch dyktatorów, rządzących od wielu lat poradzieckimi państwami i, co być może jest ważniejsze, sposobnością do omówienia sytuacji politycznej we Wspólnocie Niepodległych Państw, z której może niebawem wypaść Ukraina.

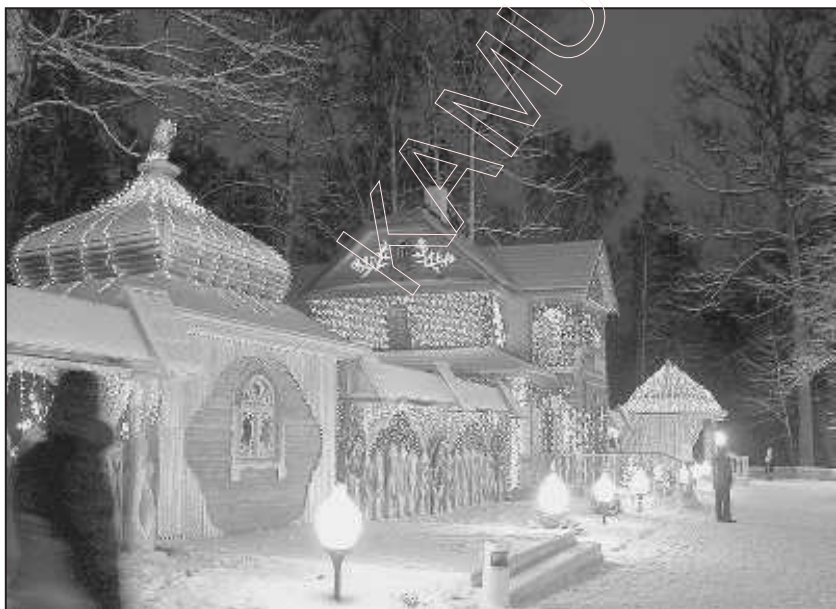
14 grudnia kierownictwo Niezależnego Instytutu Badań Społeczno-Ekonomicznych i Politycznych (INSEPI), jedyne niezależne ośrodka badania opinii społecznej w Białorusi, wydało oświadczenie, w którym stwierdziło, że instytut stał się w ostatnich miesiącach obiektem prześladowań ze strony białoruskich władz. Bezpośrednim powodem wydania oświadczenia była rewizja przeprowadzo-

na 13 grudnia przez funkcjonariuszy KGB w mieszkaniu wynajmowanym przez wicedyrektora INSEPI Aleksandra Sasnowa. Działania władz dykcja INSEPI ocenia jako „próbę wywarcia presji na instytut, zastraszenia jego pracowników i tym samym utrudnienia obywatelom Białorusi i społeczności międzynarodowej dostępu do obiektywnej informacji i rzetelnej analizy tego, co odbywa się w kraju”.

Białoruskie media będą aktywniej włączać się w kontrofensywę propagandową. – Niezbędne jest rozszerzenie transmisji naszych programów na Rosję, Ukrainę, Polskę, Litwę, aby w ten sposób stworzyć pas dobrego sąsiedztwa – mówił prezydent Łukaszenka na spotkaniu ze swoją administracją 17 grudnia. – Nie daj Bóg, gdy coś się zapali albo wybuchnie, to wokół nas w promieniu stu kilometrów będą nasi ludzie – wyjaśnił. Jego zdaniem białoruskie media mają obowiązek pokazywać „realną rzeczywistość”, aby w ten sposób budować pozytywny wizerunek Białorusi u sąsiadów.

W Homlu odbyła się międzynarodowa olimpiada naukowa „Rosja i Białoruś: jedność historyczna i duchowa”. Wzięło w niej udział 120 uczniów szkół średnich z różnych regionów obydwu krajów.

Od nowego roku nie będzie w Białorusi stałego przedstawiciela Międzynarodowego Funduszu Walutowego, głosi komunikat prasowy, wydany przez MFW na początku grudnia. Jednocześnie stwierdzono, iż gdyby w przyszłości problem realizacji programu wspieranego przez MFW stał się sprawą aktualną, zostanie rozpatrzona możliwość przysłania stałego przedstawiciela do Mińska. Obecnie Fundusz nie chce go mianować, ponieważ MFW nie ma znaczących programów współpracy z tym krajem. Ostatni poważny był realizowany połowie lat 1990. Z powodu nie-

Фота Яўгена Казюлі

Белакежская пушча. Дом, дзе жыве Дзед Мароз...

wykonania przez rząd białoruski zobowiązań w dziedzinie reformowania gospodarki kredyt stand-by został jednak wstrzymany. Na początku tego roku rząd białoruski oświadczył, że nie będzie ubiegać się o kredyty z MFW i wyraził zgodę na ograniczenie się jedynie do programów pomocy technicznej.

18 grudnia białoruski Departament Obywatelstwa i Migracji przedstawił dane, dotyczące sytuacji migracyjnej w Białorusi. Wynika z nich, że w mijającym roku 24 800 osób zostało pociągniętych do odpowiedzialności w związku z naruszeniem przez nie reguł pobytu i przejazdu tranzytowego przez terytorium kraju. Ponad 2 tys. cudzoziemców zostało deportowanych z Białorusi, połowa z nich pod konwojem. W Białorusi status uchodźcy politycznego posiada obecnie ok. ośmiuset osób. Większość z nich to obywatele Afganistanu i krajów afrykańskich. W tym roku status uchodźców otrzymało 11 Afgańczyków i 6 Gruzinów. Pracownicy departamentu nie posiadają danych, co do liczby obywateli Białorusi, którzy otrzymali status uchodźcy za granicą. Nie wiadomo także, ilu Białorusinów wyjeżdża za granicę w celach zarobkowych. Wiadomo natomiast, że większość Białorusinów, którzy na stałe wyjeżdżają z kraju, wybierają kraje UE, Kanadę i USA.

Od 1 stycznia 2005 roku Białoruś

wprowadzi dla zagranicznych kierowców nowe opłaty za korzystanie z tamtejszych dróg. Ministerstwo Transportu poinformowało, że kierowcy ciężarówek będą płacić 40 dolarów za jeden dzień pobytu w Białorusi. Za tygodniowe korzystanie opłata wyniesie 60 dolarów od ciężarówki. Kierowcy samochodów osobowych zapłacą odpowiednio 5 i 10 dolarów. Winiety trzeba będzie opłacać na przejściach granicznych.

W minionym roku działające w Białorusi polskie konsulaty – w Mińsku, Brześciu i Grodnie – wydały w sumie około 300 tysięcy wiz (400-600 dziennie). Praktycznie nie ma po nich większych kolejek. W konsulatach w Mińsku i Grodnie można je odebrać już na drugi dzień po złożeniu wniosku wizowego. Białorusini przyjeżdżają do Polski już coraz mniej w celach handlowych, a coraz częściej w turystycznych. Zimą jadą w polskie góry, a latem nad Bałtyk.

Na portalu internetowym wydziału handlu Ministerstwa Obrony została otwarta aukcja, gdzie każdy chętny może kupić różne rzeczy: od akordeonów, walonek, łyżew hokejowych i gitar, do spadochronów, namiotów i ciężarówek. Ceny są maksymalnie niskie. Na przykład zimowy płaszcz wojskowy kosztuje około 17 dolarów, a futrzane czapki są po około 50 centów. Natomiast takie przedmioty jak aparaty fotograficzne, rzutniki lub instrumenty muzyczne mogą cie-

żyć się zainteresowaniem kolekcjonerów, ponieważ wyprodukowane zostały w połowie minionego stulecia. Ministerstwo ostrzega potencjalnych klientów, że zakupione przedmioty nie mogą być wykorzystywane do celów wojskowych. Zarobione pieniądze, zgodnie z prezydenckim zarządzeniem, przekazane zostaną gospodarstwu farmerskim w obwodzie mohylewskim.

Litewska straż graniczna wykryła w Ejszyskach na granicy z Białorusią trzykilometrową rurę plastikową, którą przemytnicy tłoczyli alkohol z Białorusi na Litwę. Rura biegła po dnie granicznej rzeki Narkunka, a dalej 20 cm pod ziemią aż do wsi. To czwarta tego typu magistrala alkoholowa wykryta w ostatnim czasie. Szmugiel wódki rozkwitł między obu krajami, od kiedy Litwa wstąpiła do UE. W Białorusi wódka jest o połowę tańsza niż na Litwie. W tym roku straż graniczna przechwyciła już 9 ton przemycanego alkoholu.

Białoruscy operatorzy telewizji kablowych na żądanie Ministerstwa Informacji Białorusi zaprzestali transmitowania trzech kanałów polskiej telewizji (TVP 1, TVP 2 i Polsatu). Ministerstwo uważa, że oglądanie telewizji kraju sąsiedniego jest możliwe tylko po otrzymaniu zgody białoruskich władz. Wszyscy operatorzy telewizji kablowych otrzymali list, w którym mowa jest, że ci, którzy retransmitują polskie kanały, naruszają rządowy zapis o systemach telewizyjnych i radiowych. Ministerstwo zagroziło, że zignorowanie ostrzeżenia może w konsekwencji doprowadzić do cofnięcia licencji. Niewykluczone, że podobny los może spotkać niektóre ukraińskie i rosyjskie telewizje transmitowane w białoruskich kabłówkach.

Jak podała rządowa gazeta „Zwiazda” o 30 proc. wzrosły w ub.r. obroty handlowe pomiędzy stolicami Białorusi i Rosji. Z Mińska wyeksporto-

Siedem ton śmieci na siódmym piętrze

Ponad siedem ton śmieci pracownicy administracji osiedlowej wynieśli z mieszkania na siódmym piętrze jednego z bloków w Homlu. Jego lokatorka wezwała brygadę remontową do usunięcia usterki w instalacji grzewczej. Pracownicy nie mogli jednak dostać się do kaloryferów, gdyż korytarz i pokoje były zagracone i zawałone zwyczajnymi śmieciami. W obawie o bezpieczeństwo mieszkańców bloku podjęto decyzję o przymusowym uprzątnięciu mieszkania. Śmieci uzbierało się pełne trzy ciężarówki. Lokatorka protestowała na wszelkie sposoby, twierdząc, że jest to jej własność i wszystko jest jej niezbędne w domowym gospodarstwie.

Na podstawie gazety „Zwiazda”

wano do Moskwy towary na kwotę ok. 708 mln dolarów. Były to głównie traktory, samochody ciężarowe, lodówki, części samochodowe i transformatory. Import był dwukrotnie większy. Do Mińska przywożono z Moskwy takie towary, jak kable, części samochodowe i produkty ropopochodne. W stolicy Rosji dużym wzięciem cieszyły się też białoruskie artykuły spożywcze. W Mińsku 90 proc. tych towarów jest rodzimej produkcji, są naturalne i bez konserwantów.

W kosmos zostanie wystrzelony pierwszy białoruski sztuczny satelita. Nazywa się „Bielka”. Został konstruowany wspólnie przez uczonych białoruskich i rosyjskich. Jak twierdzą konstruktorzy, zastosowano najnowocześniejsze rozwiązania techniczne, nie mające analogii w świecie. Satelita ten ma usprawnić pracę białoruskich i rosyjskich sieci telekomunikacyjnych.

W Białorusi rośnie rzesza abonentów telefonii komórkowej. Ogólna ich liczba w listopadzie wzrosła o 5,8 proc. i wynosi obecnie 2 miliony 242 tysiące. Dynamika przyływu nowych abonentów za ostatnie kilka miesięcy jest stabilna i utrzymuje się na poziomie 120 tysięcy. Nasyconie telefonią komórkową w Białorusi osiągnęło 23 proc. Największy udział w rynku mają dwie sieci: Velcom (1,06 mln abonentów) i MTS (1,1 mln abonentów). Trzecia sieć, Dialog, obsługuje obecnie 78 tys. abonentów.

Skradziono traktor podarowany traktorzystce przez prezydenta Aleksandra Łukaszenkę. Do zdarzenia doszło w kołchozie „Iwolsk” w obwodzie homelskim na wschodzie kraju. Na traktorze był napis: „Kobietom ziemi białoruskiej”. Traktorzystka maszynę dostała miesiąc temu, ale nie zdążyła jeszcze na niej pojechać. Zanim dyrekcja kołchozu przygotowała wszystkie dokumenty niezbęd-

ne do rejestracji, traktor został skradziony. Białoruskie media spekulują, że była to kradzież „na zamówienie” dla jednego z sąsiednich obwodów w Rosji.

Słonina bije rekordy wzrostu cen wśród produktów spożywczych sprzedawanych w Białorusi. W ostatnich tygodniach podrożała aż o 10,5 proc., podczas gdy np. śledzie o 5 proc., a wódka o 1,4 proc. Kilogram średniej jakości słoniny kosztuje teraz ok. 7 tys. rubli (10 złotych). Największy wybór tego białoruskiego przysmaku można znaleźć na bazarach. Wzrost cen słoniny wiąże się z nadejściem zimy, a także z jej nieśląbnącym popytem. Słonina jest na Białorusi bardzo popularna, zarówno wśród robotników, jak i inteligencji. Umiarkowane spożywanie słoniny zalecają nawet lekarze, gdyż panuje przekonanie, że jest ona zdrowym produktem.

W Mińsku w 2005 r. powstanie

pierwszy hipermarket. W dzielnicy Sierebranka za 6 milionów dolarów wybuduje go zagraniczna firma BelVilesden. Hipermarket będzie mieć ok. hektara powierzchni handlowej.

Sześciu bezdomnych w wieku 20-45 lat spłonęło w pożarze opuszczonego domu we wsi Aziaryska koło Wołkowyska.

128 tys. 860 rubli, czyli ok. 60 dolarów, od 1 stycznia wynosi miesięczna minimalna płaca w Białorusi. Rząd ustanowił też minimalną stawkę za roboczogodzinę – 760 rubli (ok. 1 zł).

Znany preparat Viagra, pobudzający męską erekcję, zajmuje dziesiąte miejsce na liście najczęściej kupowanych leków przez mieszkańców Mińska. Jego nabywcy najczęściej tłumaczą sprzedawcom w aptekach, że „to stryjeczny dziadek ze wsi o to ich poprosił...”

Litwa nieposłuszna?

Na polsko-białoruskich towarowych przejściach granicznych ruch w minionym roku był niewielki. Tiry z rejestracjami niemieckimi i holenderskimi, wożące towary na wschód (przede wszystkim do Rosji), zaczęły wracać przez Litwę. Polska zgodnie z zaleceniami unijnymi zabroniła ciężarówkom wjazdu na swoje terytorium z pełnymi zbiornikami paliwa (maksimum 150 litrów). Litwa takiego zakazu nie wprowadziła, przez co zachodni kierowcy na prawie dwukrotnie tańszym paliwie rosyjskim bądź białoruskim nadal mogli tamtędy wracać z pełnymi zbiornikami (o pojemności nawet 1000 litrów) do samego kraju bez konieczności dodatkowego tankowania po drodze.

Polska na tym traciła, gdyż wyraźnie niższe stały się wpływy z tytułu sprzedaży winiet drogowych. Odbiło się to też na mniejszych obrotach firm, żyjących z ruchu granicznego (handel, gastronomia, agencje celne i bankowe). Ich właściciele wystąpili z prośbą o interwencję do ministra infrastruktury, który złożył odpowiedni wniosek (skargę na Litwę) w Brukseli. Przedsiębiorcy uzyskali zapewnienie, że w styczniu władze w Wilnie dostosują się już do przepisów unijnych także i w tym zakresie.

Wprowadzone od maja nowe zasady wjazdu do Polski zniosły też uproszczony tryb przekraczania polsko-białoruskiej granicy podczas świąt religijnych, dotyczący mieszkańców rejonów przygranicznych. Litwa również zobowiązała się do podobnego rozwiązania. Jednak od 24 grudnia do 10 stycznia na litewsko-białoruskiej granicy znów uruchomiono sześć uproszczonych przejść granicznych. (jc)

Na święcie. 27 listopada papież Jan Paweł II przekazał patriarsze Konstantynopola Bartłomiejowi I relikwie dwóch świętych, zabrane podczas wyprawy krzyżowej w XIII wieku. Są to relikwie świętego Jana Chryzostoma (Złotoustego) (ok. 350-407), ojca Kościoła, biskupa Konstantynopola oraz świętego Grzegorza z Nazjanzu (ok. 329-ok. 390), teologa i pisarza, obrońcy dogmatu o św. Trójcy. Bartłomiej I przewiózł je w alabastrowo-kryształowych szkatułach do Stambułu, dokąd towarzyszyła mu delegacja Watykanu. Według rzecznika Stolicy Apostolskiej Joaquina Navarro-Valsa, zwrot relikwii jest „wyrazem świętej wiary, jaka istnieje między chrześcijanami ze Wschodu i Zachodu”.

13 grudnia władze Unii Europejskiej do listy czterech białoruskich urzędników państwowych na czele z Aleksandrem Łukaszenką, którym zabroniono wjazdu na terytorium wspólnoty, dopisały przewodniczącą Centralnej Komisji Wyborczej Lidie Jarmoszyną i dowódcę mińskiego

OMON-u, Juryja Padabieda. Brukseli uznała je za osoby, które bezpośrednio były zaangażowane w fałszowanie wyników październikowych wyborów i referendum oraz w łamanie praw człowieka podczas pokojowych demonstracji.

14 grudnia w Parlamencie Europejskim w Strasburgu przewodnicząca Białoruskiego Stowarzyszenia Dziennikarzy (BAŻ) Żanna Litwina odebrała Nagrodę im. Andrieja Sacharowa „Za wolność myśli”. Wręczając ją szef europarlamentu Josef Borrell podkreślił, że jest ona przyznawana „profesjonalistom, którzy codziennie ryzykują życiem, aby szukać prawdy”. Litwina odebrała w imieniu BAŻ ponad 66 tysięcy dolarów, które trafią do stowarzyszenia zrzeszającego ponad 160 kompanii wydawniczych i radiowych, w których pracuje ponad 1000 dziennikarzy, wnikliwie patrzących na ręce władz pod przewodnictwem Aleksandra Łukaszenki.

Międzynarodowy Trybunał Spra-

wiedliwości orzekł, że nie rozpatrzy skargi Serbii przeciw ośmiu krajom NATO oskarżanym przez Belgrad o bombardowania Serbii w 1999 r. Jako uzasadnienie decyzji hascy sędziowie podali, iż Serbia w czasie bombardowań nie była członkiem ONZ i dlatego nie może w tej kwestii korzystać z jej instytucji. W tej samej Hadze przed Międzynarodowym Trybunałem sądzony jest serbski przywódca Slobodan Milosević – w tym przypadku międzynarodowe instytucje, okazuje się, mogą „służyć” Serbii.

19 nowych obszarów z 13 krajów włączono do światowej sieci rezerwatów biosfery UNESCO. Znalazł się w niej również rezerwat biosfery „Polesie Nadbużańskie”, leżący w obwodzie brzeskim w Białorusi. Rezerwat charakteryzuje się przyrodniczą i kulturalną różnorodnością. Wyróżnia się sosnowymi borami, błotami i lasami zalewowymi. Obecnie rezerwaty biosfery w 97 krajach świata obejmują 450 obszarów. ■

Dziś Ukraina, jutro Białoruś?

Krzysztof Goss

W końcu minionego roku – zwłaszcza na przełomie listopada i grudnia – wiodącym tematem doniesień medialnych była Ukraina. Dziesiątki tysięcy zwolenników nastawionego prozachodnio opozycyjnego kandydata na prezydenta Wiktora Juszczenki, którzy w centrum Kijowa kilkanaście dni protestowali na mrozie w obronie pogwałconej w wyborach demokracji, od początku spotkało się w naszym kraju z żywym zainteresowaniem i sympatią. Zryw ten zaczęto porównywać z wydarzeniami z sierpnia 1980 r. Jednak pomimo iż tak jak

w Polsce, protesty na Ukrainie zainicjował masowy ruch społeczny, tam nie miały one oblicza konfliktu władzy ze społeczeństwem, tylko raczej były zderzeniem dwóch wizji geopolitycznego rozwoju kraju – prorosyjskiej i proeuropejskiej.

Ta pomarańczowa rewolucja wyróżniała się zdecydowanie miejskim i w dużej mierze inteligencko-studenckim charakterem. Jej sukces w postaci powtórzonych wyborów na pewno utwierdził uczestników i znaczną część społeczeństwa w przekonaniu, że wspólne, jednoznaczne, stanowcze

i zorganizowane działanie jest w stanie władze przywołać do porządku. Ustępstwa władzy przed społeczeństwem to w tej części Europy pewne novum – oprócz państw bałtyckich i Gruzji na obszarze byłego ZSRR nowy ustrój polityczny na taką skalę nigdzie jeszcze nie zorganizował się w oparciu o demokratyczne zasady państwa prawa.

Postawy społeczeństwa ukraińskiego polskie media przedstawiały w sposób wyostrowiony – na zasadzie radykalnego przeciwstawienia: proeuropejski, demokratyczno-liberal-

Fot. Jerzy Jurecki

Ukraińcy pokazali, że nie są tak pokornym narodem, jak Białorusini

ny, ukraińskojęzyczny i patriotyczny zachód kontra oglądający się za Rosją, zachowawczy, postsowiecki, rosyjskojęzyczny wschód (z separatystycznym straszakiem). Owszem, dużo w tym uproszczenia, gdyż tak jak na zachodzie byli popierający promoskiewskiego Janukowycza, tak i na wschodzie byli zwolennicy Juszczenki. Ale generalnie taki podział wystąpił. Niewątpliwie zadziały tu uwarunkowania historyczno-kulturowe.

Można zauważyć, że maksymalny zasięg obszaru, gdzie większe poparcie otrzymał kandydat opozycji, w dużym stopniu pokrywa się z dawną wschodnią granicą Rzeczypospolitej. Janukowycz wygrał tylko w obwodach totalnie zrusyfikowanych, gdzie największy jest także odsetek rodowitych Rosjan. Opozycja zwyciężyła tam, gdzie w wielkim poważaniu i częstym użyciu jest ojczysty język ukraiński i gdzie najsilniejsze są wpływy narodowych, ukraińskojęzycznych konfesji – Cerkwi greko-

Wyodrębnienie się Ukrainy spowoduje, że Polacy przestaną widzieć za wschodnią granicą tylko ogólnie zwanych „Ruskich” (do których teraz odruchowo zaliczani są nie tylko Białorusini, ale nawet Litwini).

katolickiej, Cerkwi prawosławnej patriarchatu kijowskiego i Ukraińskiej Autokefalicznej Cerkwi Prawosławnej. Jeszcze jedno. Juszczenkę poparto na obszarach, które doświadczyły o 20 lat krótszego komunizmu niż reszta kraju, gdzie ukraińska świadomość narodowa jest najsilniejsza i najmniejsze wpływy ma patriarchat moskiewski, czyli we wschodniej Galicji i na Wołyniu.

Nieco podobne uwarunkowania historyczno-kulturowe dotyczą też Białorusi. Dlaczego zatem także tu nie wystąpiły masowe protesty po sfałszowanych wyborach i referendum w październiku? Dlatego że mimo wielu podobieństw są niezwykle istotne różnice.

Na obszarze dzisiejszej Białorusi chrześcijaństwo wschodniego obrządku nie przybrało narodowego charakteru, jak na Ukrainie. Mowa nie tylko o kontrowersyjnym Kościele unickim ale i o autokefalicznych wspólnotach prawosławnych. Przez Białoruś przebiega historyczna granica terytorialnego zasięgu wyznań – filarów dwóch różnych chrześcijańskich obrządków: rzymskiego katolicyzmu (w polskim wydaniu) i prawosławia z hierarchicznym centrum w Moskwie. W tym zderzeniu cywilizacji miejsca na białoruskość nie było. W starciu ruskiej i polskiej wiary białoruska idea narodowa, aby się w pełni rozwinąć, musiałaby

związać się jednoznacznie tylko z jedną konfesją. To było niemożliwe, gdyż obszar etnograficzny został podzielony pomiędzy dwa antagonizujące obrządki.

Inne zachowanie Białorusinów można też wytłumaczyć zgoła różnymi od Ukraińców ich cechami narodowymi. Spokój, cierpliwość, pokora i opanowanie nie są charakterystyczne dla żadnych przemian i protestów. Zryw społeczny charakteryzuje się werwą, nieustępliwością i determinacją uczestników. Tak było w Kijowie – o krok od rozruchów.

Ukraińska bezkrwawa pomarańczowa rewolucja dowodzi, że w tym kraju wykształcił się naród w nowoczesnym rozumieniu. W Białorusi jego jeszcze nie ma. Naród białoruski, jak twierdzi Sokrat Janowicz oraz znawca przedmiotu, socjolog Paweł Przeciśzewski, ciągle jest w stadium zaczynu, jeszcze się nie uformował. Istotnym czynnikiem, który ten proces zahamował, był (i jest nadal) osobliwy wpływ religii na kształtowanie się świadomości społecznej.

Dr Oleg Łatyszonek z Katedry Kultury Białoruskiej Uniwersytetu w Białymstoku jest jednak przekonany, że kolejne na posowieckim obszarze demokratyczne przemiany zajdą właśnie w Białorusi. I przyczynią się do tego wydarzenia na Ukrainie. Manifestowane poczucie odrębności i dumy narodowej Ukraińców zmuszą Białorusinów przynajmniej do refleksji. A to już bardzo dużo.

Pomarańczowa rewolucja zmieni też sposób postrzegania posowieckich republik przez Polaków. Wkrótce w ich świadomości za wschodnią granicą nie będzie tylko ogólnie zwanych „Ruskich” (do których teraz odruchowo zaliczani są nie tylko Białorusini, ale nawet Litwini).

To samo stanie się z Rosją. Tamtejsze elity, jak i społeczeństwo, stopniowo przestaną traktować część swego dawnego imperium, nazywanego niegdyś Małorosją, jako region różniący się od macierzy jedynie etnograficznie. ■

Вачыма географа

Размова з Віталем Куплевічам, настаўнікам географіі з Даўлялаў каля Воранава

Як выглядае Ваша настаўніцкае жыццё?

– З вучнямі і сябрамі настаўнікамі стараюся гаварыць па-беларуску. З іх вуснаў аднак чую амаль выключна расейшчыну. У гэтым годзе, пачынаючы працу з новым класам, як заўсёды я прадставаіўся: „Мяне завуць Віталь Куплевіч, можаце звяртацца да мяне – спадар Віталь”. А тут у адказ чую ад 15-гадовай дзяўчыны з IX-га класа (прадукт лукашэнкаўскага выхавання): „Пусть убьют меня, но на белорусском языке разговаривать не буду. Если бы мой парень стал разговаривать по-белорусски, тоже его убила б!”. Так паўплывлі на моладзь заняткі з ідэалогіі. Гэты прадмет увялі ў мінулым годзе – адзін раз у тыдзень вучням распаўядаецца пра палітыку Аляксандра Лукашэнкі.

У маёй школе настаўнікі і дырэктары выраслі ў эпосе Брэжнева. Тады ў матэрыяльным сэнсе жылося ім лепш чым цяпер, таму у іх настальгія па тых часах. Яны усё, што не па-руску, успрымаюць як нешта несур’ёзнае, другараднае, не асноўнае. Ім надалей сама блізкая імперская ідэя з цэнтрам у расійскай сталіцы. Часта, скажам, калі трэба штосьці складанае аформіць, можна пачуць ад іх: „А едзь хоць у Маскву, і так табе гэтага не дадуць”.

Беларусі не ўспрымаюць як свае дзяржавы? Расія ж перастала лічыць Беларусь як сваю частку.

– Тыя людзі, аднак, і чуць пра гэта не хочуць. Мы – таксама рускія, – кажуць. Нават калі аглядаюць расійскія тэлеканалы (пераважна толькі тыя), то ўсё, што там паказваюць, напрыклад падзеі ў Маскве, успрымаюць як сваё.

А моладзь?

– У моладзі, праўда, светапогляд ужо не камуністычны, але вядзе яна чыста спажывецкі (кансуменцкі) спосаб жыцця. Ёй няважныя беларускія нацыянальныя вартасці, якіх, дарэчы, і не ведае. А да таго, што паказваюць на дзяржаўным Беларускім тэлебачанні, адносяцца цалкам абьякава.

А як моладзь успрымае беларускую мову?

– У мястэчку, дзе жыю, беларуская мова ўспрымаецца ўжо ляпей чым у камуністычны час. Няма татальнага выкарэнвання гэтай мовы з жыцця, хаця здараюцца прыкрыя эпізоды. Дзіўна і парадкасна, што вясковыя дзеці больш варожа адносяцца да беларускай культуры чым гарадскія – выхаваныя ж у расейскай этнакультуры. Гэта ў горадзе дарастваючая моладзь у пераходным узросце, шукаючы альтэрнатывы, часта знаходзіць яе менавіта ў беларускай ідэі.

На вашу думку, у якім накірунку пойдзе гэты працэс?

– Усё вельмі складана. Найўнасць свае дзяржавы тут найважнейшая. Але сама назва Беларусь людзей прыводзіць у абман. У іх свядомасці Беларусь – гэта ўсё такі Русь, а „русский язык” для іх не толькі жа „российский, но тоже белорусский”. Мы рускія – кажуць яны – толькі белыя, па географіі.

Як народ успрымае Лукашэнку?

– Адукаваныя маладыя людзі з горада яму не давераюць. Старэйшыя і менш адукаваныя падтрымоўваюць. Для іх Лукашэнка – харызматычны чалавек, падабаецца беларускім жанчынам. А калгаснікі гатовы за Аляксандра Рыгоравіча жыццё аддаць.

А як вачыма жыхара Рэспублікі Беларусь выглядае Польшча?

– Першы раз пабываў я ў Польшчы у 1996 г. Як географ адразу звяр-

нуў увагу на меншыя ўсяго маштабы, чым у нас. Вузкія дарогі і вуліцы, палаткі, мала прастору... Ну і ў Польшчы намнога большая шчыльнасць насельніцтва. У нас на Беларусі людзі велізарнейшую ўвагу надаюць вопратцы. З-за недахопу грошай сярэдні беларус мае дом-кватэру аб’якія. Не мае выгодаў, камп’ютэраў, сціральнай машыны, лічбавай камэры... Але нават у буднія дні, калі выходзяць з дому, выгляда-

Фота Юркі Хмялеўскага

юць нека афіцыйна. Матэрыяльна ў Беларусі сярэдняму жыхару жывецца горш чым у Польшчы. У нас людзі зарабляюць ад 120 да 250 долараў. Прычым цэны маем такія ж і вышэйшыя. З прадуктаў у Польшчы мабыць толькі хлеб даражэйшы чым у нас. Але ў Беларусі цалкам іншая структура даходаў і расходаў насельніцтва. Скажам, за электраэнергію плоцім мы 2-5 долараў у месяц, калі ў Польшчы 60-100 зл. У вас даражэйшы таксама транспарт, праезд аўтобусам ці цягніком.

Яшчэ ў Польшчы кідаецца ў вочы вельмі шмат усякай рэкламы. Ёсць гіпермаркеты, да чаго мы яшчэ не прызвычаены.

Гутарыў

Юрка Хмялеўскі ■

W cudzych butach

Białorusini, nawet będąc większością na niewielkim skrawku Polski, nie stanowią dla nikogo żadnego zagrożenia, bo żaden naród nie stanowi zagrożenia – zagrożenie stanowią ideologie. Natomiast lęk przed białoruską kulturą i odrębnością stanowi kolosalne zagrożenie właśnie dla Polaków. Bo niszcząc inną kulturę czy spychając ją na margines zawsze zubażamy przede wszystkim siebie.

Adam Wajrak powiedział (Czasopis 12/04), że Puszcza Białowieska to białoruski Wawel i... naraził się niektórym Polakom, bo chce oddać puszcze Białorusinom! Administrator portalu www.hajnowka.com.pl ogłosił ankietę z zapytaniem, czy chcesz, żeby nazwy miejscowości, w których mieszkają Białorusini były pisane dwujęzycznie i w komentarzach przeważają ostre, pełne wrogości, a czasami chamskie, wypowiedzi Polaków, które sprowadzają się do tego, żeby Białorusini siedzieli cicho, albo do wysłania Białorusinów „do Łukaszenki”. Czasami ktoś z drugiej strony próbuje odpowiedzieć, atakując autorów tych słów.

Podobno najlepszą metodą, żeby zrozumieć atak z czyjejś strony, jest spróbować wejść w jego buty. Zdaję sobie sprawę z tego, jak niebezpieczne to zadanie, bo np. „wchodzenie w buty” antysemity jest fizycznie niewygodne, a ponadto łatwo być posądzonym o sprzyjanie takim postawom. Jednak zaryzykuje i postaram się napisać o butach Pola-

ka, wskazującego Białorusinom gdzie ich miejsce.

Przeciwny Polak, jak każdy homo sapiens, żyje w świecie ustalonych wrogów i przyjaciół. Właściwie najważniejsi są wrogowie, bo oni mobilizują do aktywności, zwania szeregów, pozwalają odreagować kompleksy, nienawiść czy poczucie niepewności. Lokalnie hanysy mają swoich goroli, a gorole hanysów; bydgoszczanie tych z Torunia i na odwrót; poznaniacy warszawiaków i vice versa. Kibice dwóch klubów nawzajem się łupczą, bo widocznie człowiek tak już ma. Ale niezależnie od wrogów lokalnych wszyscy Polacy mieli od dawna wrogów historycznych, od których wycierpieli najwięcej, łącznie z ludobójstwem (Niemców i bolszewików). Dzisiaj akceptacja Niemców jest dość powszechna, ale stało się to po wielu aktach skrucy, całkowitym odcięciu się od tradycji nazistowskiej, wyrzeczeniu się polityki drang nach Osten i ostatecznie znalezieniu się we wspólnej strukturze gospodarczo-politycznej i zniesieniu granic. Duch zle-

go Niemca nadal jednak straszy.

Tymczasem z „bolszewikami” sprawa nie jest taka prosta. Co więcej, dla mieszkańców Białostocczyzny czy regionu Hajnowki bolszewik i Białorusin to niemal synonimy. Problem jest tym większy, że i Polacy mają sporo na sumieniu, i bynajmniej nie śpieszą się z przeproszeniem za traktowanie Rusinów przez panów na tzw. „kresach”, czy wręcz za prześladowania. Ale jak tu przeproszać „bolszewików”?!

Co więcej, Hajnowka nadal w odczuciu części Polaków pozostaje „czerwona”, a sami Białorusini o spadkobiercach PZPR mawiają „nasi”. Stereotyp Białorusina-komunisty, który najchętniej przyłączyłby Podlasie do ZSRR, a skoro nie ma ZSRR, to do Łukaszenki, który bywa chwalony przez miejscowych polityków o białoruskiej proweniencji, utwierdzają liczne fakty w przestrzeni kulturalno-społecznej regionu (pomniki, nazwy ulic, współczesne wydawnictwa opisujące klasową, komunistyczną historię miejscowości). Na terenie polskiej Białorusi nie ma pomnika upamiętniającego wymordowanie setek tysięcy Białorusinów w Kurapatach, są za to pomniki chwalcące Armię Czerwoną i pośrednio aneksję Polski w porozumieniu z Hitlerem. Polska pokomunistyczna tzw. „lewica” skutecznie wygrywa lęk Białorusinów przed Polakami, obiecując im schronienie pod swoimi skrzydłami, pogłębiając niechęć ze strony pozostałych Polaków, choć historycznie komuniści przyczynili się do niszczenia kultury białoruskiej nie mniej niż rządy sanacyjne.

Inteligencja białoruska jest na terenie Polski nadal zmarginalizowana w porównaniu do wpływów politycznych postkomunistycznych „swich”, a dialogu polsko-białoruskiego praktycznie nie ma. Okres Solidarności w tym regionie był nacechowany

Fot. Władysław Zawadzki

nacjonalistyczno-katolickim nurtem, przez co Białorusini nie tylko nie mogli wziąć udziału w zrywie do wolności, ale nawet mogli się czuć zagrożeni. Żeby podziały i niechęć były jeszcze większe, dochodzi do tego różnica wyznań i alfabetu. Dla Polaków prawosławie kojarzy się z narzędziem rusyfikacji (podczas gdy Kościół katolicki był ostoją niepodległości do najnowszych czasów), a grażdankę wymyślił Piotr Wielki, żeby łatwiej administrować imperium, a przy okazji stworzyć barierę przed wymianą myśli ze światem posługującym się innym alfabetem.

Powojenna historia białoruskości też jest dla Polaków trudna do zaakceptowania. Z perspektywy Białorusinów BTSK dało szansę zaistnienia społeczności białoruskiej w PRL, ale dla Polaków stowarzyszenie powołane z hołdem złożonym Bierutowi dla umacniania przyjaźni polsko-radzieckiej, działające pod patronatem UB, którego szefem zostaje znienawidzony cenzor, jest po prostu organizacją okupanta.

Z czasów, kiedy jako student przyjeżdżałem z Krakowa na wakacje w rodzinne strony nad Narwią, zapa-

miętałem, że było tu takie komunistyczne pismo „Niwa”, pisane tym samym alfabetem co źle osławiona propaganda „Prawda”, może nawet finansowane z ZSRR. Kiedy teraz uczę się rozumieć piękny białoruski język, zawsze mam chwilę zawahania przed wzięciem do ręki „Niwy”. Tak wciąż działa na mnie tamto wspomnienie.

Trudno się dziwić, że niewielu Polaków potrafi dzisiaj zrozumieć, że te komunistyczne obszary życia białoruskiego w Polsce były wówczas dramatyczną próbą przetrwania kultury, zresztą przez owych komunistów skutecznie niszczonej (pamiętam likwidację muzeum w Białowieży), podobnie jak w okresie międzywojennym przez polską politykę narodową.

Z pewnością stosunkom polsko-białoruskim ogromnie pomogłoby odrzucenie choćby cienia podejrzeń, że Białorusin to bolszewik. Ale to może się dokonać chyba tylko w miarę wymiany pokoleń. Dlatego chyba najlepszą drogą jest umieć odrzucić historyczne uwarunkowania i przestać oceniać przeszłość w imię współpracy teraz, z poszanowaniem odmienności i różnorodności. Białorusini, nawet będąc

większością na niewielkim skrawku Polski, nie stanowią dla nikogo żadnego zagrożenia, bo żaden naród nie stanowi zagrożenia – zagrożenie stanowią ideologie. Natomiast lęk przed białoruską kulturą i odrębnością stanowi kolosalne zagrożenie właśnie dla Polaków. Bo niszcząc inną kulturę, czy spychając ją na margines, zawsze zubażamy przede wszystkim siebie. A na temat wkładu historycznej Litwy w kulturę, którą tak chętnie prawdziwi Polacy nazywają narodową, nie trzeba pisać, bo każdy, nawet pobieżnie znający historię, nie może mieć wątpliwości w tej kwestii. Najwyższy czas, żeby zaczął się rozwijać dialog polsko-białoruski, żeby kultura białoruska wyszła w Polsce z getta, bo kiedy upadnie ostatni dyktator Europy możemy mieć otwartego do współpracy sąsiada, z którym mamy historyczne więzi kulturowe, któremu my także wiele zawdzięczamy. Czy ten sąsiad spotka na zachodzie Polaków nastawionych ksenofobicznie i arogancko, czy też przyjaźnie, zależy od tego właśnie dialogu, który dzisiaj często przypomina pyskówkę.

Janusz Korbel

www.hajnowka.com.pl ■

Obcy – decydujące starcie

5. Przegrana batalia. Lubię walczyć, lubię nieznaną i kocham być i walczyć w pierwszym szeregu. Lubię robić to, czego boją się inni. Lubię sprzeciwiać się raz ustalonym społecznym „porządkom i normom” tego świata, szczególnie wtedy, gdy zbudowano je na bezprawiu i krzywdzie innych ludzi. Z bezprawiem budowanym na ludzkiej ciemności, pokoleńniowej nędzy i fałszywych stereotypach społecznych lubię walczyć najbardziej.

Prawosławny – bierny

Niemało jest wśród nas – prawosławnych – ludzi wykształconych

i zamożnych. Mamy wystarczającą wiedzę, a także określone wpływy i możliwości finansowe, aby w aktywny sposób współkształtować zasady współżycia wewnętrznego i zewnętrznego naszej społeczności i naszego społecznego otoczenia. Ale jako jednostki i jako cała społeczność boimy się zorganizowanego i rzeczowego działania, prowadzącego do realizacji normalnych celów. Unikamy walki nie tylko w konfrontacji zewnętrznej, ale także w wewnętrznej – z samym sobą. Kapitulujemy, bo w tym duchu przez wieki nas wychowywano. Bo przecież nasze zewnętrzne działanie jest funkcją naszego wewnętrznego systemu wartości.

Jeżeli w świecie zewnętrznym – społecznym – zajmujemy kapitulanicke i bierne postawy, to są one dyktowane przez zniewolonego i upadłego ducha naszych serc i woli. Człowiek, w którego sercu mieszka niewola i czai się strach przed byciem sobą dla samego siebie i dla innych, jest zwykłym niewolnikiem.

Jako prawosławna społeczność Podlasia niepolskiego pochodzenia od początku XIX wieku po dzień dzisiejszy żyjemy w społecznym marazmie, a każda władza dąży do tego, aby zrobić z nas tylko poddanych sobie niewolników. Uderza więc to w narodowość, to znowu w religię, albo w jedno i drugie, aby nas wrzucić do swo-

Orthphoto.net

**Cerkiew św. Ducha w Białymstoku.
Tu był ochrzczony syn Autora**

jego narodowego i religijnego wora. Jako społeczność jesteśmy pozbawieni elementarnej wiedzy o własnej narodowości, o naszej historii, kulturze i religii. Tak – o religii też!

Tracimy młodzież

Ostatnie dwanaście lat nauczania religii prawosławnej w szkołach niewiele w tym względzie na Podlasiu zmieniły. Stała się rzecz zadziwiająca – proces nauczania religii prawosławnej w szkołach, prowadzony przez księży i dyplomowanych katechetów, doprowadza na Podlasiu do szybkiej i masowej utraty przez naszą młodzież elementarnej ojczyznej, głównie białoruskiej, świadomości narodowej, zrywana jest ciągłość historyczna i powiązania z kulturą Wschodu, a w zamian bezpruderyjnie zapuszczana jest polskość. Tak „zaimpregnowana” młodzież „sama” rezygnuje z prawdziwych dociekań, kim jest i obywatelstwo kraju, w którym żyje, w sposób niczym nieuzasadniony rozciąga także na własną narodowość. Taka młodzież traci w ten sposób również wewnętrzne zahamowania przed zmianą wyznawanej przez siebie religii prawosławnej i w sposób naiwnie zamierzony ląduje w łonie Kościoła katolickiego. Większość tej młodzieży, wchodząc w związki małżeń-

skie mieszane wyznaniowo, chępliwie deklaruje przed biskupem Jakubem swoje „trwanie” w wierze prawosławnej, ale często jest to tylko obłuda czyniona na potrzebę chwili, gdyż dzieci zrodzone z tych związków są już przeważnie chrzczone w Kościele katolickim. Tak wygasają prawosławne pokolenia w Białymstoku i na Podlasiu, o reszcie kraju nie wspomnę (bo tam, można rzec, wygasły).

Koniec złego katechety

Powrócę do spraw mojej rodziny. Gdzieś tak w pierwszej dekadzie sierpnia ubiegłego roku mój proboszcz w krótkiej rozmowie przed cerkwią oświadczył mi, że biskup Jakub odwołał katechetę ze szkoły mojego syna i powołał na to miejsce inną osobę. Nowym nauczycielem religii okazała się być młoda matuszka, ale już z odpowiednio długim (i pozytywnym) stażem zawodowym. Byłem zadowolony, gdyż to otwierało mi drogę do dalszych działań, mających doprowadzić mojego syna do ponownego uczęszczania na lekcje religii prawosławnej. Na odchodne zapytałem księdza proboszcza o dalsze losy zwolnionego katechety. Dowiedziałem się, że ma on po prostu zostać przeniesiony do innej szkoły, gdzie dalej będzie nauczać religii. Do której szkoły – tego proboszcz nie chciał mi zdradzić. Zmartwiony nieco takim obrotem sprawy postanowiłem odszukać tego człowieka i zrobić wszystko, żeby przestał on w końcu – na trwałe – straszyć dzieci swoimi lekcjami. Zanim pożegnałem się z proboszczem, poprosiłem go jednak o przekazanie moich prawdziwych słów i intencji księdzu biskupowi. Rezultat? Po około dwóch tygodniach proboszcz oświadczył mi niespodziewanie: – Panie Wolski, dopiął pan swego, biskup Jakub podjął decyzję o trwałej dyskwalifikacji tego katechety.

Po okresie wakacyjnej swobody u babuni syn wrócił do Białegostoku. Już wcześniej kupiłem mu książki do III klasy, pozostało nam je-

dynie skompletować potrzebne zeszyty. Wśród nich znalazły się także dwa szczególne: jeden do religii prawosławnej, a drugi do religii katolickiej. W dzień rozpoczęcia roku szkolnego poszedłem z synem do szkoły. Oświadczyłem dyrekcji i wychowawczyni syna, że obecnie ustaly wszelkie powody, dla których mój syn nie uczęszczał na lekcje religii prawosławnej i że od tej pory jego religią obowiązującą będzie prawosławna. Dodałem także, iż religii katolickiej syn może się uczyć jedynie jako dodatkowej, ale nie powinien być z tej nauki oceniany. Zaznaczyłem, że syn wtedy pojawi się na katolickiej katechezie, gdy nie będzie to kolidowało z lekcjami religii prawosławnej. Szkoła nie wniosła żadnych zastrzeżeń do moich propozycji. Wszystko więc na pozór odbyło się bezboleśnie. W tej sprawie rozmawiałem również z nową prawosławną katechetką i wyjaśniłem jej całą złożoność sytuacji, w jakiej syn znalazł się w ostatnim roku. Słuchała z niedowierzaniem i była moją opowieścią mocno poruszona.

Wraca dawny problem

Moja żona jednak nie kapitulowała. Oświadczyła zdecydowanym głosem, że powrotu do „starego” układu w nauczaniu religii być nie może i ona zrobi wszystko, aby tak nie było. Przystąpiła więc do akcji. Zaczęła wszystko „odkręcać”, przedstawiając jako dowody swoich racji dokumenty z katolickiej parafii św. Rocha w Białymstoku. Ponadto oświadczyła, że I Komunia Święta, udzielona memu synowi przez Kościół katolicki jest wystarczającym dowodem na to, że nasz syn jest „katolickim Polakiem”. Stąd wniosek – syn nie będzie uczęszczał na lekcje religii prawosławnej, gdyż jego jako „katolika” obowiązuje w szkole tylko religia katolicka.

Ponieważ w dni, gdy syn miał religię w szkole, pracowałem zwykle poza Białymstokiem, żona miała

Ekumeniczne wzgórze nad zalewem w Ozieranach gm. Krynki (razem z krzyżami katolickim i prawosławnym ustawiono nagrobek tatarski)

nade mną oczywistą przewagę. Bardzo silnie i – jak się okazało – skutecznie indoktrynowała syna. Nic dziwnego, w końcu z zawodu jest psychologiem i nauczycielem nauczania początkowego z wieloletnim stażem pracy w przedszkolach i szkole na terenie Wrocławia. Tak więc w trzeciej klasie jednak mój syn znowu zaczął regularnie uczęszczać na lekcje religii katolickiej. W owym czasie myślałem nawet o zaakceptowaniu takiego rozwiązania, pod warunkiem wszakże, że syn będzie mógł chodzić przynajmniej na jedną lekcję prawosławnej katechezy i dodatkowo na kółko języka cerkiewno-słowiańskiego. Ale po dwóch tygodniach żona wstrzymała realizację tego planu. Skończyło się to ostatecznie tym, że zabrała synowi zeszyt do nauki religii prawosławnej, wyrwała z niego wszystkie kartki zapisane na lekcjach i kółku religii prawosławnej i zrobiła sobie z niego notatnik do zapisywania domowych sprawunków. Tak się oto skończył „pokojowo-rozumowo-ugodowy” sposób prowadzenia syna na łono religii prawo-

sławnej. Dziecka, które za obopólną zgodą rodziców zostało ochrzczone w cerkwi św. Ducha w Białymstoku. Najbardziej smutną i przykrą rzeczą w tym wszystkim jest to, że dziecko znajduje się w układzie konfliktu religijnego pomiędzy dwojgiem rodziców, samo nie mając jeszcze na jego przebieg żadnego wpływu.

Żona sama w sobie nie jest osobą religijną. W tym sensie jest dokładnie taka, jaki był jej ojciec. Zawsze, wszędzie i wszystkim grzecznie deklarował, że jest Polakiem-katolikiem, a całe dziesięciolecie swojego życia nie pokazywał się ani w kościele, ani w cerkwi. Powtarzał, że wierzy w Boga i Biblię, szczególnie, gdy był po alkoholu. Po chwili jednak zawsze dodawał: w Kościół, ani w księży – nigdy! Wszelka, choćby nawet najkrótsza, dyskusja na tematy religijne odślaniała jego ułomną duchowość.

Ten duchowy system chorych wartości, w którym mocno zanurzony był mój teść, przelał się na jego córkę, czyli moją żonę, a za jej pośrednictwem, również na naszego syna.

I to właśnie z tym duchowym bagnem syn i ja musimy się codziennie zmierzać. Moje „ustawianie” (wychowywanie) dziecka do jakiejś ważnej sprawy trwa czasami długie tygodnie, za to wywracanie jego świadomości i powziętych postanowień przez żonę odbywa się błyskawicznie. I tak sprzeciw syna wobec ojca – gdy ja proponuję w niedzielę pójście do cerkwi – jest przez matkę „nagradzany” nową grą komputerową i zabawą na Playstation. Taką otrzymuje „nagrodę” za nieposłuszeństwo wobec mnie i systemu wartości, który w nim usiłuję zadomowić.

Zastanawiałem się, skąd u mojej żony tyle pogardy dla wszystkiego, co wschodnie i cerkiewne. Dzisiaj chyba wiem, w czym tkwi problem. Ona w inności „innych” – prawosławnych – ludzi widzi samą siebie i swoich bliźnich, którzy dali jej życie, i być może także tych ludzi, którzy ją w prawosławnej wierze ochrzcili, a której ona w wieku dorosłym się wyrzekła. I teraz pamięć o tym usiłuje w sobie zagłuszyć i zdeptać.

Jerzy Wolski ■

Fot. Nadleśnictwo Krynki

Trzeba głosić prawdę

O liczebności prawosławnych w Polsce pisałem już kilkakrotnie i nie tylko w „Czasopiśmie”. Pierwszy mój artykuł na ten temat ukazał się w 2001 r. w X tomie uniwersyteckiego kwartalnika „Pogranicze”. Wzbudził on zainteresowanie białostockich dzienników. Równy rok temu w styczniowym numerze „Cz” opublikowałem artykuł pt. „Policzyłem prawosławnych”, w którym napisałem, że w blisko 40-milionowej Polsce mieszka ok. 200 tys. prawosławnych (0,5 proc.), z czego przeważająca większość, bo ok. 150 tys., na Podlasiu. Wykazała to dokładna analiza, którą przeprowadziłem w oparciu o swoje naukowe badania.

Jako socjolog z zawodu powracam do tej kwestii, chcąc tym razem skoncentrować się nie na Podlasiu, jak przed rokiem, ale na reszcie kraju. Dlaczego to robię? Bo, jak każdemu badaczowi, również mnie zależy na rozpowszechnianiu i popularyzacji własnych ustaleń popartych włożonym w to ogromnym zaangażowaniem się i wysiłkiem. Potrzebę pisania na ten temat wywołuje we mnie również uporeczywe trwanie hierarchów i środowisk cerkiewnych przy mocno zawyżonych i niczym nieuzasadnionych liczbach, podawanych do roczników statystycznych, a następnie powtarzanych przez media, zwykle przy okazji świąt prawosławnych. Przypomnę, że wielkości te – oficjalnie 509 tys. – jeszcze kilka lat temu zbliżały się do 600 tys., a w latach osiemdziesiątych dochodziły do miliona wiernych.

Nie jest moim celem zaniżanie tych liczb, by osłabić pozycję polskiego prawosławia i, broń Boże, nie wynika to z jakichś uprzedzeń względem Cerkwi. Osobiście bardzo cenię i poważam prawosławie w Polsce z jego bezcennym wkładem w ogólnonarodową kulturę. Jako naukowiec uważam jednak, że urealnienie danych statystycznych jest tu konieczne i Cerkwi na pewno ono nie zaszkodzi. Bo czy może zaszkodzić głoszenie prawdy?

Metropolita Sawa w jednym z wywiadów prasowych publicznie przy-

znał, że na obszarze Rzeczypospolitej Cerkiew prawosławna liczy właśnie 200 tys. wyznawców. Zatem wciąż nie rozumiem, dlaczego moi najwięksi polemisi, w tym księża – rzecznicy prasowi o. Grzegorz Misijuk i o. Henryk Paprocki do dziś podają liczby aż trzykrotnie różniące się od ustalonych przez ich zwierzchnika. Ks. Henryk Paprocki jeszcze w 2002 r. zapowiedział przeprowadzenie przez Cerkiew – w tym samym roku – spisu wiernych zarejestrowanych w parafiach. Dlaczego nie opublikowano wyników? Czy rzeczywiście potwierdziły liczbę pół miliona wiernych?

W 40-milionowej Polsce mieszka ok. 200 tys. prawosławnych (0,5 proc.), z czego ok. 150 tys., na Podlasiu.

Zastanawiam się, skąd się biorą te wartości (500-600 tys., z czego 300 tys. na Podlasiu, w tym 100 tys. w Białymstoku), skoro zbierając w 1998 r. dane od proboszczów niemal wszystkich parafii w woj. podlaskim uzyskałem ogólną liczbę 113 tys. zarejestrowanych członków. Ilość prawosławnych ustaliłem jednak na 150 tys. po uwzględnieniu liczebności katolików i porównaniu jej z ogólną ilością mieszkańców.

To, że wyznawców prawosławia jest w Polsce około 200 tys., nie jest

rezultatem jakiegoś drastycznego zmniejszenia się ich liczby w okresie powojennym. Owszem, ich ilość spadła zaraz po wojnie, ale nie o 600, 400, czy nawet o 300 tys. Należy zacząć od tego, że w obecnych granicach Polski nigdy nie zamieszkiwało tak wielu przedstawicieli tej społeczności. Nawet przed wojną na tym obszarze było ich według spisu powszechnego z 1931 około 390 tys., co potwierdzały zresztą ustalenia Metropolii Prawosławnej, która doliczyła się w tym samym roku 395 tys. wiernych. Najwięcej, bo 210 tys. zamieszkiwało woj. lubelskie, dużo mniej ziemie obecnego woj. podlaskiego – 137 tys., a pozostali żyli w diasporze na terenie reszty kraju.

Do zdecydowanego zmniejszenia się liczebnego stanu wiernych polskiej Cerkwi przyczyniła się najbardziej powojenna repatriacja do ZSSR. W jej trakcie wyjechała ogromna większość prawosławnych Ukraińców – z samego woj. lubelskiego 191 tys., kilka tys. z terenów Łemkowszczyzny, jak też 36 tys. Białorusinów z woj. białostockiego. Właśnie wtedy Białostoczczyzna stała się skupiskiem od trzech czwartych do 80 % wszystkich polskich prawosławnych. Znajdujące się poza tym obszarem parafie to placówki skupiające, za wyjątkiem wspólnot wielkomiejskich, średnio kilkadziesiąt osób. Po repatriacji zostało już niewiele i prawosławnych Ukraińców – 33 tys. wywieziono w ramach akcji „Wisła” z woj. lubelskiego oraz kilka tys. z krakowskiego. Niemal wszyscy z pozostałych 100 tys. przesiedlonych na tzw. Ziemię Odzyskane byli unitami. Z 1951 r. pochodzą dane Kościoła prawosławnego – doliczono się wtedy 147 tys. wiernych, z tego około 113 tys. na Białostoczczyźnie. Jednak takie obliczenia nie obejmują wszystkich deklarujących się jako wierni tego wyznania.

Bliższe rzeczywistości liczby są oszacowania pochodzące z wydziałów ds. wyznań WRN z 1968 r.– chyba najlepsze do tej pory powojenne ustalenia tej kwestii, wg których w całym kraju było 173 tys. prawosławnych, z tego w woj. białostockim 141 tys.

Na to, że liczba prawosławnych od czasu II wojny światowej nie wzrasta zgodnie z tempem przyrostu naturalnego wpływa z pewnością występowanie licznych konwersji, przede wszystkim w przypadku małżeństw mieszanych. Jest tajemnicą poliszynela, że większość z nich kończy się zmianą wyznania, choć nie przeprowadzono dotychczas badań, które by ustaliły proporcje tego zjawiska.

Takie zawyżone oszacowania stanu liczbowego związków wyznanio-

wych, a zwłaszcza kościołów mniejszościowych są zjawiskiem typowym. Przykładowo, podawane w massmediach szacunki liczebności katolików na Białorusi czy Ukrainie też są dwukrotnie wyższe od stanu faktycznego.

Podobnie odnośnie ilości unitów w Polsce – na początku okresu transformacji mówiło się, że jest ich 300 tys., kilka lat temu w roczniku statystycznym można było przeczytać o 123 tys., a od roku prezentowana w tej pozycji wielkość spadła do 82 tys., która to wartość zdecydowanie najbardziej odpowiada prawdzie (dowodzą tego dane o akcji „Wisła”).

Także Kościół polskokatolicki jeszcze w połowie lat dziewięćdziesiątych liczył wedle danych z publikacji GUS

61 tys., obecnie rzesza jego wyznawców dziwnym trafem stopniała trzykrotnie, bo do 21 tys.

Cały czas nurtuje mnie jednak pytanie, w jaki sposób osiągnięto tu milion czy pół miliona wiernych PAKP, których fałszywości dowodzą ustalenia administracji wojewódzkiej, przedwojenne spisy powszechne, czy też obliczenia cerkiewne sprzed pół wieku. Pewnie pozostanie to nigdy nie wyjaśnioną tajemnicą.

Wszystkie wątpliwości rozwiąłoby z pewnością uwzględnienie tej kwestii w spisie powszechnym. Ciekawe, dlaczego takiego pytania zabrakło w ostatnim spisie?

Bez względu na to prawdę głosić trzeba.

Krzysztof Goss ■

Jan Bagiński

19. Czas sowietów i nowa wojna. Rozeszła się wiadomość, że wrogów władzy radzieckiej – to jest tych, co nie chcą iść do kołchozu – wywiozą na Syberię. Nie wiem, skąd ojciec dowiedział się, że nasza rodzina jest na liście przeznaczonych do wywózki. Byliśmy spakowani, ponieważ mówiono, że Rosjanie przyjdą w nocy i każą zabierać się tylko z tym, co każdy będzie miał pod ręką. Na szczęście – nie przyszli w ogóle.

Mimo tej atmosfery życie na wsi toczyło się w miarę normalnie. I tak na przykład *czerwoarmiejcy* szykowali klub – dom kultury. Zaczęto modernizować (robić nadbudówkę) budynek dawnej fabryczki farb i pracowni malarskiej Piotra Pawluczuka. Przy Pawluczuku zatrzymam się chwilę. To był prawdziwy artysta. Studiował w Warszawie i w Paryżu. W Hołodach za sanacji założył pracownię artystyczną (nazywaliśmy ją *malarnią*), produkował też farby. W tej wytwórni zatrudniał nawet kilka osób. Do Pawluczuka przyjeżdżali jego koledzy malarze. Brali wtedy zazwyczaj kilku

chłopaków do pozowania przy krowach, owcach, przy słonecznikach, przed wiejską chatą. Chłopcy za swoją pracę dostawali zawsze parę groszy. Czasem artyści bawili się z nimi tymi drobnymi pieniędzmi. Wychodzili na *Pastouwnik*, gdzie chłopcy się bawili, brali od nich procę, ładowali ją 10. albo 20. groszówką i wystrzelili monetę wysoko w górę. Dzieciarnia wariowała, żeby złapać pieniążek, latała to w jedną, to w drugą stronę. Malarze mieli ubaw, a dzieci parę groszy na cukierki. Wspomnianego przeze mnie Piotra Pawluczuka sowietci wywieźli potem na Syberię. Udało mu się na szczęście przedostać się z Armią Andersa na Bliski Wschód. Osiadł w końcu w Brazylii, pracował w agendach ONZ. Chciał w końcu jednak wrócić do Polski. W 1991 roku miał nawet wystawę w Białymstoku. W 1992 roku malarz niespodziewanie zginął tragicznie w Brazylii, nie zrealizowawszy swoich planów. Trzeba przyznać, że cała rodzina Pawluczuków była uzdolniona plastycznie. Na przykład rodzony

brat Piotra – Paweł – był przez pewien czas Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Białymstoku.

Tak więc w *malarni* Piotra Pawluczuka sowietci zrobili świetlicę. Wyświetlali w niej potem filmy za darmo, organizowali zabawne przedstawienia (*komedyjki*), zabawy dla dzieci. Wszystko po rosyjsku, nie po białorusku.

Szkoła

też propagowała kulturę rosyjską. Sowietci przywieźli ze sobą nowe zabawy dla dzieci. Niektóre z nich zapamiętałem. A oto przykład. Dzieci dzieliły się na dwie grupy i prowadziły dialog:

- *Husi, husi, ha, ha, ha...*
- *Jest' chotitie?*
- *Da, da, da.*
- *Tak letitie...*
- *Nam nielzia.*
- *Poczemu?*
- *Sieryj wolk za goroj.*
- *A szto on dielajet?*
- *Husiej skubiot.*

– *A kakich?*
– *Sierych, białych, wołochatych...*
– *Tak lietitie do domu, do chaty!*
I tu dzieci się rozbiegały.

Na jakiejś akademii, pamiętam, recytowałem wiersz pt. „*Gibel Czapa-jewa*”, ktoś inny mówił wiersz o Leninie, o Stalinie... Powszechnie też śpiewano nowe rosyjskie piosenki. Raz jeden w Wielki Post kilku pijanych chłopaków, zamiast zachować należyta powagę, zapragnęło rozerwać się i pośpiewać. Szli przez całą wieś i śpiewali głośno popularną „*Katiuszę*”. Moja mama strasznie ich za to zbeształa – *Jak wy wstydu nie macie, Boga się boicie!* – krzyzczała.

Latem 1940 roku sowieci zorganizowali we wsi skup grzybów. Zwołali wcześniej ogólne zebranie, pokazali ludziom, jakie grzyby będą skupować i za ile. Ku zdziwieniu mieszkańców, kupowali nawet te grzyby, których normalnie ludzie nie zbierali: surojadki, podgrzybki, nawet olszówki. Co poniedziałek po południu, w grzybowym sezonie, przyjeżdżał specjalny samochód i skupował od nas grzyby.

W mieszkaniu Piotra Pawluczuka zorganizowany był sklep. Wiele towarów przywożono do niego aż z Rosji. Niektóre z nich były nam zupełnie nieznane. Przypomina mi się lista najbardziej atrakcyjnych i dziwnych: wielka słońca ryba (*wobla*), którą sklepowa rąbała siekierą, małe, niewypatroszone rybki (*kamza*), cukier w wielkich bryłach (żeby je podzielić, trzeba było znowu używać siekiery), duże i bardzo słone śledzie, suszone ziemniaki, nieznane marki papierosów, cukierki...

Zima 1940/41

była bardzo mroźna i śnieżna. Ludzie mówili, że sowieci przynieśli do nas ze sobą Syberię. Śniegu nasypało powyżej płotów. Zajęcie wchodziły do sadów i obgryzały korę z owocowych drzewek. Postawiłem więc *wnyk* (sidła z drutu) i wkrótce mia-

łem w nim jednego szaraka. Starsi chodzili do lasu i stawiali *wnyki* na sarny, zające – nikt nie zabraniał tego robić. Wojskowy traktor na gasienicach – *staliniec* – odśnieżał regularnie szosę. Ciągnął za sobą specjalny pług obciążony kamieniami, odrzucając śnieg na boki. Żołnierze jeździli na nartach. My – młodzi chłopcy – też. Sami robiliśmy sobie narty. Wycinaliśmy w lesie odpowiedniej grubości, prosty jesion. Wybieraliśmy drzewo, które miało jak najmniej sęków. Wyпиłowane deski owijaliśmy mokrymi szmatami i na parę godzin wkładaliśmy do gorącego pieca chlebowego. Po wyjęciu z pieca, deski były gorące i elastyczne. Szybko formowaliśmy odpowiednie wygięcia, umieszczaliśmy deski w *prawidłach* (zaciśkach stolarskich), krępowaliśmy je sznurami i znowu wkładaliśmy do pieca, tym razem na jeszcze dłużej, aż całkowicie wyschły. Do takiej gotowej narty przybijaliśmy skórzaną paski – wiązania – i można było już jeździć. Niektórzy chłopcy mieli tak ładnie wyprofilowane narty (także z rowkami), że ich samoróbki mało różniły się od prawdziwych wojskowych nart.

Wojna przyszła

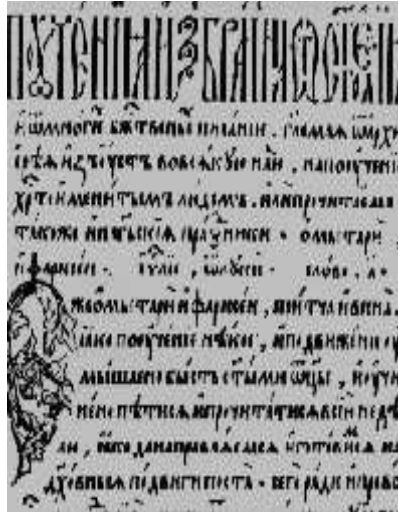
niespodziewanie. Rozpoczęły ją naloty niemieckich samolotów i bombardowanie stacji kolejowych, lotnisk i wojskowych koszar. Stacjonujący w naszej wsi oficerowie nie wiedzieli, co się dzieje. Jedni mówili, że to *maniobry* (manewry), inni, że ćwiczenia, jeszcze inni, że prawdziwa wojna. Pamiętam, że ci oficerowie szybko chwyтали swoje walizeczki i uciekali bez ładu do lasu. Zostawili swoje szafy, wojskową bibliotekę szkoleniową, cały niedokończony klub. Uciekali w popłochu, bez żadnej obrony, żadnych rozkazów... Zanim wybuchła wojna, wszyscy mieszkańcy wsi uważali, że nasze tereny są dobrze zabezpieczone, jest tu dużo wojska i będą ciężkie boje. Dlatego ojciec nakażał nam wyjechać do Krzywej – ro-

dzinnej wsi mamy. Stamtąd patrzyliśmy, jak nad lasem, od strony Hołod, unosi się gęsty, czarny dym. To płonęły sowieckie magazyny wojskowe, które podpaliły wycofujące się w pośpiechu wojska. Nawet czołgi stojące na skraju lasu też zostały celowo spalone przez sowietów. Nie spłonęły za to żadne zabudowania cywilne, ocalał też most na rzece. Na drugi dzień po wybuchu wojny wróciliśmy już do swojej wsi. Niemcy byli w Hajnówce.

Gdy zabrakło władzy, ludzie rzucili się do rabowania sklepu. Wyłamałi drzwi, okna, wynosili wszystko, co wpadło im w ręce. Bili się, wydzierali sobie nawzajem z rąk łupy. Ci, co mieszkali bliżej sklepu przyszli na szaber całymi rodzinami. Ojcowie wyrzucali towary przez okno, a reszta zbierała je w pośpiechu. Z naszego domu byłem tylko ja sam – nabrałem za pazuchę jedynie suszonych ziemniaków z rozdartego worka i nic poza tym.

W Hołodach wszyscy ludzie, a szczególnie „Rada Starszych”, zastanawiali się, jak to się stało, że w 1939 roku trzech, czterech polskich żołnierzy mogło się zorganizować i strzelać do niemieckich czołgów, a dziś, gdy wokół tyle wojska, broni, czołgów, samolotów, żadnych walk właściwie nie było. Żaden sowiecki samolot nie zdołał się podejść do lotniska w Bielsku. Na skraju lasu przed Bielskiem stało chyba z osiemnaście czołgów i pojazdów pancernych, na skrzyżowaniu dróg Szczyty-Krzywa i do Hajnówki było siedem czołgów, przed Zbuczem, przy szosie do Hajnówki, na tak zwanym *Hrabniakowi*, dwa razy tyle – i żaden z nich nie podjął walki, ni razu nie wystrzelił. Również piechota uciekła w popłochu. Mówili, że w przeddzień wybuchu wojny lotnisko w Bielsku otrzymało rozkaz wyczyszczenia baków we wszystkich samolotach. Gdy więc nadleciały niemieckie maszyny, sowieckie samoloty stały na płycie lotniska bez paliwa.

Cdn ■

Календарыюм

Студзень – гадоў таму

965 – 1040 г. паход кіеўскага князя Яраслава Мудрага на Літву. Першае ўпамінаньне Літвы ў славянскіх летапісах.

940 – 1065 г. першая летапісная зьвестка пра горад Браслаў, заснаваны полацкім князем Брочыславам Ізяславічам.

885 – 1120-я гады, стварэньне „Аповесці мінулых гадоў” – аднаго зь першых летапісаў, выдатнага помніка культуры ўсходніх славян.

755 – 1250 г. забойства язычнікамі ігумена Лаўрышаўскага манастыра прападобнага Елісія, кананізаванага царквой як сьвятога Беларусі.

700 – 1305 г. напад крыжакоў на Гарадзенскую зямлю і аблога імі Гарадзенскага замка.

285 – 29.01.1720 г. нар. на Віцебшчыне Францішак Багамалец, драматург, публіцыст і выдавец. Памёр 24.04.1784 г.

220 – 1785 г. нар. Каспар Бароўскі (пам. у 1854 г.), жывапісец, вучань Ф. Смуглевіча, з 1813 г. жыў і працаваў у Беластоку.

205 – 31.01.1800 г. пам. Міхал Агінскі (нар. у 1730 г.), гетман вялікі літоўскі, заснавальнік капэлы, тэатра, музыкальнай школы ў Слоніме.

200 – 16.01.1805 г. у Полацку памёр Нікадэм Мусьніцкі (нар. 16.02.1765 г.), паэт, драматург, гісторык, выкладаў у езуіцкіх калегіюмах у беларускай правінцыі, аўтар тамоў вершаў („Zabawki poetyckie” (1803), „Drob-

nieysze Zabawki poetyckie” (1804), паэмы „Pułtawa” (1803) і камэдыяў для школьнага тэатру.

150 – 3.01.1855 г. памёр Антон Марціноўскі (нар. 10.07.1781 г. у Радашкавічах), віленскі выдавец і публіцыст („Wiadomości brukowe” (1816-1822), „Kurier Litewski” (1817-1839), „Dziennik Wileński” (1819-1830), у 1817 г. заснаваў у Вільні друкарню, дзе выдаў каля 400 кніг.

120 – 15.01.1885 г. памёр Антон Эдвард Адынец (нар. 25.01.1804 г. у Гейстунах Ашмянскага пав.), паэт-рамантык, сябра Адама Міцкевіча.

115 – 1890 г. у в. Кухцінцы Дзісенскага пав. нар. Пётр Мятла, настаўнік, культурна-асьветніцкі дзеяч, палітык, публіцыст, пісьменьнік, пасол польскага Сойму, адзін са стваральнікаў Беларускай Сялянска-Работніцкай Грамады. Закатаваны НКВД 28.08.1936 г.

115 – 1890 нар. у в. Меляшкі каля Гарадка на Беласточчыне Іван Дарашкевіч (літаратурны псеўданім Д. Янук, Д-іч Янук), паэт, асьветны дзеяч. Выпускнік царкоўна-настаўніцкага вучылішча ў Ялоўцы. Працаваў настаўнікам у Семяноўцы ды іншых вясковых школах Беласточчыны ды Гарадзеншчыны. Супрацоўнічаў з „Нашай Нівай”. Загінуў на фронце 24.02.1943 г.

110 – 10.01.1190 г. у Дзедзінцы Друйскай воласьці Віленскай губ. нар. Ільдэфонс Бобіч, каталіцкі ксёндз, дзеяч беларускага хрысь-

ціянскага руху і прыхільнік беларусізацыі каталіцкага касьцёла на беларускіх землях, м. інш. навучаў рэлігіі ў Віленскай Беларускай Гімназіі (1921-1923), быў пробашчам у Германавічах, у Іўі (1930-1944). Памёр 18.04.1944 г., пахаваны побач касьцёла Пятра і Паўла ў Іўі.

105 – 18.01.1900 г. нар Віктар Баркоўскі, мовазнавец, дасьледчык дзейнасьці Яўхіма Карскага.

100 – 3.01.1905 г. нар Уладзімір Хадька, паэт, настаўнік. Замардаваны НКВД 1.07.1940 г.

90 – 1.01.1915 г. новавысьвячаны ксёндз Адам Станкевіч (на здымку) адправіў першую імшу ў Крэўскім касьцёле. Кс. Адам Станкевіч, родам з недалёкіх ад Крэва Арлянят, упісаўся ў гісторыю Беларусі як выдатны рэлігійна-грамадзка-палітычны дзеяч беларускага руху. На памятку першай сьвятой імшы ксяндза былі выдадзеныя абразкі з кароценькім тэкстам на беларускай мове. Адна з такіх памятак,

Архіўнае фото

раздаваных тады праўдападобна дзесяцігадовым вернікам, захавалася ў сям’і Вікторыі Шутовіч у Квідзыню (на Памор’і), якая на радзіла ў вёсцы Шутовічы каля Смаргоняў. Дзякуючы ёй атрымалася вельмі цікавая памятка, якая мае значэнне дакуманта адноснага да біяграфіі кс. Адама Станкевіча і да гісторыі беларускай мовы ў рыма-каталіцкім касцёле.

80 – 4.10.01.1925 г. адбыўся I Усебеларускі з’езд настаўнікаў.

70 – 31.01.1930 г. памёр Бэнэдыкт Дыбоўскі (нар. 29.04.1833 г. у Ада-

марыне Вілейскага пав.), прыродазнавец, зоолаг, лекар.

60 – 6.01.1945 г. у Фрыбургу, у кляштары сясцёр дамініканак памерла Магдалела Радзівіл (нар. 8.01.1861 г. у Варшаве), беларуская мэцэнатка і культурная дзеячка; фінансавала выданьне беларускай каталіцкай газеты „Biełarus” (1913-1915), зборніка „Вянок” Максіма Багдановіча, засноўвала беларускія школы, м. інш. у сваім маёнтку Кухцічы і ў ваколіцы.

50 – 20.01.1955 г. пам. у Гданьску Лукаш Дзекуць-Малей (нар. 1.10.1888 г. у Слоніме), беларускі і баптысцкі рэлігійна-грамадзкі дзеяч. 25.03.2004 г. яго імем названа адна з вуліц у цэнтры Гданьска (глядзі здымак).

30 – 4.01.1975 г. пам. у Саўт-Рывэры Юрка Віцьбіч (сапраўднае прозьвішча Георгій Шчарбакоў) пісьменьнік, грамадзкі дзеяч. Нар. 15.06.1905 г. у г. Веліж, Віцебскай губэрні. Закончыў гімназію. Друкаваўся з 1929 г. У час нямецкай акупацыі працяляў вялікую пісьменьніцкую актыўнасьць, ягоныя творы былі друкаваны ў многіх часопісах.

Выдаў у той час два зборнікі публіцыстыкі „Вяліскія паўстанцы” ды „Нацыянальныя Сьвятыні”. У Нямеччыне ў 1946 годзе разам з Н. Арсеньневай стварыў літаратурнае аб’яднаньне „Шыпшына”, якога стаў старшынёй. Пасьля жывіў у ЗША. Актыўнасьць працяляў таксама ў галіне журналістыкі. Многа ягоных твораў было надрукаваных у „Беларусе”, „Новым рускім слове”.

Апрацавалі Вячаслаў Харужы і Лена Глагоўская ■

Helena Kozłowska

W cieniu syna

Rok 2004 w Republice Białoruś minął pod znakiem świętowanych rocznic. Bardzo hucznie obchodzono 60. rocznicę wyzwolenia kraju spod okupacji niemieckiej oraz – już spokojniej – 65. rocznicę wyzwolenia Zachodniej Białorusi. Przemilczano jednak ofiary owego wyzwolenia, którymi była białoruska inteligencja. Tylko nielicznym udało się uniknąć „niewiedomego losu”. Jednym z takich szczęśliwców był Sergiusz Małofiejew, ojciec zmarłego 15 czerwca 1999 r. profesora Akademii Medycznej w Białymstoku, Michała Małofiejewa, pierwszego przewodniczącego Bractwa Cerkiewnego św.św. Cyryla i Metodego.

Kiedy przed kilku laty skojarzyłam to nazwisko z profesorem, ten już nie żył. List napisany do niego z pytaniami o Sergiusza, odebrała córka profesora – Maria, która potwierdziła, że Sergiusz Małofiejew to jej dziadek. Koleżanka Dorota Wysocka dostar-

czyła mi artykuły o profesorze Michale Małofiejewie, publikowane po jego śmierci w „Przeglądzie Prawosławnym”. Poza wzmianką w nich, że ojciec profesora był wziętym chirurgiem, że trafił do bolszewickiego aresztu wraz z początkiem wojny,

Sergiusz Małofiejew, 1939 r.

że później wstąpił do Armii Andersa i pozostał w Anglii na zawsze, nic więcej tam nie było, przy tym ojciec występował bezimiennie. Ucieszyła

mnie wieść od wnuczki Sergiusza, że „żyje jeszcze babci siostra w Wadowicach i na pewno pamięta dziadka”.

Wizyty u pani Marii Małofiejew-Staweckiej w Białymstoku oraz korespondencja z panią Ireną Wiśniewską z Wadowic pozwoliły mi odtworzyć los Sergiusza Małofiejewa po jego aresztowaniu w Wilnie w domu przy ul. Portowej 4 o godzinie 3 w nocy z 3 na 4 października 1939 r.

Epizod w białoruskim ruchu studenckim

11 listopada 1939 r. „Kurier Wileński” podawał do publicznej wiadomości wykaz wywiezionych z Wilna. Figuruje tam Małofiejew Sergiusz, syn Jerzego, doktor, podobnie jak Antoni Łuckiewicz, syn Jana i Antoni Trepka, syn Stanisława, nauczyciel oraz wielu przedstawicieli inteligencji polskiej. Los nie oszczędził ani Łuckiewicza, ani Trepki – obaj zginęli w łagrach na zesłaniu. Los Małofiejewa pozostawał zaś zagadką, której pozytywne rozwiązanie nie napawało nadzieją.

Zainspirowana postacią Sergiusza Małofiejewa w badaniach nad Białoruskim Związkiem Akademickim (Biełaruskim Studenckim Sajuzam), poszukiwałam jego śladów przedwojennej działalności w ruchu białoruskim. Odrodzenie białoruskie w Wilnie, które od października 1920 r. do 1922 r. było stolicą Litwy Środkowej, potem zaś znalazło się w granicach państwa polskiego, napawało nadzieją na możliwość normalnego życia w tym mieście Białorusinów oraz polsko-białoruskiej współpracy. Wydawano gazety białoruskie, powstawały białoruskie organizacje. Na powołanym w Wilnie Uniwersytecie Stefana Batorego powstał Białoruski Związek Akademicki, założony głównie przez studentów medycyny. Białoruska gazeta „Jednaść” ukazująca się w Wilnie w numerze 3 z 22 maja 1921 r. informowała o zebraniu studentów Białorusinów: „12 traŭnia u uniwersytecie Stefana Batoraha u Wilni schod biełarusauŭ-studentau

Okladka „Naszaha Szlachu”, zaprojektowana i wykonana przez Sergiusz Małofiejewa

razhladaŭ i pryňaŭ statut „Studenckaha Krużka”. Jak wynika z materiałów archiwalnych, przechowywanych w Centralnym Archiwum Historycznym w Wilnie, senat uniwersytetu 9 grudnia 1921 r. zatwierdził statut Białoruskiego Związku Akademickiego, w którym w pierwszym paragrafie określono cel organizacji: „zjednoczenie wszystkich akademików Białorusinów w jedną koleżeńską organizację dla wzajemnej pomocy duchowej, jak i materialnej”. Zadaniem zaś, jak zapisano w drugim paragrafie, było: „szerzenie nacjonalnej świadomości wśród swoich członków i na ogół działalność kulturalno-oświatową”. Siedzibą Związku było Wilno, a teren działalności obejmował terytorium Litwy Środkowej. BZA kierował zarząd, składający się z pięciu członków i dwóch zastępców, wybierany na jeden rok. W skład pierwszego zarządu weszli: Antoni Abramowicz – prezes, Teodor Kunicki – sekretarz, Bronisław Turonek – skarbnik oraz Sergiusz Małofiejew i Stanisław Hrynkiwicz. W marcu 1922 r. zaczęli oni wydawać pismo „Наш Шлях . Штомесячнік беларускага студэнцтва”. Okładkę wykonał, jak świadczy autograf, właśnie Sergiusz

Małofiejew. Przedstawia ona Pogoń w promieniach wschodzącego słońca na tle obsianych poletek. W 1. numerze na stronie 23 opublikowano „Думкі” podpisane „С. М-ў”, co należałoby rozszyfrować jako Sergiusz Małofiejew:

Я хачу бачыць цябе вольнай, мая дарагая Бацькаўшчына і сьветлай, як сонца!

І ты будзеш гэткай...

Вы ўсе, якія хочаце працаваць для яе адраджэньня, высьцерагайцеся зрабіць найменшы ланцуг на яе душу.

Калі хочаш даведацца праўды – узьнімайся высока ўгору і хай шлях твой асьвячаюць адныя зоркі.

Агнём душы, жывым і паючым творацца ідэалы – магутнымі і высокімі.

Агнём душы...

Алеж душа гарыць!..

Жыцьцё ё жаданьне бяз концу, бяз меры.

Жаданьне – вера глыбокая, – сьвятая.

Шчаслівы той, хто ня страціў веры, бо ён жадае, – бо ён жывець.

У глыбокіх тайніках народнае душы зараджаецца праўда народная.

У сьвятой там хаваецца...

Асьцярожнасьці трэба вялікай І сьветлай чыстаты, каб угледаць яе...

Бо яна сьвятая.

У выпадкі рэдкія і вялікія адкрываецца яна... не для ўсіх..., бо ня ўсе яе ведаюць, алеж усе ёю жываюць.

Czy Sergiusz Małofiejew krył się także pod pseudonimami S. Radzimicz i S. Dryhunowicz, pozostanie pewnie zagadką. Na pewno w tym czasie był mocno zaangażowany w ruch białoruski. W zarządzie BZA, wybranym 17 maja 1922 r., pełnił funkcję wiceprezesa. Prezesem pozostawał Abramowicz, Kunicki był sekretarzem, Turonek – skarbnikiem, Hrynkiwicz – członkiem Zarządu. Jak wynika z kroniki, umieszczonej w numerze 2-3 „Naszego Szla-

Sergiusz Małofiejew. Wilno 1939 r.

chu”, prezesem zarządu BZA na rok akademicki 1922/1923 został Sergiusz Małofiejew, jego zastępcą – Franciszek Pietkiewicz, sekretarzem – Mikołaj Marcińczyk, skarbnikiem – Mozolewski, członkiem zarządu – Bolesław Grabiński. Był to dość ważny rok w ruchu białoruskim w ogóle – jesienią 1922 r. odbywały się wybory do Sejmu i Senatu. Białorusini założyli Białoruski Komitet Wyborczy i razem z innymi mniejszościami utworzyli Blok Mniejszości Narodowych i wystawili wspólną listę wyborczą. Jak informował „Nasz Szlach”, w wyborach brali udział studenci: Omeljanowicz, Kochanowicz, Kunicki, Pietkiewicz, Rutkowska i Małofiejew. Nazwisko Małofiejewa figuruje również w składzie Białoruskiego Komitetu Wyborczego.

Był także członkiem Towarzystwa Szkoły Białoruskiej, którego listę otwierał Bronisław Taraszkiewicz. „Bielaruski Zvon” – gazeta wydawana w Wilnie przez Franciszka Olechnowicza zamieszczała listę członków TSzB. W numerze 16 z 14 października 1921 r. Sergiusz Małofiejew figuruje tam na 98 miejscu.

Czy zaangażowanie Małofiejewa w ruch białoruski skończyło się wraz z porażką wyborczą Białorusinów, czy też były inne przyczyny, które spowodowały jego odejście z BZA, który z takim uporem zakładali stu-

Jego żona Halina Walkiewicz tuż przed ślubem (1933 r.)

denci medycyny USB? W kolejnym roku akademickim 1923/1924 znikła bowiem nazwisko Małofiejewa ze składu zarządu BZA. Czy pozostawał nadal szeregowym członkiem tej organizacji? Studiował bowiem do 1926 r. Zaświadczenie tymczasowe, wydane 25 listopada 1926 r., przez Dziekanat Wydziału Lekarskiego USB stwierdza, że Sergiusz Małofiejew „po wysłuchaniu XVI trymestrów i po złożeniu wszystkich przepisanych egzaminów i Colloquiów (...) otrzymuje dyplom lekarski stanowiący dowód ukończenia studiów uniwersyteckich”.

Życiorys i praca zawodowa

Po odbyciu trzymiesięcznej praktyki prywatnej na prowincji 17 lutego 1927 r. Sergiusz Małofiejew został przyjęty „w poczet pracowników” kliniki chirurgicznej USB. Od 1 lipca do 30 kwietnia 1931 r. był tam młodszym asystentem. Wśród dokumentów zachowanych w Wilnie znajdują się „świadcstwo metrykalne” i życiorys, napisany w 1927 r. Z pierwszego dokumentu wynika, że Sergiusz urodził się 25 września 1901 r. w Wilnie w rodzinie Emilii i Jerzego Małofiejewów. Jego ojciec pochodził z Mińska, był wyznania prawosławnego, matka Emilia zaś – ewan-

gelickiego. Jej ojciec Karol Tejchert był pastorem. 6 listopada Sergiusza ochrzcił batuszka pułku Saratowskiego o. Kutuzow. Rodzicami chrzestnymi byli: doktor medycyny Franciszek Lichtensztein i Wiera Maksimowowa. W 1909 r. Sergiusz rozpoczął naukę w I Gimnazjum Męskim w Wilnie, która trwała do 1915 r. „W 1915 r. z powodu zawieruchy wojennej zostałem ewakuowany wraz z rodzicami do głębi Rosji, gdzie i zakończyłem wykształcenia średnie. Po powrocie do kraju w r. 1919 zostałem przyjęty w poczet słuchaczy Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego. Będąc studentem III, IV i V kursów wszystkie ferje wakacyjne spędziłem na oddziałach chirurgicznym i wewn. szpitala św. Jakóba” – zapisał w 1927 r. w życiorysie. Mieszkał wówczas przy ul. Połockiej 62.

Pracując już w klinice, poznał studentkę pierwszego roku wydziału lekarskiego Halinę Walkiewicz, urodzoną 22 września 1906 r. w Samarze. W 1933 r. wzięli ślub w Nowej Wilejce. 15 października 1934 r. urodził się syn Michał, a wkrótce Sergiusz Małofiejew został dyrektorem szpitala powiatowego w Święcianach. Halina Małofiejewa otrzymała dyplom lekarski 21 marca 1938 r. Sergiusz Małofiejew jesienią 1938 r. przeniósł się do Wilna i objął stanowisko ordynatora oddziału chirurgicznego w Klinice Litewskiej dr. Ligejki. 1 stycznia 1939 r. urodziła się córka Kira. W atmosferze społecznej wy-czuwało się niebezpieczeństwo wojny, która do Wilna dotarła dwa lata później, gdyż Kresy Wschodnie zajęli sowieci.

Sowieci przesądziли o losie

Aresztowanie Sergiusza Małofiejewa, według słów siostry jego żony, nastąpiło z powodu działalności w Russkom Obszczestwie przed 1939 r. Była to organizacja jednocząca głównie tzw. białych Rosjan, którzy po I wojnie światowej wybrali kapi-

Halina Walkiewicz-Małofiejew z dziećmi Michałem i Kirą (1946 r.)

talistyczną Polskę zamiast sowieckiej Rosji. Działała dość aktywnie i zrzeszała głównie inteligencję. W Wilnie istniało m.in. gimnazjum rosyjskie. Czyżby po niepowodzeniach i nienajlepszym stosunku Polaków do Białorusinów Sergiusz Małofiejew, którego ojciec był Białorusinem, wybrał rosyjską opcję narodowościową? I na ile zaangażował się w działalność w środowisku wileńskich Rosjan? To są pytania, na które odpowiedź można by było znaleźć prowadząc badania nad Rosjanami w Wilnie w okresie międzywojennym.

Po roku od aresztowania przysłał list do żony z Archangielska, gdzie był w łagrze i pracował przy wyrębie lasu. Pisał w nim, że ma duży apetyt i że zimno mu w nogi. Żona wysłała paczkę żywnościową i buty z cholewami o dwa numery większe niż nosił. W następnym liście napisał, że paczka doszła, a buty są za ciasne. Więcej wiadomości nie było. Dopiero po siedmiu latach Halina Walkiewicz-Małofiejewa dowiedziała się, że mąż żyje i jest w Anglii. Ona zaś po zawierusze wojennej latem 1945 r. repatriowała się z dziećmi do Polski. Osiedliła się w Wadowicach i w szpitalu powiatowym była ordynatorem oddziału ginekologiczno-położniczego do 1958 r. Musiała radzić sama.

W Jeleniej Górze mieszkała jej siostra Irena z córką. Jej mąż Zdzisław Wiśniewski także był aresztowany przez NKWD w 1939 r. Odezwał się w 1946 r. z Anglii. To on we wrześniu 1946 r. odnalazł przez Czerwony Krzyż Sergiusza Małofiejewa i jako pierwszy przekazał żonie informacje o jego losie. Okazało się, że jej mąż przebywał wówczas w Egipcie – na okręcie amerykańskim był asystentem chirurga. Późniejsze listy słał do Zdzisława Wiśniewskiego z Palestyny i Jerozolimy. Jak się okazało, cudem ocalił swe życie. Z Archangielska wydostał się jako Polak do tworzącej się armii gen. Władysława Andersa. Został ranny pod Tobrukiem. Gdyby nie latarek, którą miał przy sobie, pewnie by go rozszarpały pustynne hieny. Odstraszał je świecąc im w oczy i tym samym ratując sobie życie.

27 września 1947 r. Sergiusz Małofiejew przybył do Anglii. Będąc chory na malarię i reumatyzm zgłosił się do Polisch Hospital w Penley koło Manchesteru, gdzie po poprawie zdrowia pracował jako asystent chirurga. Wiedząc, że żona z dziećmi jest w Polsce, nie zdecydował się na przyjazd do rodziny. Korespondował z siostrą żony, która prosiła go by przyjeżdżał do Polski. Odpowiedział, że drugi raz nie przeżyje piekła, które przeszedł.

Zresztą przynajmniej do 1950 r. było tak, że byli żołnierze z armii gen. Andersa przyplądali statkiem do Gdyni, gdzie oczekiwali na nich rodziny, tylko w rzeczywistości nigdy nie było im dane spotkać się z nimi. Żołnierze wychodzili ze statku, potem ładowano ich do samochodów ciężarowych, które wywoziły ich w nieznanym kierunku i ślad po nich ginął.

W świadomości wnuczki Sergiusza Małofiejewa zachowała się opowieść babci, jak ta pojechała obejrzeć taki transport żołnierzy, którzy przyplądli z Anglii. To, co zobaczyła, utwierdziło ją w przekonaniu, że mąż rzeczywiście nie powinien wracać do Polski.

Sergiusz Małofiejew chciał zaś sprowadzić żonę do Anglii. Halina Walkiewicz-Małofiejewa zajmowała w służbie zdrowia w Polsce znaczące stanowiska – w czerwcu 1958 r. przeniosła się do Grodziska Mazowieckiego, gdzie prowadziła gabinet onkologiczny przy szpitalu powiatowym. Październikowa odwiedziła ją w 1956 r. ułatwiła kontakty rodzinne. W 1962 r. pani Halina wreszcie odwiedziła swego męża w Anglii. Była tam kilka tygodni i wróciła sama. Sergiusz Małofiejew po przejściach w ZSRR nie

Sergiusz Małofiejew z żoną. Londyn 1964 r.

zdecydował się na przyjazd do kraju pod rządami PRL. Dwukrotnie odwiedziła go córka Kira. Syn Michał nie otrzymał takiego pozwolenia.

Sergiusz Małofiejew zmarł 24 kwietnia 1969 r w Penley i został pochowany w Manchesterze. Formalności z pochówkiem załatwił syn Michał, który na podstawie telegramu o śmierci ojca, uzyskał wreszcie zgodę władz na wyjazd do Anglii.

Epilog

Halina Walkiewicz-Małofiejewa

zmarła 13 listopada 1981 r. w Białymstoku. W 1999 r. odszedł na tamten świat także syn Sergiusza Małofiejewa, Michał. Zdzisław Wiśniewski, który najwięcej wiedział o tragicznym losie bohatera, bo go odszukał i był pośrednikiem w rodzinnych kontaktach, zmarł 17 maja 2000 r. Cieszę się, że wnuczka Sergiusza Małofiejewa i jego szwagierka Irena Wiśniewska pomogły odtworzyć jego los, który zamykał się dla mnie tragiczną jesienią 1939 r. I bez znaczenia jest, czy Sergiusz Małofiejew uważał się wówczas już za prawo-

sławnego Polaka, Rosjanina, a może jednak Białorusina. Był uznanym chirurgiem, ceniał narodową i religijną wielokulturowość, która korzeniami tkwiła w jego rodzinie. Białorusinom przysłużył się wielkim zaangażowaniem na początku lat 20. w stworzenie podstaw białoruskiego ruchu studenckiego na USB. Białoruski Związek Akademicki (Bielaruski Studencki Sajuz) przetrwał do 1939 r., działał aktywnie i każdego roku przyciągał nowych członków.

Fot. ze zbiorów rodziny Małofiejewów ■

Валынскія ўкраінцы. Пачатак 1930-х гг.

Прывід даўніх Крэсаў

Юры Гумянюк

4. Зямельныя рэформы 1920-30-х гадоў, нягледзячы на ўсе праблемы і цяжкасці, зь якімі яны праводзіліся ў II Рэчы Паспалітай, усё ж палепшылі стан сельскай гаспадаркі Крэсаў. Ураджайнасць збожжа дасягнула ўзроўню Францыі і ЗША, а па некаторых культурах паказчыкі былі значна вышэйшыя, чымсці ў гэтых краінах.

Аднак беларускія сяляне пакуталі ад малазямелья, вёскі былі страшэнна перанаселеныя, а цэны

на прамысловыя тавары шырокага ўжытку (запалкі, соль, газа, тытунь) значна перавышалі цэны на сям-

гаспрадукцыю. У дадатку санацыйная ўлада праводзіла палітыку прымусовай паліянізацыі і паліцэйскія рэпрэсіі. Гэткімі незайздроснымі ўмовамі жыцця і тлумачыцца падатлівасць некаторай часткі сялянства на бальшавіцкую прапаганду з СССР.

Вось што ўспамінаў беларускі дзеяч самадзейнага мастацтва, кампазытар і пэдагог Алесь Шыдлоўскі (1911-2002), зь якім мне даводзілася сустракацца ў пачатку 1990-х.

...*Наш бацька быў пісьменны, таму хацеў, каб і дзеці былі такія ж. Хаця ў сям'і ўсе дарослыя шмат працавалі, жылі мы дрэнна. Зямлі, да таго ж неўрадлівай, пшчанай, было мала. Іншых заробкаў, як калісьці да вайны ў Смаргоні, не было. Лепшая зямля належала польскім абшарнікам і магнатам. Каб умацаваць сваю ўладу на землях Заходняй Беларусі, польскі ўрад слялі тут асаднікаў, даваў ім бясплатна лепшыя кавалкі зямлі...*

І гэта была праўда. Так, толькі

Фота з архіва Аўтара

ў Наваградзім і Валынскім ваяводзтвах было створана каля 7500 асадаў для заслужаных афіцэраў і жаўнераў войска польскага. Але, паводле розных крыніцаў, да 1939 году каля 70% сялянскіх гаспадарак перанесена на хутары, што дазволіла часткова вырашыць праблему перанаселенасці вёсак і землеўпарадкаваньня...

Наваградзкі эпізод

Зрэшты, на Крэсах на ўсё было так змрочна й жахліва, як гэта малявала савецкая прапаганда ці прыручаны бальшавікамі народны пясняр Янка Купала, які ў 1930-я стварыў цэлы вершаваны сэррыял заходнебеларускай апакаліпсы („Памрока над Польшчай завісла” etc.). Людзі жылі нармалёвым традыцыйным жыццём, нават найбяднейшыя цешыліся звычайным „мяшчанскім шчасцём”. Пэўна, дзякуючы адсутнасці рэвалюцыйных пераўтварэнняў і моцных сацыяльных ператрусаў (у адрозненне ад тадышняй БССР), захавалася пашана да працы і прыватнай уласнасці на зямлю, захавалася аўтэнтычная беларуская культурная традыцыя і сакавітая мова...

У пачатку 1930-х мой дзед Юзаф Гумянюк займаўся землеўпарадкаваньнем у маляўнічых ваколіцах Вярэскава і Яцьвезі на Наваградчыне. Як вельмі прыгожы і эlegantны мужчына, ён заўсёды ў камандыроўках меў шмат *wielbicielek*. У сямейным архіве захавалася паштоўка ад адной зь іх. На штэмпэлі, што перакрэсьлівае марку за 20 грошай, выбіта дата 5.VIII.33. Вось гэта здзіўная „polszczyzna kresowa”:

*W.P. Józef Humieniuk
(mierniczy)
Poczta Lubcza
Pow. Nowogródzki
Wieś Wereskow*

*Najkochanszyj Koteczek!
Dziś otrzymałam list Twój. Więc ja*

Фота Я. Булгака

zdecydowałam jechać. Wyjadę 10/VIII we czwartek i piszę Tobie na stary adres, aby mógł otrzymać jeszcze kiedy będziesz na poczcie po pieniądze. Żeby nas spotkał w Nowojelni 10/VIII wieczór. Weź u Kizilla składane łóżko dla Tai, zeszłoroczne. Jeszcze piszę na nowy adres pocztowkę, może tam ja otrzymasz też.

Całuję Cię. Twoja Lala.

Такіх „ляляў”, як смяялася шмат гадоў пасля мая бабуля Галіна, у дзёда падчас усіх доўгіх і далёкіх камандыровак было з два тузіны. На дзіва, бабуля не раўнавала, а кпліва падколвала сужона: „No

co, dandysie, znów zjawila się kolejna wielbicielka? Blondyna, ruda, stara, młoda?” А ён, самазадаволеная пасьміхаючыся, адказваў толькі: „А ці там! А ці там!”

У землямерныя вандроўкі Юзаф Гумянюк заўсёды браў з сабой так званую „кавалерку” – паўлітровы стылёвы графінчык з двума крышталёвымі кілішкамі. У той марозна-шэры графінчык ён зазвычай наліваў або каньяк, або арабінавую настойку. Цыгарэтаў ніколі не курыў, не ўжываў тлустага мяса, ганьбаваў сялянскай самагонкай.

У Юзафа Гумянюка на той час

Фота з архіва Аўтара

Сядзіба Стэфана Гумянюка ў Крэмянцы Падольскім. 1932 г.

Былы палац Радзівілаў у Наваградку

наілепшым наваградзкім партнёрам і калегам па землеўпарадкаваньні быў пан Родзька. Яны зьмералі шмат „парцэляў”, аб’ездзілі амаль усе закуткі Наваградчыны. Ну й, зразумела, прыемна адпачывалі. На жаль, мне невядомы лёс сям’і Родзькаў, але захаваўся характэрны для той эпохі іхні сямейны здымак з надпісам на адваротным баку:

Na pamiątkę o mile spędzonych czasach podczas komasacji Wereskowa rodzinie Humieniuków od rodziny Rodzków.

Dn. 7/VI-1932 r.

Захаваўся дагэтуль, як напамін пра тую наваградзкую экспэдыцыю, і матэрыяльны экспанат – зробленая невядомым вясковым песьляром моцная драўляная ляска з надпісам „Weresków 1932”. З гэтай ляскай мой дзед пасья доўга не разлучаўся. Ён ніколі не куляў, ляска мела іншае, але таксама практычнае прызначэньне. Гэта быў інструмант дысцыпліны. Як колішні студэнт царскай вучэльні, Юзаф Гумянюк быў *światnym szermierzem* і валодаў той ляскай, нібы шабелькай – лупцаваў п’яных мужыкоў-забіякаў ці бадзячых сабак.

Крыўдлівая малпачка

Згадваючы гарадзенскае жыцьцё міжваеннага перыяду, немагчыма абыйсьці яскравую і адначасна трагічную постаць заснавальніка мясцовага заапарку Яна

Каханоўскага. Ён быў аднагодкам майго дзёда (нарадзіўся ў 1894 годзе) і працаваў у 1920-30-я гады выкладчыкам прыродазнаўства ў гарадзенскай гімназіі імя Адама Міцкевіча. Яшчэ ў 1926 годзе Каханоўскі пасья карпатлівай падрыхтоўкі заклаў непадалёк гімназіі на частцы сучаснага гарадскога парку імя Жылібэра Батанічны сад, які займаў плошчу 0,3 га і пад канец 1920-х у ім налічвалася 830 розных відаў раслін, дрэў і кустоў.

Адначасна Ян Каханоўскі засноўвае ў гімназіі прыродазнаўчы музей і заалягічны аддзел батанічнага саду. Пасья ў яго зьяўляецца ідэя стварэньня ў Гродне сапраўднага заапарку. Аднак для разьмяшчэньня жывёлаў патрабавалася спэцыяльная тэрыторыя. Ідэю Яна Каханоўскага падтрымалі ў мясцовым Таварыстве аматараў прыроды. Урэшце,

Фота з архіва Аўтара

Фота з архіва Аўтара

Ларыса і Стэфан Гумянюкі з сяброўкай у крэмянецкіх скалах. Жнівень 1932 г.

пасья абіванья парогаў розных уладных ўстановаў і магістрату, Таварыства аматараў прыроды дамагаецца, каб Гарадская Рада сваёй пастановай ад 2 верасня 1929 году перадала пад запарк велатрэк па вуліцы Станіслаўскага (цяпер Ціміразева). Больш за тое, на просьбу Яна Каханоўскага, Рада выдаткавала 250 злотых на рамонт агароджы будучага запарка і 350 злотых на перанясенне зьяроў і птушак на новае месца.

У 1936 годзе гарадзенскі запарк налічваў каля 400 экспанатаў, сярод якіх былі такія экзатычныя для Крэсаў драпежнікі як тыгр, леў і леопард.

– Неяк, ці то ў 1937-м ці то ў 1938-м маці мяне павяла ў запарк, – успамінае мой бацька Ігар Гумянюк. – З правага боку ад галоўнага ўваходу знаходзіліся клеткі з малпамі. Дык вось адна малпачка, якую звалі Кокі, гуляла свабодна па клеткамі, бо была хворая. Зазвычай дзеці яе клікалі „Кокі, chodź na magistracką zupę!” і давалі розныя прысмакі. Паколькі ў мяне ў руках была вялізная маркоўка, дык Кокі кінулася да мяне. А калі я не зажадаў дзяліцца з малпай апэтытным ласункам і схваў маркоўку за сьпіну, яна ўчупілася ў мае буйныя кучаравыя валасы і пачала вераішчаць. Я, натуральна, страіхэнна перапужаўся і заплакаў. Уратаваў мяне нехта з даглядчыкаў запарку...

У 1930-я Ян Каханоўскі жыў на вуліцы 11 лістапада (цяпер, па іроніі лёсу, вуліца 17 верасня), зусім непадалёк ад вуліцы Юзэфа Пянятоўскага, дзе знаходзілася хата маіх продкаў. Фактычна, у невялічкім Гродне, у якім на 1931 год пражывала 49932 жыхары, і Батанічны сад, і гімназія імя Адама Міцкевіча, і новаўтвораны запарк знаходзіліся непадалёк.

Паколькі запарк разьвіваўся, дык патрабаваліся тэрыторыі для пашырэння. Таварыству аматараў прыроды не па кішэні было купляць зямлю з маёнтку Станіславава. Тым

больш уладальнік маёнтку князь Ян Марыя Друцкі-Любэцкі запрасіў за неабходныя для запарка 0,4 га ажно 13000 злотых. Нават Рада магістрата вагалася: ці варта выдаць такую суму грошай. Аднак 23 верасня 1937 году Рада адзінагалосна дала згоду на набыццё тых земляў для запарка.

У гады фашыстоўскай акупацыі запарк быў разбураны. Лепшыя экзэмпляры жывёлаў немцы вывезлі ў Кёнінгсбэрг, а заснавальніка запарку Яна Каханоўскага расстралялі ў 1942 годзе...

У квітнеючым садзе

Пакуль жа, да вайны, Гродна квітнела сваімі садамі і агародамі. Гэта быў сапраўды райскі закуток Крэсаў. Яго немагчыма нават параўноўваць з галадранскай правінцыяй Савецкай Расеі, дзе простыя людзі нават праз 20 гадоў пасья Кастрычнікага пераварогу не маглі выкараскацца з штучна ўтворанай бальшавікамі галечы. Таму грамадзяне П Рэчы Паспалітай аказвалі сваім сваякам пасільную грашовую і харчовую дапамогу.

У несыстэматызаваным дзёньніку свайго прадзеда Івана Людвікавіча Сарокі я знайшоў два цікавыя, зь нейкай містычнай афарбоўкай, запісы.

15 январа 1934 года Гале снілся Шура. 28 февраля паслалі Шура деньги 20 zł и открытку.

Другі яшчэ больш прарочы.

5 мая 1935 г. мне снілось, что большое дерево росло в каком-то доме и свалилось тихонько на землю. Это признак нехороший. Кто-нибудь из нас умрёт повидимому – я или жена... Маршалак Пилсудский умер 12 мая 1935 года.

Як я пісаў раней, пасаджаны на купленых у Яна Марыі Друцкага-Любэцкага землях сад даваў пры-

Фота з архіва Аўтара

бытак. Усё ж выпісвалі і набывалі элітныя саджанцы дрэваў і кустоў, насенне кветак і гародніны ажно з падпазнаньскага пітомніка Ульрыхавы. І вось атрымлівалася, што афіцыйна беспрацоўныя бацькі матар’яльна дапамагалі свайму працуючаму ў далёкім савецкім Славянску сыну Аляксандру.

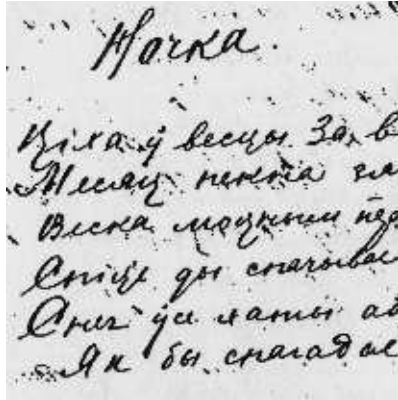
А ў брата майго дзедзета Стэфана Гумянюка ў Крэмянцы на Валыні таксама быў шыкоўны сад. Але там гадаваліся толькі дэкаратыўныя расьліны. Яму ня трэба было вырошчваць садавіну і гародніну на продаж. Паколькі ён быў właścicielem biur mierniczych w Warszawie і w Krzemieńcu na Wołyniu, дык быў чалавекам зможным і трымаў прысядзібнага садоўніка. 16 сакавіка 1929 году ў паштоўцы з выглядам руінаў крэмянецкага замку Стэфан Гумянюк пісаў майму дзеду:

Если Галина Ивановна захотела приехать к нам в Кременец, то мы были бы очень рады – погуляли и на Боне и по всему Кременецкому уезду с Ларей. Приезжайте!

*Пишите. Целуем Вас.
Ларя и Стена.*

Працяг будзе ■

„Цыганачка” Рая. Ягор’ёўск, 1918 г.

Літаратурная паласа

Томас Транстромэр

Сумны дом

Дом застаецца – сумны, бы ўспамін
Пра тых, што будавалі для сябе,
А потым адышлі. А вось адзін
Дом змен цураецца і ўсё заве
Назад звярнуцца сведкаў тых часін.

Калі яшчэ ён поўніўся жыццём
І ведаў, што і як павінна быць.
Мінула ўсё. Ды след пакуль відзён:
Глядзі – карціны, посуд ў шафе; спіць
Нямое піяніна. Стары вазон...

Пераклаў з ангельскай –
Зміцер Занеўскі

Стыг Ларсан

Багі

Два багі стрэліся – і здзівіліся,
Бо кожны лічыўся адзіным.
І вось стала двое адзіных.
Вось стала двое багоў.
Што ім рабіць? Яны разважаюць.
„Я – дэман таксама,“ – кажа адзін
амаль самазадаволеная.
„А я – толькі бог,“ – адказвае другі.
„Тады мы маглі б разысціся,“ –
думаюць абодва.
(Не пайсці ў розныя бакі, не,
а проста адысці адзін ад аднаго).
Першы – вельмі добры, у памкненнях
і памылках. Другі – добры не менш,
але з дэманічнай усмешкаю,
быццам прапаленай тоўстай цыгарай.
Ім не разысціся,
яны побач заўсёды.
Часам яны размаўляюць, але часцей
проста думаюць,
маўкліва думаюць.

Пераклаў з шведскай –
Зміцер Занеўскі

Kandrat Krapawa

Dziad i Baba

(bajka)

*Jechał sobie dziad na handel
Wozem razem z babą,
Koń z wyglądu bardzo silny,
Lecz wóz ciągnął słabo.*

*Chociaż zwierzę jeszcze młode,
A siła w młodości,
Ciągnąć wozu nie dał rady,
Bo baba przy kości.*

*I pod górkę, gdzie wilgotno,
Koń podejść nie może.
Więc mu baba pomagała,
Siedząc wciąż na wozie.*

*Cóż, koń tylko lat ma dwa,
A bagaż jest ciężki.
Baba nogą wóz w przód pcha
W krag jej słycać jęki.*

*– Przestań, głupia, bo zobaczysz –
Mówi dziad do baby.
– Tak koniowi ty pomożesz,
Jak owadom gady.*

*– Capie stary, coś nie tak?! –
Odkrzykuje baba
Stoisz jak przydrożny znak,
A jam przecież słaba.*

*Zeskoczyła baba z wozu
I siadła na trawie.
A konika w dal poniosło
I po całej sprawie.*

*Właśnie takie czasem babska
W urzędach spotkamy.
Niby pracą niszczą łapska,
A efekt – nieznaną.*

*Może więc powiedzmy jakiejś:
– Babo, ty nie szalej.
Zostaw biurko, bo bez ciebie
Zajedziemy dalej.*

Tłum.

Katarzyna Bortnowska

Sokrat Janowicz w Lublinie

Nie chciało mi się wierzyć, że przyjedzie. Ten mój zapyziały Lublin, gdzie o wszystkich się zapomina, gdzie zdarzyć się może wszystko i nic, ale raczej nic, gdzie zima przychodzi od razu po Suwałkach, jest zbyt daleko od takich jak On.

Jeżeli Sokratów jest na świecie więcej, a gdzieś muszą przecież być, to serdecznie im współczuję. Mają pewnie tak jak ten Sokrat, czyli niełatwo. Świat ich kocha i nienawidzi. Każe im tłuc się w brudnych pociągach, mieszkać w małych pokoikach, do których droga prowadzi przez scho-

maluje się diabli wiedzą co, ale najczęściej chyba po prostu nic, bo wobec zjawisk dziwnych, niezbadanych, a Oni należą do nich bez wątpienia, tłumy przyjmują pozę stoickiej obojętności, a nawet pogardy.

To, co dziś jest zjawiskiem, za lat dziesięć, dwadzieścia, pięćdziesiąt może się przecież okazać naturalnym stanem umysłu, czymś zwyczajnym, pożądanym. Lepiej więc niczemu się nie dziwić, tym bardziej Jemu. Niech mówi, co chce, robi, na co ma ochotę, niech sobie nawet czasami krzyknie albo zaklnie, wybaczę wszystko. Przecież to Sokrat Janowicz.

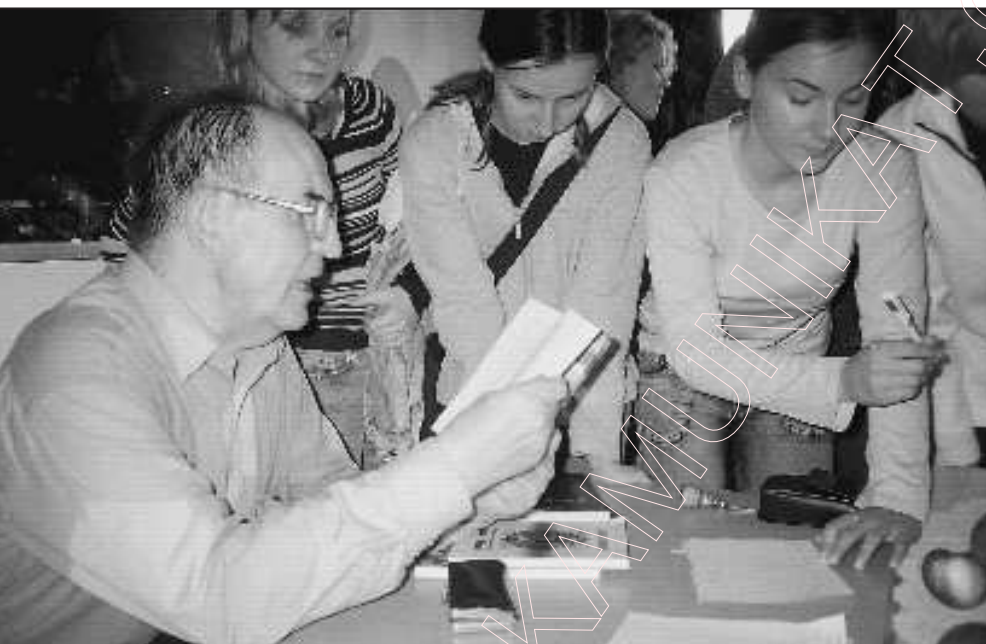
Jedziemy brudną taksówką. Jest

nie myśli o niczym i niczego nie pragnie. Ale ja pewnie nie napiszę o tym książki, a Sokrat kto wie... Może nawet dzisiejszej nocy weźmie swoje stare, spracowane pióro (bo przecież Sokraci nie mogą pisać na komputerze) i złotymi literami zapisze w swoim *Dzienniku*, z którym zapewne się nie rozstaje, że jego taksówka przejeżdża właśnie koło Białorusi, która kiedyś będzie krajem, jaki sobie wymarzył, krajem jak ze snu.

Za oknem naszego samochodu robi się jakby ciemniej. Ulica się zwęża, prawie nie można przejechać. Zapowiada się na burzę. Czekam na grad, pioruny. Bez parasola przeżyłam całe swoje życie. Zmókłam nie raz, po którymś deszczu chorowałam prawie dwa tygodnie, ale w końcu doszłam do siebie.

Na przeziębienie pomaga miłość. Gdy człowiek ma gorączkę, zachowuje się jak romantyczny kochanek, trochę zakochany, trochę obłąkany. Ma ochotę na herbatę z rumem i wino musujące. Dużo pisze, niewiele czyta, nic nie rozumie i jest mu z tym dobrze. Wygrzewa się pod kołdrą. Do zdrowia wraca lekko zdziwiony, że to już.

Pierwsze spotkanie. Sala pełna po brzegi. Duszno. Uśmiecham się niepewnie. On wydaje się być spokojny, wyciszony. Ma łagodną twarz. Jakby wszystko rozumiał, znał odpowiedź na każde pytanie. Opowiada o Białorusi. O jej kulturze, języku. I o sobie. Uśmiecha się aktorsko. Najtrudniej żyje się pierwszą setkę, potem leci już z górki – żartuje, ale w jego śmiechu jest nuta gorczy, żalu. No tak, życie musi boleć, ale On przecież kocha smutek. Cała jego twórczość, każde jego słowo wynika z jakiejś dziwnej zadumy nad czymś: historią, człowiekiem, dobrem i złem albo chociażby Zygmuntem Augustem, który skończył tak marnie... Jak to możliwe, że w dobie powszechnego dążenia

Fot. Agnieszka Borowiec

dy, gęsto pokryte mokrymi jesiennymi liśćmi, na których można się jedynie pośliznąć. Sokraci kąpią się pod prysznicem, z którego jeszcze wczoraj korzystał nie wiadomo kto, może Polak, a może Żyd, może wierzący, a może ateista, a może, o zgrozo, kobieta! A potem nakładają błękitne koszule, jak na spotkanie z narzeczoną i przez godzinę, może dwie, uśmiechają się do obcych twarzy, na których

ciemno, więc nie widać szarości wąskich ulic, którymi przejeżdżam codziennie, do znudzenia. Sokrat opowiada o pociągu relacji Warszawa-Lublin. Wyżyna Lubelska kołysze wagonami na prawo i lewo, co odbija się na poczuciu fizycznej równowagi, a zwłaszcza żołądka. Spokoju ducha nie odzyskuje się w Lublinie nigdy, no może jedynie w chwilach kompletnej samotności, gdy się

do asymilacji z większością, jaka by ona nie była (bo tak najbezpieczniej), chodzi po świecie człowiek, który nie chce być jej częścią, co więcej, nie boi się narazić urągając jej za grzechy popełnione i niepopołnione?

Drugie spotkanie. Refleksje o mniejszości białoruskiej w Polsce. Sporo nazwisk, tytułów, większość znam, ale czytałam niewiele. Książki białoruskich autorów można dostać tylko w jednej warszawskiej księgarni, albo kupić gdzieś w Białymstoku, jeżeli jakiś księgarz zechce je sprowadzić. Może te książki można przeczytać dopiero w niebie, chociaż sądząc po „Białorusince” Marty Pińskiej, to raczej w piekle. Ale fakt pozostaje faktem: białoruska literatura w Polsce istnieje. Trudno powiedzieć, czy rozwija się prężnie, czy le-

dwo żapie, tak czy owak ja życzę jej jak najlepiej. Jeżeli Białoruś mają uratować cmentarze, to białoruską mniejszość w Polsce jej literatura. Jaka by ona nie była, nawet najgorsza. Właściwie, jeżeli to prawda, że na Białostoczczyźnie na dziesięciu kawalerów (nawet tych dojrzałych) przypada tylko jedna kobieta, to oznacza, że dziewięciu pozostaje bez życiowego celu (bo przecież nie można wyobrazić sobie piękniejszego i bardziej wzniosłego celu, niż poświęcenie się kobiecie), gdyby więc chociaż dziesięć procent z owych dziewięciu zajęło się literaturą, to ileż opisów białostockiej ziemi mogłoby powstać. Nawet nie po białorusku, a po polsku, ukraińsku, czy jak kto chce. Dla idei. Dla wszystkich Sokratów świata.

Znowu jedziemy brudną taksówką

przez brudne ulice. Sokrat nie lubi młodych, radosnych kobiet, bo uważa, że są głupie. Mogą być głupia, niech mu tam. Bycie głupią zwalnia z obowiązku mówienia do rzeczy. W pewnym sensie głupota oczyszcza. Głupi może robić i mówić co chce. Może nawet jeździć taksówkami przez brudne ulice i nie dziwić się w głębi ducha, po co i dokąd. Co więcej, może uroić sobie, że jedzie zaczarowaną dorożką, z zaczarowanym Sokratem, w zaczarowanym mieście.

Agnieszka Borowiec

PS. Organizatorem cyklu odczytów Sokrata Janowicza był Instytut Filologii Słowiańskiej, Instytut Socjologii Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Polskie Towarzystwo Białorutenistyczne. ■

У гасьцях – Лёнік

Вялікай неспадзяванкай была зусім нечаканая гасьціна Лёніка Тарасэвіча ў Гданьску. На годзі сталася прадпрэм’ерная прэзэнтацыя фільма пра яго творчасць „Stacja Walily – Wenecja” з рэжысуры Галены Влодарчык. Фільм паставіла Video Studio Gdańsk.

9 сьнежня ў Цэнтры Сучаснага Мастацтва „Лазыня” ў Гданьску адбылася сустрэча з мастаком. Вяля яе Бажэна Чубак, пачаўшы ад творчай біяграфіі Лёніка. Прадставіла дарогу мастака да кар’еры, эвалюцыю яго мастацкай формы ад карцінаў на палатне праз канструкцыю прасторы да працаў на зямлі „пад нагамі”, па якіх можна хадзіць. Даказала тым самым, што мастак усё шукае новых формаў выяўленьняў. Большасьць удзельнікаў сустрэчы прадстаўляла моладзь зацікаўленая мастацтвам і творчасцю Лёніка Тарасэвіча. Жывых выказваньняў мастака слухалася прыемна – пра

мастацкі шлях ад „Огонька” ў кіёску ў Валілах і першых копіяў партрэтаў Матэйкі, Выспянскага і Леніна. Лёс не заўсёды быў ласкавы для Лёніка – нездадзеныя экзамены ў Мастацкую Акадэмію пасьля Мастацкага Ліцэя ў Супрасьлі. Тое, што здавалася б адмоўным у жыцьці мастака – прымушавая

служба ў польскім войску, карысна паспрыяла пазнейшаму мастацтву, калі трэба было афармляць вайсковыя імпрэзы вялікімі дэкарацыямі з паперы. „У войску я навучыўся натрывала склейваць аркушы шэрага паперу – ідэальнага паперу для мастака. Сёньня такога няма” – тлумачыў моладзі. Размова дай-

Фота Ірэна Гаданьчук

Лёнік Тарасэвіч з беларускай „эміграцыяй” у Гданьску

шла ажно да справы захавання вялікіх працаў Лёніка. Аднеслася ўражаньне, што хоць мастак славуты, але неяк няма ў дзяржаве цікавасьці дзеля захавання працаў Лёніка Тарасэвіча для наступных пакаленьняў. Прыходзіцца самому пасяля выставак забіраць працы ў кавалках і вывозіць у Валілы. Так як сталася з „Чырвоным квадратам” з Захэнтэ – трэба было парэзаць на кавалкі і прывезьці TIRami ў Валілы. Лёнік экспэрымэнтуе, кажучы і робячы тое, што не забаронена: „Jak pozwalają, to robie, bo nie wiem kiedy zabronią”. Моладзь пыталася пра працу ў Акадэміі Мастацтваў у Варшае, дзе Лёнік мае сваіх студэнтаў. Даведаліся, што апрача сустрэчаў і працы на ака-

дэміі, езьдзяць на пленэры і на выстаўкі – так Лёнік дапамагае вызначыцца мастаку ў яго тоеснасьці. Так як на тоеснасьць Лёніка Тарасэвіча ўплывае яго беларуская нацыянальнасьць, праваслаўнае веравызнаньне, малая айчына вакол Валілаў. Адзін з маладых людзей паставіў канкрэтнае пытаньне мастаку: „Czym dla Pana jest Wschód?” Шмат было ў выказваньнях Лёніка задавальнасьці з дасягненьняў і прызнаньня ў сусьветным мастацтве і разчараваньня з адносінаў да яго беластоцкіх элітаў.

Паказ фільма сабраў мясцовую мастацкую, літаратурную і кіруючую эліту. Прыйшлі і мясцовыя Беларусы – „эміграцыя”, як акрэсьліў Лёнік Тарасэвіч. Было

хоць з кім па-свойму загаварыць. Адна з паняў, чуючы няпольскую гаворку зачэпіла: „Jak miło słyszeć język białoruski. Moja ciocia też tak mówiła”.

Фільм працягваўся 55 мінут, якія прайшлі вокамгненна. Як загаловак фільма гаворыць, апавядае ён пра творчы шлях беларускага вясковага хлопца родам з Валілаў-Станцыі, які як адзіны прадстаўнік Польшчы паказаў сваё мастацтва на падлозе на бенале ў Вэнэцыі. Фільм закранае праблему творчага варштату Лёніка, аснова якога — цяжкая праца. А мастацтва не мае межаў і чакае новых інспірацый, новага пакаленьня і самога Лёніка Тарасэвіча.

Лена Глагоўская ■

Апошні рамантык

Малады гарадзенскі паэт Анатоль Брусевіч абараніў кандыдацкую дысэртацыю якраз у дзень народзінаў сваёй двухгадовай дачкі Монікі. Хто ведае, магчыма, гэта супадзеньне, ці падарунак лёсу. Або дух Адама Міцкевіча, чыя творчасць сталася прадметам навуковых дасьледзінаў нашага героя, паспрыяў зьбегу акалічнасьцяў. У кожным выпадку, некалі па-хрэстаматыйнаму хуліганісты і „адвизны” юнак з гарадзенскага мікрараёну Дзевятоўка, якога вабілі ляўры паэта-дэкадэнта, займеў цяпер акрэсьлены сацыяльны статус.

Або пан, або прапаў!

Быць чыстым паэтам, тым больш беларускім, у сёньняшнім грамадстве і краіне пад назвай Беларусь немагчыма, бо трэба, акрамя вершапісаньня, займацца нечым іншым,

каб выжыць, каб перажыць. І перад Анатолем Брусевічам, пасяля заканчэньня філялягічнага факультэту Гарадзенскага дзяржуніверсытэту імя Янкі Купалы паўсталася дилема: альбо паступаць у аспірантуру, альбо ісьці на „вольныя хлябы”. Паколькі юнацкі максымалізм у ім збольшага перагарэў, Толік вырашыў, што лепш трымаць сініцу ў руках, чым сузіраць жураўля ў небе, і паступіў у аспірантуру пры катэдры польскай філялёгіі.

– Я зразумеў, што вершы магу пісаць заўсёды, – распавядае Анатоль Брусевіч. – Але хацелася глыбей спазнаць таямніцы літаратуры, заняцца чым-небудзь больш сур’ёзным...

Пасяля колішняга рызыкаўнага стылю жыцьця сучаснага літаратара-дэкадэнта, Толік ажаніўся з дзяўчынай Вольгай, і ў іх нарадзілася дачка Моніка, што дазволіла яму больш упэўнена глядзець у будучыню.

– Ня ведаю, як бы я вытрымаў усе жыцьцёвыя выпрабаваньні, каб

не сям’я і мае блізкія, – прызнаецца наш герой. – Напэўна, яны мяне падбадзёрылі, змусілі паверыць у свае сілы і, такім чынам, паўплывалі на пасьпяховую падрыхтоўку дысэртацыі.

Сапраўдны талент мае радавод

Але дапамог Анатолю і ўдалы старт – хлопец змалку патрапіў у чыста беларускае літаратурнае асяродзьдзе і, будучы яшчэ ў пятай клясе гарадзенскай сярэдняй школы №25, надрукаваўся ў прэстыжным на той час рэспубліканскім часопісе „Бярозка”.

– Вундэркіндам я сябе не лічыў, але свой першы верш напісаў па-беларуску, – успамінае Анатоль Брусевіч. – Мяне заўважыла настаўніца беларускай мовы Галіна Дземчанка. Дый Данута Янаўна Бічэль-Загнетава моцна паўплывала, бо мая прыгода з літаратурай пачалася зь дзіцячага гуртка „Вянок”, які напрыканцы 1980-х

дзеінічаў пры ДOME-музеі Максіма Багдановіча.

Толікавы сябры схільныя думаць, што на ягоныя захапленні і характар маглі аказаць уплыў і „кроўныя павязі” зь некалі слаўнымі сваякамі. Так ці інакш, згодна сямейнай легендзе, даўні продак Брусевічаў – Марцін Шыль – паходзіў зь Нямеччыны і працаваў „зажондцам” аднаго з маёнткаў старажытнага шляхецкага роду Нарбутаў. Цяпер Толікава бабуля жыве ў вёсцы Пераходы Шчучынскага раёну. А далёкая прапрабабуля была роднай сястрой клясыка айчыннай літаратуры – Алаізы Пашкевіч (Цёткі)!

– У 1992-м мне паішчасыціла пазнаёміцца з Аляксеем Карцюком. Гэта ён рэкамэндаваў да друку мой першы зборнік „Дуэль”, які пабачыў сьвет з дапамогай Фонду культуры, – згадвае Анатоль Брусевіч. – На жаль, Аляксей Нічыпаравіч вельмі хутка, у тым жа годзе, пайшоў з жыцця, так і не пабачыўшы гэтай сьціпленкай кніжачкі...

Зоркі запальваюцца ў Менску?

Яшчэ за колькі год да выдання свайго зборнічка, Анатоль пазнаёміўся ў тым жа ДOME-музеі Максіма Багдановіча з ўдзельнікамі Вершгурта „Дыяген” і літаб’яднаньня „Наднёманскія галасы” – тадышнімі студэнтамі філялёгіі Гарадзенскага дзяржуніверсытэту імя Янкі Купалы.

– Безумоўна, і старэйшыя за мяне на восем-дваццаць гадоў калегі аказалі моцны уплыў, – прызнае Анатоль Брусевіч. – Я ўдзельнічаў разам з Юрасём Пацюпам, Андрэем Пяткевічам, Эдзікам Мазько, Юрам Карэйвам, Тацьцянай Абухоўскай ды іншымі літаратарамі ў шматлікіх вечарынах „Наднёманскія галасы”. Гэта быў вельмі карысны досвед публічных

чытаньняў. Напэўна, дзякуючы гэтамужа вырашыў пасьля паступаць на філфак...

Аднак сапраўдная зорка Анатоля Брусевіча запалілася ў Менску, куды ён патрапіў з тымі ж старэйшымі калегамі. Нягледзячы на адносную актывізацыю літаратурнага жыцця ў рэгіёнах на зачыне 1990-х ды крыху пазьней, тэарэтычна абгрунтаваную Таварыствам Вольных Літаратараў „дэцэнтралізацыю”, цяжкавата было маладым творцам выкарасквацца з правінцыйнай багны. Я таксама на ўласнай скуры адчуў, што пакуль не прагучыш як сьлед у сталіцы, да цябе ў правінцыі ніхто сур’ёзна не паставіцца. Вось і Толік з дапамогай тых жа калег пачаў актыўна друкавацца ў рэспубліканскіх літаратурных выданнях. А галоўны рэдактар часопіса „Першацвет” Алесь Масарэнка нават запрасіў Брусевіча ў сябры рэдкалегіі.

– На той час Толік Брусевіч, нават і прымаючы ўдзел ў менскіх багемных тусоўках ці ў кампаніі „Першацвету”, падаваўся нейкім несамастойным, – успамінае празаік Вітаўт Чаропка. – Ён быццам знаходзіўся ў ценю сваіх старэйшых калег-гарадзенцаў. Аднак, на фоне іншых маладых паэтаў было бачна, што ён менавіта гарадзенец, а не хто іншы!

Неяк скандальна вядомы Славамір Адамовіч, ухваляючы літаратурныя спробы Брусевіча, выказаўся, што Толіку трэба „праяўляць больш гераізму”, а ня быць адно нечым пратэжэ. Зрэшты, „кар’ера” Славаміра Адамовіча,

Анатоля Сыса ці, скажам, значна маладзейшага за іх Зьміцера Вішнёва, не стасавалася з натурай нашага героя. І ён стаўся не тэатральна-мітынгавым вешчуном, а паэтам-інтэлектуалам.

„Падаю ў неба”

Магчыма, Анатолю Брусевічу не хапіла настойлівасьці, каб „прабіць” даўно падрыхтаваную да друку другую кнігу паэзіі пад назвай „Падаю ў неба”. Сёньня паэту трэба самому праяўляць ініцыятыву, а не спадзявацца на тых, хто толькі корміць абяцанкамі.

– Шкада, канешне, што зборнік дагэтуль не рэалізаваны, – гаворыць Анатоль Брусевіч. – Але мае погляды на рэчаіснасьць кардынальна не зьмяніліся. Проста ў жыцці і творчасці я зрабіўся больш лібэральным. Мне ўжо нецікава хадзіць па мітынгх і махаць сьцягамі. Раздражняе дробнамяшчанская сутнасьць людзей, якія за грошы гатовы каго заўгодна, нават д’ябла падтрымаць...

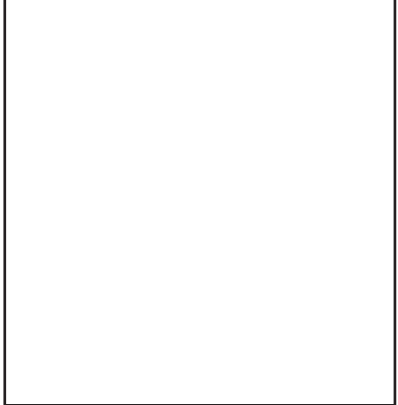
Вось і вырашыў Анатоль займацца перакладамі і навукай, да сьледаваць польска-беларускія літаратурныя ўзаемасувязі, пра што сьведчыць дысэртацыя „Фактары беларускай культуры ў творчасці Адама Міцкевіча” і ён сам:

– Думаю, пакуль мы жывем на гэтых „чароўных крэсах”, у нас ёсьць духоўная пэрспэктыва. Я ў гэтым упэўнены, бо як быў – так і застаўся ідэалістам, апошнім романтикам і дэкадэнтам...

Юры Гумянюк ■

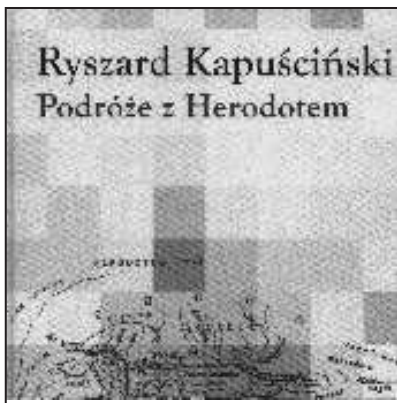
Фота Іанны Госьцік

Recenzje

Niezwykła recenzja Herodota

Kiedy przed laty po raz pierwszy zetknąłem się z tekstami Ryszarda Kapuścińskiego – a było to jedno z „Lapidariów” – od razu pomyślałem: ten człowiek ma naprawdę dużo do powiedzenia. I warto go posłuchać.

Znajduję zawsze w jego słowach tak zwaną ludzką prawdę, opartą o doświadczenia człowieka, który obserwuje otoczenie, przekracza coraz to nowe granice, z pokorą przygląda się światu, jak w jakimś transie przemierza różne zakątki Ziemi, wraca do domu, żeby z własnej pamięci i doznań ułożyć na nowo przeżyty czas i wyrazić go słowami.

Mam ogromne zaufanie do takich słów, do słów biorących się z podróży po świecie, a nie tylko z wycieczek w głąb ludzkiej duszy. Odkrywanie świata – tego dowiedziałem się od Kapuścińskiego – nie jest zwykłą, prostą obserwacją, wycieczką. Odkrywanie świata musi być jednocześnie odkrywaniem czegoś w sobie samym. Dopiero wtedy to coś naprawdę dostrzeżemy i zrozumiemy.

Jest mnóstwo obrazów, opisów Kapuścińskiego, których nie da się zapomnieć. Są bardzo proste i sugestywne, wręcz banalne, a więcej mówią o naturze człowieka i naszym świecie, niż najbardziej wysublimowane naukowe dysertacje.

Trzy lata temu pojechałem z Wysokim Komisarzem ds. Uchodźców, żeby obejrzeć obozy dla uchodźców na granicy Sudanu i Etiopii, i przeżyłem coś szalenie dramatycznego. Pojechaliśmy do najbardziej straszliwych miejsc, jakie można sobie wyobrazić. Ludzie dostawali dziennie trzy litry wody, co miało starczyć na mycie, gotowanie, pranie, picie. Jedli pół kilo kukurydzy dziennie, żadnego mięsa, żadnych warzyw. Setki, tysiące ludzi umierało.

Wróciliśmy do Addis Abeby. Następnego dnia poleciałem do Europy. Wylądowałem w Rzymie. To był letni wieczór. Na Piazza Navone kłębiły się tłumy ludzi, wokół pełno restauracji, ludzie cieszyli się życiem, muzyką, jedzeniem. A we mnie tkwiło to, co zobaczyłem przed moim odlotem. W tym wszystkim można ujrzeć dramat współczesnego świata. Ci ludzie z Piazza nigdy nie dowiedzą się, jak żyją ich bracia i siostry zaledwie dwa lub trzy tysiące kilometrów dalej...

Letni wieczór... Przyjemnie jest w letni wieczór. I po co psuć przyjemną atmosferę jakimś Sudanem czy Etiopią. Dla większości z nas to, co widział Kapuściński, to co odczuł, to tylko chwila zastanowienia, jak estetyczne doświadczenie. Nie rzeczywiste przeżycie. I dobrze.

Przez ostatnie dni czytałem „Podróże z Herodotem”. Książka przypomina trochę recenzję starożytnego dzie-

ła, napisaną 2,5 tysiąca lat po jego wydaniu. Niezwykłość tej recenzji polega na tym, że jej autor, czyli Kapuściński, napisał ją relacjonując swoje podróże po świecie, odwiedzając te miejsca, które przed wiekami przemierzał tytułowy Herodot. Dla Kapuścińskiego Herodot to starożytny reporter, który, tak jak on dzisiaj, poznał świat, żeby go zrozumieć i opisać. Jak to zwykle bywa z trafnymi sądami i uwagami, są one ponadczasowe, a ich uniwersalność przekracza granice państw, kultur... Dlatego i Herodot, i Kapuściński piszą dla wszystkich. Szybko przekonałem się, jak łatwo nawiązałem z nimi nić współpracy, jak organicznie wręcz zacząłem zrastać się z tekstem. Oto próbka frazy:

Herodot był (...) etnicznym mieszanelem. Tacy ludzie wyrastają wśród wielu kultur, miesza się w nich różna krew. Na ich światopogląd składają się takie pojęcia, jak: pogranicze, dystans, inność, rozmaitość. Spotykamy wśród nich najprzedziwniejszą różnorodność typów. Od fanatycznych, zjadłych sekciarzy, poprzez biernych, apatycznych prowincjuszy, do otwartych, chłonnych pędziwiatrów – obywateli świata. Zależy, jak się w nich krew wymieszała, jakie się w niej osiedliły duchy.

Prawda, że szczególnie te „typy” są trafione? Jakbym je dziś widział w swoim otoczeniu.

A więc Herodot musiał być „zarażony” bogactwem, różnorodnością świata, kultur. To dlatego nie skupiał się tylko na Grekach, a sięgał poza granice, także poza granice rozumienia, a nawet i percepcji świata nazbyt odległego. Co jednak nie prze-

szkadzało mu próbować o nim pisać. Bo niby dlaczego miałyby tego nie robić? *Herodot jest pierwszym, który odkrywa wielokulturową naturę świata* – pisze Kapuściński. *Pierwszym, który przekonuje, że każda kultura wymaga akceptacji i zrozumienia. I aby ją pojąć, trzeba ją najpierw poznać. Czyli de facto poznać ludzi. Człowiek nie tylko tworzy kulturę i mieszka w niej, człowiek nosi ją w sobie, człowiek jest kulturą.*

Postawa „pójścia do drugiego człowieka, żeby go poznać”, jest postawą pozytywną. Jest postawą twórczą. Przynajmniej z założenia. I tak naprawdę bardziej w postawie tej chodzi nie o innych, lecz o nas samych. Zdobywamy nowe punkty odniesienia w stosunku do samych siebie. Dzięki innym, łatwiej i dokładniej dowiadujemy się, kim jesteśmy. Oto Grecy – zdaje się mówić Herodot pisząc o... Scytach albo o mieszkańcach Afryki. A przyjeżdżający z obozu uchodźców w Sudanie Kapuściński, widząc zabawy w letni wieczór w Rzymie? Czy nie mówi: Oto jesteśmy my!

Na początku swojej reporterskiej kariery Kapuściński trafił do Chin. I trafił na Wielki Mur. Dosłownie i w przenośni. Hermetyczny język, hermetyczna kultura, a do tego her-

metycznie zamknięta przestrzeń. Herodot oczywiście o Chinach nic nie wiedział, nigdy tam nie był. Ale czytając Kapuścińskiego, również zacząłem mieć wątpliwości, czy i on tam tak naprawdę był. Odniosłem wrażenie jakby stałe był jakimś murem odgrodzony od rzeczywistości. Niby obecny, a jednak poruszający się po Chinach z ciągłym uczuciem niemożności wniknięcia w materię tamtejszego życia. Będąc w Chinach, poznawał Kapuściński ten kraj czytając angielskie, kolonialne książki, na dodatek bardzo słabo znając angielski (co za absurd!). Ta niesamowita sytuacja autora powoduje, że paradoksalnie mamy oto przed sobą nasz właściwy obraz Chin, taki, jaki jesteśmy sobie w stanie zbudować, obraz niezrozumiały, lecz prawdziwy.

Ciekawe są refleksje Kapuścińskiego na temat Wielkiego Muru – też jakby bardziej swojskie niż orientalne. *Wielki Mur (...) – przedmiot dumy i (...) jeden z cudów świata – jest zarazem dowodem jakiejś ludzkiej słabości i aberracji, jakiegoś straszliwego błędu historii, jakiejś niemożności porozumienia się ludzi w tej części planety, niemożności zwołania okrągłego stołu, aby wspólnie naradzić się, jak by pożytecznie zużyć*

nagromadzone zasoby ludzkiej energii i rozumu.

Okazało się to mrzonką, bo pierwszy odruch wobec ewentualnych problemów był inny – zbudować mur. Zamknąć się, odgradzić. (...) Najgorszą stroną muru jest to, że u wielu ludzi wyrabia on postawę obrońcy muru, tworzy typ myślenia, w którym przez wszystko przebiega mur dzielący świat na zły i niższy – ten na zewnątrz, i dobry i wyższy – ten wewnątrz.

Herodot i Kapuściński tworzą razem niezwykły tandem. Niesie on ze sobą ładunek pewnych emocji, które wywołuje spotkanie z innością. Oglądając obce obrazy odkrywamy naturę ludzkiego świata, cywilizacji, kultury. Przekraczamy granice. Dla nas, żyjących na Podlasiu, tego rodzaju obserwacje są jak przeglądanie się w lustrze.

(...) Dla Herodota wielokulturowość świata jest żywą, pulsującą tkanką, w której nic nie jest dane i określone raz na zawsze, lecz nieustannie przekształca się, zmienia, tworzy nowe relacje i konteksty.

Jerzy Sulżyk

Ryszard Kapuściński, „Podróże z Herodotem”, wyd. Znak, Kraków 2004. Cytaty pochodzą także z: Ryszard Kapuściński, „Autoportret reportera”, wyd. Znak, Kraków 2004. ■

Komu potrzebna białorutenistyka?

Gdy rozpoczął się rok akademicki, studenci I i II roku białorutenistyki Uniwersytetu w Białymstoku przecierali ze zdumienia oczy. Raptem zostali studentami filologii białoruskiej. To nie koniec, bo okazało się że nie będą mogli wybrać specjalności kulturoznawczej i dziennikarskiej oraz seminarium magisterskiego u prof. Eugeniusza Mironowicza. W ten oto sposób studenci zamiast na przedmiot formy i techniki dziennikarskie będą musieli uczęszczać na zajęcia np. folklorystyki białoruskiej. Też ciekawe...

Ograniczając studentom możliwości wyboru tematyki zajęć, grono profesorskie Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej pokazało swe prawdziwe oblicze i zatroskanie białoruskością. Gratuluję!

Nieodżałowany Jerzy Giedroyc,

który przyczynił się do usamodzielnienia Uniwersytetu w Białymstoku, chciał, by było to okno na wschód. Jednym ze sposobów realizacji tej myśli miało być powstanie kierunku białorutenistycznego. Ale tu zrodził się problem, ponieważ od razu

starły się dwie opcje: czy ograniczyć się tylko do filologii białoruskiej, czy rozszerzyć kierunek o inne specjalizacje. Z początku wygrała ta druga. Od 2000 r. studenci zaczęli uczęszczać na zajęcia **białorutenistyki**. Niemała w tym zasługa pracowników Katedry Kultury Białoruskiej, a zwłaszcza prof. Elżbiety Smułkowej, która potrafiła przekonać do swojej wizji pracowników Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej. Przypomnę jej słowa, że „naszym absolwentom (tj. białorutenistyki – autor) dużo łatwiej byłoby znaleźć zatrudnienie, gdyby byli specjalistami od szeroko rozumianej

problematyki białoruskiej – oprócz filologicznej, także: historycznej, kulturowej, społecznej i politologicznej, nawet ekonomicznej. Żeby po studiach magisterskich stali się prawdziwymi znawcami Białorusi na tle krajów ościennych, zdobyli umiejętność swobodnego posługiwania się jednym dodatkowym językiem obcym i podstawowymi technikami informatycznymi”¹.

Jednak po odejściu w 2003 r. pani profesor na emeryturę coś się zaczęło psuć. Kierownikiem Katedry Kultury Białoruskiej został prof. Eugeniusz Mironowicz, a główną rolę wśród pracowników filologii białoruskiej po przejściu na emeryturę prof. Michała Kondratiuka zaczął odgrywać prof. Jan Czykwin. Nie jest tajemnicą, że obaj panowie za sobą nie przepadają. Pojawiły się naciski na studentów, którzy najczęściej wybierali seminarium magisterskie ze specjalności kulturoznawczej, by zmieniali ją na filologiczną. Tylko ileż razy, z całym szacunkiem dla profesorów, można opisywać dialekt jakiejś wioski na Białostocczyźnie, z reguły już niemalże wyludnionej? Studenci chcieli rozwijać własne zainteresowania. I blok kulturoznawczy dawał taką możliwość.

Jednak w bieżącym roku akademickim blok przedmiotów kulturoznawczych praktycznie zlikwidowano. Studenci niższych roczników nie mogą już uczęszczać na zajęcia z historii regionu, form i technik dziennikarskich, etnografii, wiedzy o współczesnej Białorusi, prowadzone przez pracowników Katedry Kultury Białoruskiej.

O co w tym wszystkim chodzi? Oczywiście o pieniądze. Po co mają zarabiać pracownicy Katedry spoza Wydziału (Katedra Kultury Białoruskiej podlega bezpośrednio rektorowi), skoro zajęcia mogą prowadzić swoi ludzie, oczywiście z innych już przedmiotów.

Najgorzej na tym wyjdą studenci. Nie powstanie wiele bardzo ciekawych prac magisterskich. Zresz-

Fot. Władysław Zawadzki

ta, studentom pewnie jest wszystko jedno. Byle mieć dyplom ukończenia studiów wyższych. Ten kierunek wybierają osoby pochodzące z mniejszych miejscowości (tylko nieliczni są mieszkańcami Białegostoku), przeważnie absolwenci „białoruskich” liceów z Bielska i Hajnówki. Niektórzy z nich potrafią nawet na zajęciach usilnie akcentować swoją polskość. Praktycznie nikt ze studentów na korytarzu, ulicy czy na imprezie po białorusku nawet się nie odezwie. Albo nie potrafi, albo się wstydzi. Czemu tu się jednak dziwić. To już nie jest pokolenie studentów lat 80., buntujących się przeciwko ograniczeniom, starających się na każdym kroku podkreślać swoją białoruskość w mowie i piśmie, którzy w odpowiedzi na takie jak obecne poczynania władz władz Wydziału Filologii Wschodniosłowiańskiej od razu zorganizowali strajk lub przynajmniej zaczęliby zbierać podpisy pod protestem.

A na zgłębianym przez obecnych studentów kierunku pewnie zajdzie jeszcze niejedna zmiana. Wiel-

ce prawdopodobne, że za parę lat będzie już tylko filologia białoruska z rozszerzoną rusycystyką.

Likwidować jest zawsze najprościej i najłatwiej. A może jednak należy pomyśleć o nowych rozwiązaniach. Miałyby sens np. zaoczna 3,5-letnia białorutenistyka licencjacka, warto byłoby nawiązać szerszą współpracę z uniwersytetem w Grodnie, np. w celu zorganizowania praktyk pedagogicznych oraz stworzyć więcej miejsc wymiany w programie MOST. Ale już słyszę odpowiedź na to dziekana ds. studenckich prof. Bazylego Siegienia – że nie ma kadry profesorskiej, pieniędzy itd.

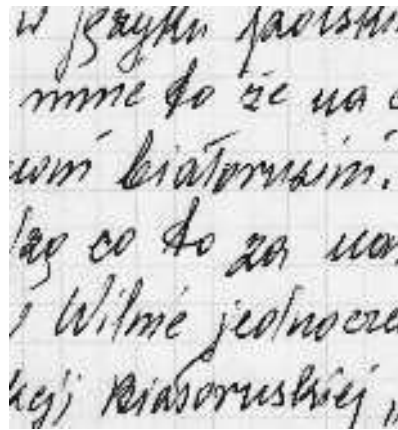
No cóż, tak najłatwiej. Zwłaszcza, że ani akademickiej kadrze, ani studentom na niczym już nie zależy. Na niczym oprócz pieniędzy i naukowych tytułów.

¹ Wywiad z prof. Elżbietą Smulkową, „Białorutenistyka ma przyszłość”, „Czasopis” 6/2002.

Human

Autor prosił o zachowanie anonimowości. ■

Ille razy można spisywać folklor wyludnionych wiosek?

Радкі з лістоў адгалоскі

Do kaznodziejki

Niestety, dane mi było zapoznać się z treścią ostatniego „Kazania Białorusinki”. Mówię niestety, bo okazało się być doprawdy marnie. Cóż, białoruska kaznodziejka nie jest z pewnością wyrocznią, autorytetem, ani drogowskazem wskazującym drogę, jaką ma podążać Cerkiew, prawosławie. Ale do rzeczy. Kaznodziejka wygłosiła tak niesamowicie sensacyjne spostrzeżenia, iż nasuwa mi się powiedzenie: żeby coś mądrze powiedzieć, nie wystarczy umieć gadać. Przestarałe (w opinii kaznodziejki) bizantyjskie kanony coś jednak w sobie mają. Słusznie zakazywały zabierania głosu tym, którzy głosili głupotę.

Snute przez kaznodziejkę wywody dotyczące stroju pielgrzymujących kobiet są żenujące. Przeszkodą, dla której kaznodziejka na pielgrzymkę się nie wybierze, nie są ani obowiązujące sukienki, chustki czy „fikuśne pantofelki” (jak najbardziej można korzystać z tramppek i nie jest to bynajmniej przejawem liberalizmu cerkiewnego), lecz najprościej w świecie niepojęcie przez nią istoty rzeczy. A setki pielgrzymujących młodych dziewcząt, odzianych z własnej nieprzymuszonej woli w sukienki i chustki, zdają się świadczyć, iż są jeszcze ludzie różniący sakralny charakter pielgrzymki od świeckiej wycieczki krajoznawczej dla lubiących się rozkraczać obieżyświatów.

Owe wyśpiewywane w cerkwi przerażające frazy to (o zgrozo!) słowa z Listu Apostoła Pawła do Efezjan. Jeżeli więc celem kaznodziejki jest poprawianie kogoś, dostrajanie do realiów współczesności, powinna zacząć od Chrystusa i Jego uczniów. A może już to zrobiła. Jako kto więc występuje?

Niby kaznodziejka, a nie wie, że Cerkiew (w odróżnieniu od Kościoła rzymskokatolickiego) nigdy nie uważała prokreacji za nadrzędny cel związku małżeńskiego. Jeśli zaś w modlitwach rytu sakramentu małżeństwa mowa jest o potomstwie, to jako o pięknym owocu prawdziwej miłości łączącej dwoje ludzi. Prawosławni nie obiecują, że będą się rozmnażać na żądanie Cerkwi. W nauczaniu Cerkwi próżno szukać też wspomnianej przez kaznodziejkę „żelaznej zasady”, jakoby bezdzietna, za stara na rozmnażanie się para żyła w grzechu – to wymysł kaznodziejki. Tak samo jak pojmowanie współżycia fizycznego jako grzesznego.

Gdyby Kościoły nie wsłuchiwały się w życie, a wzorów posługi nie czerpały bezpośrednio z życia, kaznodziejkę czekałby stos, w najlepszym wypadku ekskomunika. A tak nikt nie będzie do niej strzelał i będzie mogła „ewangelizować” nadal.

W pewnej kwestii wszelako się z kaznodziejką zgodzę. Bez unii hierarchów, bez okropnego słowa „na-

wrócony”, bez kategorycznego albo albo już dokonały się pewne przemiany. Czy dobre? Przykra sytuacja białoruskiej społeczności w Polsce jest tego najlepszym dowodem. (...)

I jeszcze jedno. Matuszki – żony prawosławnych duchownych – trzymają się dobrze. Istotą ich buntu jest chęć walki z różnego rodzaju kaznodziejskimi praktykami domorosłych oświecicieli, lokalnych wieszczów sprowadzających wiarę, religię do poziomu dodatku, marginalnego aspektu życia, traktujących cerkiew, duchownych jako instrument, mający spełniać ich zachcianki i oczekiwania. Wierzę, że z tej walki wyjdą zwycięsko i trzymam za nie kciuki. Pomoc takich jak Pani jest im doprawdy zbędna.

Czytelniczka z Białegostoku
(Nazwisko do wiadomości redakcji)

List otwarty do mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych w Polsce

O swoich sprawach chcemy mówić sami”. Z zacytowanym zdaniem mógłby się zgodzić każdy. Nie sposób też odmówić powyższemu hasłu znakomitego wydzwiku politycznego, który mógłby posłużyć wykreowaniu wizerunku każdego ugrupowania w całym spektrum polskiej sceny politycz-

nej. Jednakże przytoczone na wstępie słowa nabierają szczególnego znaczenia w ustach przedstawicieli mniejszości narodowych – i to właśnie w środowisku mniejszości narodziły się te słowa.

„O swoich sprawach chcemy mówić sami” – pod takim hasłem wyborczym mieszkający w Polsce Białorusini samodzielnie wystartowali w wyborach parlamentarnych w 1989 roku. W ogłoszonym programie Białorusini proponowali rozmowę o swoich sprawach, czyli... o problemach i potrzebach swojego miejsca zamieszkania, jakim była, jest i będzie zwłaszcza wschodnia część Polski, Podlasie, Białostocczyzna. Co zatem złego jest w tym, że poszczególne mniejszości dbają o własny dom, wspólnotę lokalną? Co złego w tym, że w poczuciu własnej odrębności, mniejszości kultywują swój język i kulturę, przekazując ją następnym pokoleniom? Co złego w tym, że – nie posiadając swojej „zagranicznej ojczyzny”, grupy etniczne – właśnie w Polsce zakładają swoje organizacje i stowarzyszenia, aby nie zatracić religii i obyczajów, które sami otrzymali od swoich ojców? Ciężko jest mówić o swoich sprawach niespełna 40-milionom obywateli, stanowiąc zaledwie 3% ogółu. Jednak o wiele łatwiej jest mówić wtedy, kiedy ktoś chce tego słuchać.

W 1989 roku Tadeusz Mazowiecki, wypowiadając się o mniejszościach narodowych, stwierdził: „Chcielibyśmy, aby czuli się tutaj jak w domu, pielęgowali swój język, a swoją kulturą wzbogacili naszą wspólnotę”. Wystarczy jednak przeczytać kilka tytułów prasowych, prześledzić lokalny serwis informacyjny i przeanalizować kilka faktów, aby przekonać się, jak dalecy jesteśmy od zrealizowania, postawionych po okresie transformacji, założeń. Przeprowadzony w 2002 roku spis powszechny wykazał, iż w Polsce zamieszkuje 471,5 tys. osób deklarujących narodowość inną niż polska. To jest prawie pół miliona obywateli RP mających pełną zdolność do czynności prawnych i prawa wyborcze! Te

pół miliona osób nie oczekuje od państwa szczególnego traktowania. Oczekuje jedynie tolerancji i zrozumienia. Zrozumienia – iż dla nich, oprócz Orla Białego i Mazurka Dąbrowskiego, ważne jest coś jeszcze. Spis powszechny pokazał również inny fakt. Podczas gdy 471,5 tys. osób otwarcie zadeklarowało swą odmienną narodowość, to aż 774,9 tys. mieszkańców w Polsce obywateli nie odpowiedziało na pytanie dotyczące narodowości. Należałoby postawić pytanie – dlaczego? Czyżby Polacy bali się przyznać, iż są Polakami, a od niedawna „pełnowartościowymi” Europejczykami? Z dużą dozą prawdopodobieństwa można by założyć, że nie! I z prawie 100%-pewnością domniemywać należy, iż to właśnie przedstawiciele tych mniej licznych grup w naszym kraju nie udzielili odpowiedzi na to pytanie. Okazuje się zatem, że odmienna narodowość nadal jest w Polsce stygmatem. Mimo ładnie wyglądających zapisów w Konstytucji RP czy Konwencji Ramowej Rady Europy o Ochronie Mniejszości Narodowych, którą Polska ratyfikowała, chronione, z pozorów, mniejszości boją się przyznać do swojego istnienia. Prawdę mówiąc, nic w tym dziwnego, kiedy wiele politycznych ugrupowań oraz innych organizacji szczyci się hasłami typu: „w Polsce tylko Polak i katolik”, a co bardziej krępcy działacze wysyłają „odmieńców”

na Madagaskar. Odmieńców – czyli tych, którzy w powszedni dzień uczą się i pracują jak my wszyscy, lecz zamiast do kościoła, idą do cerkwi lub meczetu, a zamiast na koncert „Śląska” czy „Mazowsza”, pokonują niekiedy setki kilometrów, by dotrzeć na organizowany raz do roku Festiwal Kultury Żydowskiej, Podlaską (ukraińską) Jesień, czy Paschalną Młodzieżową Pielgrzymkę na Św. Górę Grabarkę...

Socjaldemokracja Polska apeluje: czas z tym skończyć! Czas skończyć z tą obłudą i dyskryminacją. Czas skończyć z obarczaniem mniejszości za całe zło i niepowodzenia w naszym kraju. Czas skończyć z doszukiwaniem się w osobach reprezentujących mniejszości oficerów obcych wywiadów. Nie czynmy z naszej wielokulturowości problemu i dostrzeżmy w niej zaletę. Nie utrudniamy mniejszościom prowadzenia swoich stowarzyszeń, nie utrudniamy nauki ich ojczystego języka. Jeśli, mimo wielu zapór, język ów dotrwał do naszych czasów, pozwólmy, aby pozostał też po nas. Uczynimy z pluralizmu kulturowego atut, przedstawiający nasz kraj jako przyjazny i tolerancyjny. Skoro tak wielu Polaków szczyci się polską religijnością, głęboko zakorzenionym chrześcijaństwem i ogólnonarodowym praktykowaniem społecznej nauki Kościoła katolickiego, to nie postępujemy podług pogańskiej

Prenumerata „Czasopisu” w 2005 r.

Cena pojedynczego numeru w prenumeracie wynosi 4,50 zł (54 zł rocznie). W cenie tej zawarty jest już koszt wysyłki. Aby zaprenumerować „Cz”, należy – odpowiednio do liczby zamawianych egzemplarzy i okresu prenumeraty – wpłacić wielokrotność 4,50 zł na rachunek: Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich Bank BPH Białystok 76 1060 0076 0000 3300 0031 2501. W ramach rocznej prenumeraty każdy czytelnik dodatkowo otrzyma od nas książkę. Proponujemy:

1. Міхась Андрасюк, *Мясяцвая гравітацыя*, Беласток 2004
2. Сакрат Яновіч, *Пад знакамі Арла і Пагоні*, Кrynki 2004
3. Marta Pińska, *Białorusinka*, Krynki 2004
4. М. Арол (Сцяпан Пятэльскі), *Вершы*, Мінск 2002
5. Aleś Czobab, *Ziemia św. Łukasza*, Krynki 2003

Wpłat należy dokonywać na pocztowych lub bankowych blankietach, wpisując w rubryce „Tytułem”: „Prenumerata „Czasopisu” na rok 2005 + (nr wybranej książki)”.

zasady: „oko za oko”! Skoro stosunki Polski z niektórymi państwami nie układają się najlepiej, to nie wińmy za to mieszkającej tu mniejszości, bo cóż ona jest winna? To od nas zależy czy mniejszości będą spełniały rolę „pomostów” łączących nas z inną kulturą, językiem i ich „zagraniczną ojczyzną”, czy też wśród potopu oskarżeń i poniżenia, mniejszości będą uważały Polaków za okupantów ich odmiennej tożsamości.

Zwracamy się zatem z gorącym apelem do wszystkich mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych w Polsce: **POWIEDZCIE NAM O SWOICH SPRAWACH! POWIEDZCIE NAM O NICH SAMI!**

SdPL nie jest wyłącznie partią dla struktur i zdobycia władzy. Nie chcemy rządzić dla korzyści i poczucia mocy. Jesteśmy partią dla wszystkich

obywateli Rzeczypospolitej, czyli także dla Was. Istotnym elementem naszego programu jest pomoc mniejszościom i wspieranie równego statusu każdej jednostki. Chcemy go dostosować do potrzeb wszystkich mieszkańców naszego kraju, czyli także do Waszych potrzeb. Nie – do „problemu” mniejszości, gdyż uważamy, iż mniejszości nie są problemem, ale do spraw związanych z mniejszościami jako równoprawnymi, pełnowartościowymi i partnerskimi grupami społecznymi w Polsce. Z Waszą pomocą możemy nasz program wzbogacić o ważne elementy Was dotyczące. Czekamy zatem na wszelkie pomysły i propozycje, które pomogą Wam czuć się jak u siebie w domu, pielegnować swój język, a swoją kulturą wzbogacać naszą wspólnotę. Czekamy na wszelką inicjatywę z Waszej strony, bo któż le-

piej powie o Waszych sprawach, jeśli nie Wy sami...

W imieniu Zespołu Koordynatorów Wojewódzkich SdPL

Adam Matyszczuk

Koordinator podlaskiej SdPL

Brawa, Baronie!

Nareszcie nie bielarus wykazałisia ũ abaronie bielaruskaści na naszych terenach. Baron (bo takuju mianuszku zdauna my nadali Adamu Wajraku) skazaŭ toje, szto dumaje, szto czuje. Nie pabajałisia narazicca palakam, uladam, kirujuczym partyjcam, heta dobry prykład na toje, kab i my nie siadzili moŭczki i nie czakali akruszkaŭ z barskaha stała. Dziakuj szczyraje Adamu za rozumnyja słowy.

Natalla Gierasimiuk

Hajnaŭka ■

Punkty sprzedaży „Czasopisu”

A. W Białymstoku

1. Kioski „Ruch” i punkty sprzedaży firmy „Ruch” w sklepach
 - ul. Kolejowa 9 (nr 1058)
 - ul. Mazowiecka 39 (nr1850)
 - ul. Sienkiewicza 5 (nr 1032)
 - ul. Boh. Monte Cassino, obok Dworca PKS (nr 1001)
 - ul. Suraska 2 (nr 1003)
 - ul. Lipowa (nr 1497)
 - ul. Bema (nr 3018)

Aby „Cz” stale kupować w dowolnie wybranym kiosku, wystarczy takie zapotrzebowanie zgłosić sprzedawcy.

2. Kioski i punkty sprzedaży prasy firmy Kolporter S.A.

- na Dworcu PKP
- na Dworcu PKS
- ul. Rzymowskiego 22
- ul. Pułaskiego 61
- Zagumienna 7
- ul. Sienkiewicza 82 (przy Urzędzie Pracy)
- Rynek Kościuszki (przy kinie „Ton”)
- Waszyngtona 18
- Upalna 80
- Dojlidy Fabryczne 6
- Szpital PSK
- Warszawska 72/8 (LOTTO)
- sklep PMB (ul. Piastowska 25)
- sklep Markpol (ul. Berlinga)
- Hotel Cristal (kiosk)
- sklep Deo Żak (Zwierzyniecka)
- sklep przy ul. Upalnej 82

3. Hipermarkety

– Auchan, ul. Produkcyjna 84 (punkt sprzedaży prasy)

– Makro, Al. Jana Pawła II 92 (kioski)

4. Urzędy pocztowe

- UP nr 4, ul. Lipowa
- UP nr 9, Rynek Kościuszki
- UP nr 21, ul. Ciepła
- UP nr 25, ul. Wasilkowska
- UP nr 28, ul. Duboisa

5. Księgarnie

- „Akcent”, ul. Rynek Kościuszki 17
- MPiK, ul. Rynek Kościuszki 6

B. W regionie wschodniobiałostockim

1. Kioski i punkty sprzedaży „Ruchu” i „Kolportera” w sklepach na terenie wschodniej części dawnego woj. białostockiego, m.in:

b) w Bielsku Podlaskim:

- ul. Białowieska 107 (sklep)
- ul. Kaznowskiego 24 (sklep)
- Plac Ratuszowy 15 (kiosk)
- ul. Mickiewicza (kiosk nr 6020)
- Dworzec PKS (kiosk nr 1038)

c) w Hajnówce:

- ul. Lipowa 57 (sklep)
- ul. Lipowa 1 (sklep)
- ul. Lipowa 164 (sklep)
- ul. Dworcowa 2 (kiosk)
- ul. 3 Maja (kiosk nr 0012)
- ul. Lipowa (kiosk nr 6026)

d) w Sokółce:

- kiosk przy ul. Kolejowej
- sklep Beta (ul. Grodzieńska 9)

e) w Czeremsze

- ul. 1 Maja 80

f) w Kleszczelach

- Plac Parkowy 32

C. W Warszawie

- Główna Księgarnia Naukowa im. Bolesława Prusa, ul. Krakowskie Przedmieście 7
- Centrum Prasy i Książki Narodów Słowiańskich, ul. J. Gagarina 15

D. Na Wybrzeżu

- Dworzec Główny PKP w Gdańsku, kiosk
- Dworzec Główny PKP w Sopocie, kiosk
- Gdańsk, salon prasowy przy ul. Piwnej 19
- Gdańsk, salon prasowy przy ul. Trubadurów 6. ■

Uwaga!

W związku z restrukturyzacją Poczty Polskiej urzędy pocztowe nie będą już prowadziły sprzedaży większości gazet i czasopism, w tym „Czasopisu”. Czytelnikom, którzy tam właśnie zaopatrywali się w nasze pismo, proponujemy, by pytali o nie (albo zamawiali) w punktach „Ruchu” lub na stoiskach z prasą w sklepach w swoich miejscowościach.

W swych wystąpieniach Aleksander Łukaszenko często myli miejsce swego urodzenia, podając to Kopyś, to gdzieś tam „na granicy z Rosją”, a o własnym pochodzeniu w ogóle skrycie milczy, wspominając jedynie matkę – dojarzkę (charakteryzując ją wszak jako „wronę, która trzyma pieniądze w węzełku). Co zaś się tyczy miejsca urodzenia, to – ma się rozumieć – skąd on ma wiedzieć, gdzie się urodził, a tym bardziej kto był jego ojcem itp.? Wychodząc zatem z założenia, że...

Każdy niesie swój krzyż. Co dzień podejmuje walkę z własnymi słabościami, z pokusami tego świata. Broni się przed tak zwanymi przeciwnościami losu. Krzyż podejmowany każdego dnia przez bohaterów moich opowieści był wyjątkowo ciężki. Zostali wypędzeni ze swych domów przez wojnę, strach, złych i głupich ludzi. Nie dokończyli zwykłych, powszednich zajęć. Nie zdążyli zebrać z pól zboża. Zboża, które dawało chleb codzienny. Udali się w nieznane... (dalej w kolejnych numerach)

Czasopis

Nr indeksu 355035, ISSN 1230-1876.

Wydawca: Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich.

Adres redakcji:

Białystok, ul. Lipowa 4/221.

Adres do korespondencji:

„Czasopis”, 15-001 Białystok, skr. p. 262. **E-mail:** czasopis@free.ngo.pl

www.slonko.com.pl/czasopis lub:

www.kamunikat.net.iig.pl/czasopis.htm. Tel. (085) 653 79 66

Redaktor Naczelny:

Jerzy Chmielewski, tel. 0502 661 316.

Zespół redakcyjny:

Wiesław Choruży, Helena Kozłowska-Głogowska, Sławomir Iwaniuk, Sokrat Janowicz, Jerzy Sulżyk.

Projekt graficzny: Leon Tarasewicz.

Stali współpracownicy: Agnieszka Borowiec (Lublin), Aleś Czobot (Grodno), Grzegorz Dąbrowski, Tamara Fic, Joanna Gościk, Krzysz-

tof Goss, Jury Humianiuk (Grodno), Andrzej Kłopotowski, Mirosława Łuksza, Hanna Kondratiuk, Paweł Mażejka (Grodno), Krzysztof Stepaniuk, Michał Wróblewski, Dorota Wysocka.

Druk: Orthdruk, Białystok.

Prenumerata: Odpowiednio do liczby zamawianych egzemplarzy i okresu prenumeraty należy wpłacić wielokrotność 4,50 zł na rachunek: Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich BPH PBK Białystok 76 1060 0076 0000 3300 0031 2501

ISSN 1230-1876

Беларускі грамадска-культурны часопіс, прысвечаны пытанням сучаснасці, гісторыі, літаратуры і мастацтва, месца чалавека ў свеце. Форум думкі беларусаў і ўсіх тых, каму бліzkая беларуская тэматыка. Пазіцыі аўтараў тэкстаў не заўсёды адпавядаюць пазіцыям рэдакцыі. Не публікуюцца матэрыялы, якія прапагандаюць камуна-фашызм, расізм, нацыянальную варожасць.

Artykuły i listy publikowane są – o ile autor nie życzy sobie inaczej – w języku oryginału: po polsku lub białorusku. Redakcja zastrzega sobie prawo do skrótów, zmian tytułów i redagowania nadслanych tekstów.

Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca.

Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury Rzeczypospolitej Polskiej.

Numer złożono 24 grudnia 2004. Nakład 1000 egz.